

Markéta Selucká, Michal Janoušek,
Jiří Valdhans (eds.)

DNY PRÁVA 2019
DAYS OF LAW 2019

Část VIII. – Zajištění dluhu

Sborník z konference

MASARYKOVA
UNIVERZITA

ACTA UNIVERSITATIS BRUNENSIS IURIDICA
EDITIO SCIENTIA

MUNI
PRESS

MUNI
LAW

DNY PRÁVA 2019 – DAYS OF LAW 2019

Část VIII. – Zajištění dluhu

Markéta Selucká, Michal Janoušek, Jiří Valdhans (eds.)

Masarykova univerzita

Brno 2020

Recenzenti:

JUDr. Lenka Dobešová, Ph.D.

JUDr. Lukáš Hadamčík, Ph.D.

JUDr. Jiří Handlar, Ph.D.

prof. JUDr. Jan Hurdík, DrSc.

JUDr. Michal Janoušek, Ph.D.

prof. JUDr. Markéta Selucká, Ph.D.

© 2020 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-210-9804-6 (online ; pdf)

Obsah

Banková záruka v intenciách právnej úpravy Slovenskej republiky7	
<i>Birošík Stanislav</i>	
Zabezpečenie dlhu pri krátkodobom nájme bytu28	
<i>Denisa Dulaková Jakúbeková</i>	
Otázka plurality ručiteľských záväzků při ručení za ručitele42	
<i>Adam Holubář</i>	
Niekoľko poznámok k možnostiam využitia zabezpečovacieho opatrenia podľa Civilného sporového poriadku (s ohľadom na rozhodovaciu prax súdov Slovenskej republiky)54	
<i>Viktória Kolářková</i>	
Funkce jistoty v právu upravujícím nájem bytu a domu a některá s ní spjatá úskalí68	
<i>Jana Mlýnková</i>	
Zajištění dluhu ve smlouvě o poskytování digitálního obsahu a digitálních služeb79	
<i>Štěpán Richter</i>	
Smluvní pokuta ve smlouvách uzavřených se spotřebiteli mimo obchodní prostory92	
<i>Svatava Veverková</i>	

Banková záruka v intenciách právnej úpravy Slovenskej republiky

Birošík Stanislav

Právnická fakulta, Univerzita Mateja Bela
v Banskej Bystrici, Slovenská republika

Abstract in original language

Príspevok s názvom „Banková záruka v intenciách právnej úpravy Slovenskej republiky“ sa zoberá postavením inštitútu bankovej záruky v právnom poriadku Slovenskej republiky. Venuje sa rozboru jednotlivých špecifík bankovej záruky, ktoré umožňujú inštitút bankovej záruky vnímať z rôznych právnych pohľadov. Príspevok sa rovnako venuje aktuálnej otázke rekodifikácie slovenského Občianskeho zákonníka a jej dopad na inštitút bankovej a finančnej záruky. V závere príspevok pojednáva o problematike vzniku práva dlžníka požadovať od veriteľa vrátenie neoprávnene získaného plnenia z bankovej a finančnej záruky.

Keywords in original language

Banková; Finančná; Záruka; Rekodifikácia; Občiansky; Obchodný; Zákonník; Dlžník; Veriteľ; Vystaviteľ; Plnenie; Zabezpečenie; Inštitút.

Abstract

The paper entitled „Bank Guarantee in the Intention of the Legislation of the Slovak Republic“ deals with the position of the bank guarantee institute in the legal order of the Slovak Republic. It analyzes individual specifics of bank guarantee, which allow the bank guarantee institute to perceive from different legal perspectives. The paper also deals with the current issue of recodification of the Slovak Civil Code and its impact on the institute of bank and financial guarantees. In conclusion, the paper deals with the issue of the origin of the debtor's right to demand from the creditor to return the unduly obtained performance from the bank and financial guarantee.

Keywords

Bank; Financial; Warranty; Guarantee; Recodification; Civil; Commercial; Code; Borrower; Creditor; The issuer; Fulfillment; Security; Institute.

1 ÚVOD

Príspevok pomenovaný ako „Banková záruka v intenciách právnej úpravy Slovenskej republiky“ má za cieľ čitateľovi ozrejmiť právnu problematiku bankovej úpravy, tak ako je zakotvená v právnom poriadku Slovenskej republiky, a zároveň, má za cieľ poukázať na odlišnosť právnej úpravy tohto inštitútu vo vzťahu k pripravovanej novelizácii záväzkovej časti slovenského Občianskeho zákonníka. Príspevok je motivovaný predovšetkým vytvorením jednotného celku odborných vysvetlení a stanovísk, ktoré autorovi budú postačovať na pochopenie problematiky tohto inštitútu ako celku. Za týmto účelom je potrebné v prvom rade edukovať čitateľa o stave, ktorý je v danej právnej problematike aktuálny, a v neposlednom rade, právny stav existujúci podrobiť konštruktívnej kritike vo svetle pripravovanej novelizácie záväzkovej časti slovenského Obchodného zákonníka. Kritika sa odvíja predovšetkým vo vzťahu ku komparácií slovenských a českých právnych úprav pojednávajúcich o predmetnom inštitúte. Príspevok zároveň načrtá problematiku ďalších inštitútov, koncepcne aj právne podobných bankovej záruke (peňažná zábezpeka, finančná záruka), a poukazuje na rozdielnosť v právnej úprave Českej republiky a aplikačné nedostatky, ktoré tieto inštitúty so sebou priniesli, a právnej úpravy Slovenskej republiky, ktorá je pretavená do návrhu nekodifikovaného znenia záväzkovej časti slovenského Občianskeho zákonníka. Zároveň sa však autor snaží poukazovať na spôsoby, akým sa zákonodarca Slovenskej republiky vysporiadal s prekonanými aplikačnými problémami vo vzťahu k uvedeným inštitútom z príkladu Českej republiky.

V Slovenskom právnom poriadku sú zabezpečovacie inštitúty upravené v zákone č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník (ďalej ako „obchodný zákonník“ alebo „ObchZ“) v III. časti, I. hlavy, diel VI. a v zákone č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník (ďalej ako „občiansky zákonník“ alebo „OZ“) v VIII. časti, oddiel V.

V zmysle tejto duality úpravy zabezpečovacích inštitútov, medzi ktoré patrí aj banková záruka je možné zdefinovať právnu úpravu zabezpečovacích inštitútov v zmysle OZ ako právnu úpravu všeobecného charakteru. Niektoré z týchto zabezpečovacích inštitútov v slovenskom právnom poriadku sú upravené výlučne v intenciách OZ a iné v intenciách ObchZ. Občiansky zákonník v tomto smere predstavuje *lex specialis* a Obchodný zákonník *lex generalis*. To znamená, že v praxi je možné sa stretnúť s použitím inštitútov zabezpečovacieho práva z oboch týchto kódexov. Občiansky zákonník obsahuje demonštratívny výpočet inštitútov zabezpečenia záväzkov. Obchodný ani občiansky zákonník však taxatívne nevymedzujú výpočet spôsobov ako je možné si účastníkmi záväzku zabezpečiť svoje záväzky, a preto je možné sa od tejto právnej úpravy v istej miere pri dodržaní zákonných predpokladov odchýliť¹.

Prostriedky zabezpečenia ako zabezpečovacie inštitúty možno definovať ako inštitúty slúžiace na posilnenie právneho postavenia veriteľa a zabezpečenia záväzkov. Ide teda o inštitúty, ktoré slúžia ako ochranný obal, ktorý spočíva nad samotnými záväzkami a spôsobuje tým zlepšenie postavenia veriteľa a pôsobí na zníženie rizika straty. Judikatúra v tomto smere definuje zabezpečovacie inštitúty a ich primárne funkcie ako „*deklarovanie reálnej podoby zabezpečovaného záväzku a jednak je náhradným zdrojom, z ktorého môžu byť uspokojené nároky veriteľa, i keď len v suplovanej podobe.*“² Právna teória chápe zabezpečovacie inštitúty v dvoch základných rovinách a to v užšej a širšej rovine.

V širšom slova zmysle ide o akýkoľvek prostriedok zabezpečenia, ktorý je spôsobilý posilniť postavenie veriteľa vo vzťahu k svojmu dlžníkovi. V užšom slova zmysle ide o úpravu týchto inštitútov v zmysle v III. časti, I. hlavy, diel VI. Obchodného zákonníka a III. časti, oddiel V. Občianskeho zákonníka³.

Jedným zo zabezpečovacích inštitútov v zmysle vyššie uvedeného je aj banková záruka. Pri definíciách bankovej záruky sa môžeme stretnúť aj s názorom,

1 OVEČKOVÁ, O. *Zmluvná pokuta*. 2. vyd. Bratislava: Iura Edition, spol. s r. o., 2011, s. 11.

2 Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky o dňa 29. 10. 2009, sp. zn. 4Obo/4/2009.

3 PELIKÁNOVÁ, I. *Obchodní právo. Obligační právo – komparativní rozbor*. 4. vyd. Praha: ASPI, 2009, s. 253.

že nepopierateľná výhoda bankovej záruky tkvie v tom, „že bankovú záruku je možné použiť všade tam, kde nemáme žiadnu inú možnosť zabezpečenia a iné inštrumenty, ktoré banky ponúkajú, nie je možné použiť“⁴. Bankovú záruku môžeme označiť za „najkvalitnejšie zabezpečenie úveru, samozrejme za predpokladu, že bankovú záruku vystaví bonitná a dôveryhodná banka“⁵.

2 ROZBOR INŠTITÚTU BANKOVEJ ZÁRUKY

Banková záruka je v intenciách práva Slovenskej republiky pre obchodno-závazkové vzťahy upravená v ust. § 313 až ust. § 322 ObchZ. Obchodný zákonník vymedzuje, že banková záruka vzniká písomným vyhlásením banky v záručnej listine, že uspokojí veriteľa do výšky určitej peňažnej sumy podľa obsahu záručnej listiny, ak určitá tretia osoba resp. dlžník, nesplní určitý záväzok alebo sa splnia iné podmienky určené v záručnej listine.

Na úvod je potrebné poznamenať, že z dikcie ust. § 261 ods. 6 písm. e) Obchodného zákonníka vyplýva, že banková záruka je tzv. absolútnym obchodom, čo znamená, že sa záväzkový vzťah z bankovej záruky spravuje treťou časťou ObchZ, bez ohľadu na povahu účastníkov tohto záväzkového vzťahu.

Banková záruka je jedným z významných obchodno-právnych zabezpečovacích inštitútov. Na rozdiel od ručenia, banková záruka obsahuje určité špecifiká, ktoré tento inštitút odlišujú od iných zabezpečovacích inštitútov. Základným diskvalifikačným znakom tohto inštitútu je, že poskytnúť bankovú záruku môže výlučne banka. „Banková záruka nie je bežným ručením. Základný rozdiel medzi všeobecným ručením a bankovou zárukou je vtom, že banková záruka je osobitný druh bankovej činnosti, ktorej právo vykonávať má banka v zmysle licencie na bankovú činnosť. To je upravené v Zákone o bankách, a ako druh obchodnej činnosti ju banka vykonáva za odplatu, teda v rámci svojho podnikania ako podnikateľskej činnosti“⁶. Určitá výnimka je tu daná obsahovým znením ust. § 762 v zmysle ktorého, ustanovenia týkajúce sa bankovej záruky platia aj pre prípady, kedy namiesto banky bankovú záruku poskytnú a uvedené zmluvy

⁴ ČERMÁKOVÁ, I. *Bankovní záruky*. Praha: ECON, 2002. s. 6.

⁵ PAVELKA F., D. BARDOVÁ a R. OPLTOVÁ. *Úverové obchody*. Praha: BIVŠ, a. s., 2002, s. 184.

⁶ BALKO, L. *Bankové právo*. Bratislava: ELITA, s. r. o. 2000, s. 284.

uzaviera iná osoba, ktorá je na to oprávnená. Najzásadnejším rozdielom naproti ručeniu je však absencia princípov subsidiarity a akcesority. V jednoduchosťi tak možno povedať, že ide o tzv. záruku na prvú a bez námietok. Pre vysvetlenie to znamená, že na rozdiel od právnej úpravy ručenia, neexistuje prioritná výzva dlžníka na plnenie a tento ani nedisponuje oprávnením na vznášanie námietok, ktorým pri štandardnom inštitúte ručenia disponuje dlžník voči veriteľovi. Neexistencia akcesority sa prejavuje aj v možnosti veriteľa postúpiť práva z bankovej záruky na tretiu osobu bez toho, aby musel byť postúpený na tú istú osobu aj hlavný záväzok. To znamená, že tieto práva z bankovej záruky v zmysle záručnej listiny sú teda v zásade samostatne prevoditeľné⁷. Čiastočným odchýlením sa od absencie akcesority možno vnímať pri stanovení podmienok bankovej záruky v záručnej listine viažucej sa na predloženie listín, dokumentov, či v povinnosti na prioritnej výzvy dlžníka na plnenie alebo aj obmedzenie záruky na určitý čas⁷.

Z povahy podstaty zákonného rámca bankovej záruky a dikcie ust. § 313 Obchodného zákonníka dospeje logickým výkladom k záveru, že banková záruka vzniká ako jednostranný právny úkon, a to písomným vyhlásením banky v záručnej listine⁸. Pri bankovej záruke sa taktiež vyžaduje súhlas veriteľa s písomným vyhlásením banky v záručnej listine, pričom vzťah medzi veriteľom a bankou ako ručiteľom vznikne až momentom doručenia písomného vyhlásenia banky vo forme bankovej listiny. Ustanovenie § 313 Obchodného zákonníka je obsahovo kogentné teda nie je možné sa od jeho obsahu ani dohodou strán odchýliť.

Právna teória rozlišuje niekoľko variácií tohto inštitútu, a to predovšetkým k podmienkam uvedeným v záručnej listine. Ak je podmienkou na uplatnenie bankovej záruky predloženie listiny alebo dokumentu, je možné hovoriť o tzv. dokumentárnej alebo listinnej bankovej záruke, ktorá obsahom zodpovedá nutnosti naplnenia predpokladu uplatnenia bankovej záruky je predloženie zväčša konkrétnej listiny alebo dokumentu. Taktiež je možné v zmysle vyššie uvedených teoretických a výkladových východísk ako jednu z variácií bankovej záruky označiť tzv. závislú bankovú záruku, kedy

⁷ Uznesenie Najvyššieho súdu Českej republiky zo dňa 30. 9. 2005, sp. zn. 29 Odo 742/2005.

⁸ Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 27. 3. 2013, sp. zn. 6 MCdo/4/2012.

na zachovanie predpokladu uplatnenia bankovej záruky predchádza povinnosť veriteľa najskôr požiadať o plnenie dlžníka. Ako sme už spomínali, ide o výnimku z princípu akcesority. Takto možno označiť aj iné varianty bankovej záruky, a to podľa dohodnutého obsahu podmienok záručnej listiny. Obchodný zákonník v ust. § 314 vymedzuje výlučný peňažný charakter bankovej záruky. Tento výlučný peňažný charakter vyplýva zo zákonného znenia predmetného ustanovenia o tom, že ak je bankovou zárukou zabezpečená nepeňažná pohľadávka, predpokladá sa, že do výšky sumy určenej v záručnej listine je zabezpečený peňažný nárok, ktorý by mal veriteľ voči dlžníkovi, v prípade, že by dlžník porušil záväzok, ktorého plnenie je zabezpečené bankovou zárukou. Pri zabezpečení nepeňažnej pohľadávky je teda dôležité, aby si veriteľ zvážil akú hodnotu vyjadriteľnú v peniazoch má záväzok, ktorý je resp. bude zabezpečený bankovou zárukou. Za týmto účelom je následne na zvážení veriteľa, či tento inštitút využije resp. či bankou ponúknutá banková záruka za zabezpečený záväzok bude v prípade porušenia povinnosti z tohto záväzku dlžníkom postačujúca resp. či zohľadní v peniazoch protihodnotu tohto nepeňažného plnenia pre veriteľa.

Právna úprava bankovej záruky v slovenskom právnom poriadku ďalej v zmysle ust. § 315 Obchodného zákonníka upravuje možnosť vstupu ďalšej, inej banky do inštitútu bankovej záruky. Ak teda bankovú záruku potvrdí iná banka, môže veriteľ uplatniť nároky z bankovej záruky voči ktorejkoľvek z týchto bánk. V prípade, že však banka, ktorá potvrdila bankovú záruku aj poskytla plnenie na základe tohto potvrdenia, má nárok na toto plnenie voči banke, ktorá ju o potvrdenie bankovej záruky požiadala. Rovnako ak banka oznámi veriteľovi, že iná banka poskytla záruku, nevzniká oznamujúcej banke záväzok zo záruky. Oznamujúca banka však zodpovedá za škodu spôsobenú nesprávnosťou svojho oznámenia. Pre porozumenie je potrebné povedať, že zákonná úprava takto umožňuje, aby do zabezpečenia záväzku bankovou zárukou bankou A vstúpila aj banka B. Výsledkom je teda solidárny záväzok z bankovej záruky banky A aj banky B. Veriteľ má teda oprávnenie uplatňovať nároky z bankovej záruky u ktorejkoľvek z týchto bánk. Najčastejšie je možné v praxi túto situáciu vnímať pri medzinárodnom obchode. Zákonom je upravený aj spätný tzv. regresný nárok banky B, ktorá potvrdila bankovú záruku od banky A, ktorá vystavila

záručnú listinu. Povinnosť plniť z bankovej záruky má teda iba banka A, pričom pristúpenie banky B má charakter posilňujúci voči veriteľovi. Banka B teda nevstupuje reálne do ručiteľského vzťahu z bankovej záruky. Zodpovedá však za škodu, ktorá vznikla v súvislosti s nesprávnym oznámením o prestúpení k bankovej záruke.

Ďalším zákonným ustanovením Obchodného zákonníka sa dispozitívnym spôsobom špecifikuje spôsob plnenia z bankovej záruky⁹. Ak pri bankovej záruke zo záručnej listiny nevyplýva niečo iné, nemôže banka uplatniť námietky, ktoré by bol oprávnený voči veriteľovi uplatniť dlžník, a banka je povinná plniť svoje povinnosti, keď ju o to písomne požiadal veriteľ. Predchádzajúca výzva, aby dlžník splnil svoj záväzok, sa vyžaduje, len keď to určuje záručná listina. Dispozitívnosť bankovej záruky v spôsobe plnenia spočíva v možnosti odchýliť sa od tohto zákonného ustanovenia. Pri spôsobe plnenia z bankovej záruky vyplýva pre banku povinnosť plniť svoje povinnosti na výzvu veriteľa. V zmysle ustáleného výkladu výzva na plnenie veriteľom voči banke musí mať písomnú podobu. V prípade, že banka je povinná podľa obsahu záručnej listiny bez námietok a po písomnej žiadosti veriteľom hovoríme už aj v zmysle vyššie uvedeného o tzv. „bankovej záruke na prvú“. Banka má možnosť uplatňovať námietky, na ktoré by bol oprávnený dlžník, iba v prípade, že je to takto vymienené v záručnej listine. Tzv. banková záruka s prioritnou výzvou svojim obsahom taktiež vyplýva z tohto ustanovenia Obchodného zákonníka o spôsobe plnenia, kde sa na základe dispozitívnosti, môže banka a veriteľ dohodnúť v záručnej listine, že banka si svoju povinnosť plniť veriteľovi z bankovej záruky splní až po tom, čo prioritne (neúspešne) vyzval veriteľ na plnenie dlžníka¹⁰.

Právna teória (ako sme už aj vyššie uvádzali) pozná aj výnimku z absencie akcesority pri bankovej záruke. Táto výnimka sa neuplatňuje pri možnosti postúpenia pohľadávky v zmysle ust. § 318 Obchodného zákonníka, podľa ktorého, ak je v záručnej listine veriteľ oprávnený uplatniť svoje práva z bankovej záruky, len keď dlžník nesplní svoj záväzok, môže veriteľ postúpiť svoje práva z bankovej záruky iba s postúpením pohľadávky zabezpečenej

⁹ NÁRODNÁ RADA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *Zákon č. 513/1991 Zb.*, 1991, § 317.

¹⁰ PATAKYOVÁ, M. a kol. *Obchodný zákonník. Komentár*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 815–817.

bankovou zárukou. Výnimka sa uplatňuje výlučne v dikcii tzv. bankovej záruky na prvá a bez námietok, teda vtedy, keď je banka povinná plniť v zmysle záručnej listiny bez námietok a na výzvu veriteľa. V takomto prípade je možné si opäť dispozitívne upraviť aj možnosť postúpenia práv z bankovej záruky samostatne, bez súčasného postúpenia zabezpečenej pohľadávky. Banka splní svoj záväzok z bankovej záruky, len keď ju na to písomne vyzval veriteľ. Ak je plnenie banky z bankovej záruky podmienené v záručnej listine predložením určitých dokumentov, musia sa tieto dokumenty predložiť pri tejto výzve alebo bez zbytočného odkladu po nej¹¹. Povinnosť banky splniť záväzok z bankovej záruky teda vzniká na základe písomnej výzvy veriteľa, avšak predchádzajúca výzva dlžníka na splnenie záväzku nie je potrebná, ak to záručná listina výslovne neustanovuje a teda ak sa na tom banka a veriteľ nedohodli. Ak sa však plnenie banky viaže na predloženie dokumentov špecifikovaných v záručnej listine, jedná sa o tzv. dokumentárnu bankovú záruku. Tieto dokumenty (napr. náložný list, faktúra či konosamenty) musia byť predložené buď súčasne s písomnou výzvou veriteľa na plnenie alebo v určitej lehote bez zbytočného odkladu po tejto výzve¹². Banka je opätovne podľa dispozitívneho charakteru a podľa dohody v záručnej listine povinná plniť de facto tak ako je uvedené v záručnej listine. Banka a veriteľ si môžu dohodnúť, že pre komfort a rýchlosť plnenia z bankovej záruky bude banka plniť na účet oprávneného vedený v tej banke, ktorá poskytuje bankovú záruku. Toto je dispozitívne a záleží od dohody medzi veriteľom a bankou. V praxi však banky preferujú, ak osoba oprávnená z bankovej záruky je ich klientom a plniť môžu bezodkladne v prospech jeho účtu v tejto banke. Aby však nebolo toto zneužívané zo strany bánk a aby tieto nenútili osoby zakladať si u nich účet, a toto podmieňovať poskytnutím bankovej záruky, Obchodný zákonník ustanovuje, že ak je banka povinná podľa záručnej listiny plniť v prospech oprávneného inej banke, je povinná plniť na účet oprávneného v tejto banke. Zánik bankovej záruky je v praxi v drvivej väčšine spôsobený uplynutím lehoty resp. doby na ktorú bola dohodnutá. Obchodný zákonník v tomto smere ustanovuje, že ak je doba platnosti v záručnej listine obmedzená,

¹¹ NÁRODNÁ RADA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 1991. *Zákon č. 513/1991 Zb.*, § 319.

¹² ŽITNÁNSKÁ, L., O. OVEČKOVÁ a kol. *Základy obchodného práva*. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, spol. s r. o., 2010, s. 101.

banková záruka zanikne, ak veriteľ neoznami banke písomne svoje nároky z bankovej záruky počas jej platnosti. Zo zákonného vymedzenia nevyplýva skutočnosť, že by banková záruka nemohla byť dojednaná aj bez časového obmedzenia. No v praxi sa stretávame vo veľkej miere s bankovou zárukou na určité vopred dohodnuté obdobie. Toto obdobie môže byť ohraničené pevne stanoveným údajom, a to buď dobou na ktorú sa banková záruka poskytuje (na mesiac, rok, 10 rokov, atď.), alebo môže byť vyjadrená aj dátumom, kedy dôjde k zániku bankovej záruky (do určitého dátumu, k 1. 1. 2021 atď.). Rovnako v medzinárodnom obchode sa môžeme stretnúť s dohodou o dĺžke bankovej záruky, ktorú nemožno vopred ohraničiť presným dátumom, avšak jej časovú pôsobnosť možno vymedziť okolnosťami, ktoré ak nastanú spôsobia zánik bankovej záruky (napr. sa banková záruka poskytuje na obdobie zlúčenia dvoch spoločností a pod.) Obchodný zákonník však neustanovuje žiadne iné prípady zániku bankovej záruky, preto je potrebné primerane aplikovať ustanovenia týkajúce sa ručenia, ako aj všeobecné ustanovenia Obchodného a Občianskeho zákonníka¹³.

Po poskytnutí plnenia bankovej záruky v zmysle záručnej listiny je dôležitým medzníkom týchto vzťahov následné právo regresu, banky voči dlžníkovi. Banka má po tom, čo plnila veriteľovi právo požadovať od dlžníka plnenie a dlžník je povinný banke to, čo banka plnila podľa svojej povinnosti zo záručnej listiny vystavenej v súlade so zmluvou uzatvorenou s dlžníkom. Tu sa dostávame k ďalšiemu zásadnému rozdielu medzi bankovou zárukou a ručením. Pri bankovej záruke nedochádza k subrogácii a teda poskytnutím plnenia neprechádzajú zo zákona na banku práva a povinnosti veriteľa voči dlžníkovi. Tento subrogačný mechanizmus je pri bankovej záruke nahradený povinnosťou dlžníka plniť banke na základe iného právneho titulu. Týmto právnym titulom je zmluva uzatvorená medzi dlžníkom a bankou, ktorá má povahu mandátnej zmluvy. V praxi sa táto mandátna zmluva označuje aj ako zmluva o prevzatí bankovej záruky. Na to, aby bol naplnený obligatórne tento subrogačný mechanizmus, vyžaduje sa obsahový súlad záručnej listiny a zmluvy medzi bankou a dlžníkom. Ak nastane medzi týmito tvojami listinami obsahový rozpor, má to za následok stratu oprávnenia banky požadovať regres voči dlžníkovi. Rovnako ak dlžník nezahrnul a nevymienil si z akéhokoľvek dôvodu

¹³ PATAKYOVÁ, M. a kol. *Obchodný zákonník. Komentár*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 818.

v zmluve s bankou povinnosť stanoviť v záručnej listine právo banky uplatniť námietky, ktoré by mohol uplatniť on voči veriteľovi, v takomto prípade stráca právo uplatniť tieto námietky voči banke aj dlžník¹³.

Veriteľ, ktorý dosiahol na základe bankovej záruky plnenie, na ktoré nemal voči dlžníkovi nárok, vráti dlžníkovi toto plnenie a nahradí mu škodu tým spôsobenú. (§ 321 ods. 4 ObchZ). Táto úprava hovorí o bezdôvodnom obohatení, ktorého sa dopustil veriteľ, keď získal plnenie z bankovej záruky za nárok, ktorý mu nepatrilo. Táto právna úprava je kogentná a nie je možné sa od nej odchýliť. Účelom tejto právnej úpravy je poskytnutie ochrany dlžníkovi pred zneužitím bankovej záruky veriteľom. Okrem povinnosti vrátiť toto bezdôvodné obohatenie veriteľom dlžníkovi, má dlžník právo aj na náhradu škody, ktorá mu tým bola spôsobená.

Toto ustanovenie je pritom výrazom skutočnosti, že hlavný obligčný vzťah medzi veriteľom a dlžníkom na jednej strane a záväzkový vzťah banky, ktorá poskytuje prostredníctvom bankovej záruky osobitný typ „ručenia“ a veriteľa na druhej strane sa pri bankovej záruke sa za tejto situácie v zásade osamostatňujú, je tu daný priestor pre dlžníka na obranu pred zneužitím bankovej záruky veriteľom¹⁴. Niektorí právny teoretici túto úpravu považujú za osobitnú úpravu bezdôvodného obohatenia, a to pre nemožnosť efektívneho použitia všeobecnej právnej úpravy bezdôvodného obohatenia v zmysle ktorého by bolo potrebné sa na zabezpečený záväzok a záväzok z bankovej záruky pozerat' optikou dvoch samostatných na sebe nezávislých dôvodov na plnenie bez vzájomného prepojenia. Na základe takéhoto pohľadu optikou samostatnosti by nebolo možné dôjsť k záveru, že v jednom prípade bolo plnené bez právneho dôvodu^{14,15}.

3 REKODIFIKÁCIA SLOVENSKEHO OBČIANSKEHO ZÁKONNÍKA A ÚPRAVA BANKOVEJ ZÁRUKY

Vo svetle právnej úpravy bankovej záruky tak ako ju máme upravenú aktuálne a predovšetkým s prihliadnutím na pokročilú prípravu zákonodarstva

¹⁴ BEJČEK, J. a kol. *Kurs obchodního práva. Obchodní závazky*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2003, s. 145.

¹⁵ PELIKÁNOVÁ, I. *Obchodní právo. Obligační právo – komparativní rozbor*. 4. Díl. Praha: ASPI, 2009, s. 283.

Slovenskej republiky na rekodifikáciu Občianskeho zákonníka, a to záväzkovej časti, je z právne vedeckého hľadiska nanajvýš vhodné porovnať, akým spôsobom za zákonodarca rozhodol zasiahnuť do štruktúry a právnej definovateľnosti tohto inštitútu¹⁶.

V obsahovom zmysle predloženej verzie znenia rekodifikácie Občianskeho zákonníka vo veciach zabezpečenia záväzkov upriamujeme pozornosť na štvrtú hlavu pomenovanú ako *Zabezpečenie záväzkov*. V tejto časti pripravovaného rekodifikovaného znenia slovenského Občianskeho zákonníka máme možnosť v ust. § 645 a § 646 nájsť novú právnu úpravu týkajúcu sa zábezpeky ako takej. V zmysle tejto novej právnej úpravy sa upravuje inštitút zábezpeky ako povinnosť, kde túto povinnosť dať zábezpeku možno splniť najmä zriadením záložného práva alebo spôsobilým ručiteľom. Zároveň sa upravuje, že nikto nie je povinný prijať vec alebo právo ako zábezpeku do sumy vyššej, než koľko sú dve tretiny ich obvyklej ceny. Takáto právna úprava je rovnako obsiahnutá v českom Občianskom zákonníku a je pomenovaná ako tzv. inštitút Jistoty. Český Občiansky zákonník sa však inštitútu jistoty venuje podstatne podrobnejšie, a to predovšetkým v ust. § 2014 až § 2017, kde sa upravujú podmienky do akej výšky je konkrétna zábezpeka dostatočnou jistotou. V jednoduchosti povedané český Občiansky zákonník v úprave inštitútu Jistoty (v znení rekodifikovanej záväzkovej časti Občianskeho zákonníka ako inštitút „Zábezpeky“) vymedzuje do akej výšky zaist'uje tento inštitút danú pohľadávku. V slovenskom právnom poriadku resp. v jeho pripravovanom rekodifikovanom znení toto absentuje¹⁷.

Druhým podobným inštitútom ako banková záruka, je v navrhovanom znení rekodifikovanej záväzkovej časti Občianskeho zákonníka upravený v ust. § 651 až § 653. Tieto ustanovenia upravujú nový inštitút peňažnej zábezpeky. Peňažnou zábezpekou sa v zmysle tejto novej právnej úpravy rozumie suma, ktorú zmluvná strana vopred zaplatila druhej zmluvnej strane na zabezpečenie svojho záväzku. Tento inštitút doposiaľ *de iure* nebol súčasťou žiadnej právnej úpravy slovenského právneho poriadku ale *de facto* sme sa s jeho obdobou mohli stretnúť v praxi pod pojmom tzv. „zálohy“

¹⁶ Pozn. právny stav k 21. 1. 2020.

¹⁷ Rekodifikované znenie Občianskeho zákonníka – návrh zákona. *Ministerstvo spravodlivosti SR* [online]. [cit. 12. 11. 2019]. Dostupné z: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/Ministerstvo/Aktuality-obcianskeho-zakonnika.aspx>

alebo „kaucie“. Ak je peňažnou zábezpekou zabezpečený peňažný záväzok, započíta sa tento záväzok ku dňu svojej splatnosti do výšky peňažnej zábezpeky, ak sa zmluvné strany nedohodnú inak. V rozsahu započítania sa záväzok považuje za splnený. Peňažnú zábezpeku, ktorá nebola takto započítaná, môže veriteľ použiť na uspokojenie svojich splatných nárokov z nesplnenia zabezpečeného záväzku, ak za nesplnenie zodpovedá zmluvná strana, ktorá peňažnú zábezpeku zložila. Ak záväzok zabezpečený peňažnou zábezpekou zanikol splnením alebo iným spôsobom, vráti veriteľ jej nespotrebovanú časť zložiteľovi v dohodnutej lehote, inak do 15 dní od zániku zabezpečeného záväzku¹⁷.

Základný rozdiel v inštitúte zábezpeky a v inštitúte peňažnej zábezpeky vidíme v predmete, ktorý môže slúžiť ako zabezpečenie záväzku. Zo znenia právnej úpravy zábezpeky vyplýva, že povinnosť dať zábezpeku možno splniť najmä zriadením záložného práva alebo spôsobilým ručiteľom. Avšak z lingvistického výkladu vetnej konštrukcie tejto právnej úpravy a použitím slova najmä, nemôžeme dospieť k inému názoru ako k tomu, že tento výpočet nie je taxatívny, a teda okrem zriadenia záložného práva a spôsobilým ručiteľom možno zabezpečiť záväzok aj iným druhom zábezpeky. Iný druh zábezpeky môže predstavovať vec, právo alebo iný spôsobilý predmet zábezpeky. Tomuto nami prezentovanému výkladu napomáha aj znenie ust. § 656 pripravovaného kodifikovaného znenia slovenského Občianskeho zákonníka, ktorý hovorí, že niekto nie je povinný prijať vec alebo právo ako zábezpeku do sumy vyššej, než koľko sú dve tretiny ich obvyklej ceny. V prípade peňažnej záruky teda môžeme hovoriť výlučne o poskytnutí zabezpečenia v peniazoch¹⁷.

Dôvodová správa k rekodifikovanému zneniu peňažnej zábezpeky uvádza, že potreba tohto pragmatického inštitútu, ktorý zodpovedá štandardným inominátnym dohodám o tzv. peňažnej kaucii a ktorý vykazuje niektoré substanciálne prvky preddavku a závdavku vyplynula práve z praxe, kde bolo možné badať jeho modifikácie v nadväznosti na dispozitívnu povahu civilnoprávnej úpravy. Podstatou tohto inštitútu je však peňažné plnenie vopred, ktoré má primárne zabezpečovací a sekundárne solučný charakter¹⁸.

¹⁸ Dôvodová správa. *Ministerstvo spravodlivosti SR* [online]. [cit. 12. 11. 2019]. Dostupné z: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/Ministerstvo/Aktuality-obcianskeho-zakonnika.aspx>

Najzásadnejšou zmenou právnej úpravy, ktorá sa dotkne inštitútu bankovej záruky je obsiahnutá v § 675 až § 690 znenia návrhu rekodifikovaného Občianskeho zákonníka. Predmetné ustanovenia pojednávajú o inštitúte tzv. „finančnej záruky“. V českom Občianskom zákonníku túto právnu úpravu môžeme nájsť v ust. § 2029 až § 2039. Banková záruka je v intenciách práva Slovenskej republiky upravená v ust. § 313 až ust. § 322 ObchZ. Obchodný zákonník vymedzuje, že banková záruka vzniká písomným vyhlásením banky v záručnej listine, že uspokojí veriteľa do výšky určitej peňažnej sumy podľa obsahu záručnej listiny, ak určitá tretia osoba resp. dlžník, nesplní určitý záväzok alebo sa splnia iné podmienky určené v záručnej listine. Práve táto zákonná definícia upravená v Obchodnom zákonníku bola určitým spôsobom diskvalifikačná pre iné subjekty, ktoré chceli poskytnúť bankovú resp. finančnú záruku ale v zmysle dikcie Obchodného zákonníka nespĺňali meritórnu podmienku a to, že jediným subjektom oprávneným poskytnúť bankovú záruku bola banka.

Zákonodarca sám v predmetnej dôvodovej správe k predmetnej právnej úprave priznáva, že sa táto úprava preberá z ust. § 313 až ust. § 322 Obchodného zákonníka upravujúca bankovú záruku, a to s miernou úpravou. Účelom podľa zákonodarcu je odstrániť bankový monopol. Zákonodarca ďalej uvádza, že *„vzhľadom na požiadavky praxe sa upúšťa od bankového monopolu, pokiaľ ide o vystavenie finančnej záruky, a samotnú finančnú záruku resp. záručnú listinu môže vystaviť aj iný vystaviteľ ako banka alebo pobočka zahraničnej banky“*. Z ďalšieho odôvodnenia možno vyzdvihnúť, že cieľom bolo aj názvoslovne oddeliť právnu úpravu bankovej záruky a finančnej záruky. V prípade, že bude poskytnutá finančná záruka iným subjektom ako bankou, pôjde o finančnú záruku a ak dôjde k situácii, že banka alebo pobočka zahraničnej banky vystaví finančnú záruku pôjde aj naďalej o bankovú záruku. Zároveň dochádza úpravou finančnej záruky k úprave požiadaviek na tento právny inštitút vychádzajúce primárne z dokumentu Medzinárodnej obchodnej komory (ICC) – Jednotné pravidlá pre záruky vyplatiteľné na požiadanie, rev. 2010 (URDG 758).

Zásadné rozdiely medzi bankovou a finančnou zárukou sú teda v subjekte oprávnenom poskytnúť bankovú resp. finančnú záruku. Finančná záruka vzniká písomným vyhlásením vystaviteľa v záručnej listine, že uspokojí

veriteľa (beneficient) do výšky určitej peňažnej sumy podľa obsahu záručnej listiny, ak určitá tretia osoba (dlžník) nesplní určitý záväzok alebo sa splnia iné podmienky určené v záručnej listine. Ak je vystaviteľom banka alebo pobočka zahraničnej banky ide o bankovú záruku. Dohodu o vystavení finančnej záruky môže s vystaviteľom uzavrieť dlžník alebo iná osoba odlišná od beneficianta. Na vystavenie finančnej záruky je teda oprávnený vystaviteľ, ako ho pomenúva znenie tohto ustanovenia, a teda osoba, ktorá vyhlási v záručnej listine, že uspokojí veriteľa, t. j. beneficianta, do výšky peňažnej sumy podľa finančnej záruky. Touto osobou môže byť okrem veriteľa akákoľvek iná osoba. Vystaviteľ finančnej záruky nie je viazaný právnym vzťahom, z ktorého vznikol alebo má vzniknúť záväzok zabezpečený finančnou zárukou a po odovzdaní záručnej listiny dlžníkovi, beneficiantovi alebo inej osobe nemôže vystaviteľ finančnú záruku odvolať.

Právna úprava finančnej záruky následne obdobne ako u bankovej záruky upravuje potvrdenie finančnej záruky ďalšou osobou. Ak finančnú záruku potvrdí ďalšia osoba, považuje sa táto osoba za ďalšieho vystaviteľa, a beneficiant môže uplatniť svoje právo z finančnej záruky voči ktorémukoľvek z týchto vystaviteľov. Ten, kto potvrdil finančnú záruku a na jej základe plnil, má nárok na náhradu plnenia voči vystaviteľovi, ktorý ho o potvrdenie finančnej záruky požiadal.

Právna úprava finančnej záruky upravuje možnosti zmeny finančnej záruky, čo je ďalším rozdielom oproti právnej úprave bankovej záruky, nakoľko zmenu bankovej záruky právny poriadok Slovenskej republiky nepozná. Zmena finančnej záruky spočíva v tom, že záručná listina môže určiť predĺženie platnosti finančnej záruky alebo zvýšenie peňažnej sumy na ktorú bola vystavená, a to k určitému dňu alebo pri splnení inej podmienky podľa dohody o vystavení finančnej záruky. Všetky tieto podmienky zmeny finančnej záruky musia byť uvedené v záručnej listine. Ak nejde o zmenu predĺženia platnosti finančnej záruky alebo zvýšenie peňažnej sumy na ktorú bola vystavená, je akákoľvek zmena finančnej záruky možná iba so súhlasom beneficianta. Čiastočný alebo podmienený súhlas beneficianta nie je prípustný a považuje sa za odmietnutie zmeny finančnej záruky.

V záujme právnej istoty zmluvných strán a dotknutých subjektov z finančnej záruky sú ďalej osobitne a odlišne od bankovej záruky upravené podmienky

oznamovacej povinnosti a nadväzujúce odovzdanie príslušných dokladov. Vystaviteľ je povinný oznámiť bez zbytočného odkladu tomu, s kým bola uzavretá dohoda o vystavení finančnej záruky, akékoľvek uplatnenie práv z finančnej záruky. Ak vystaviteľ poskytol beneficiantovi plnenie z finančnej záruky, odovzdá bez zbytočného odkladu tomu, s kým bola uzavretá dohoda o vystavení finančnej záruky, kópiu výzvy na plnenie a dokumentov ak záručná listina podmieňuje plnenie vystaviteľa predložením určitého dokumentu. Rovnako sa upravujú aj námietky vystaviteľa, ktorý môže voči beneficiantovi uplatniť iba námietky, ktorých uplatnenie záručná listina pripúšťa. Ak zo záručnej listiny nevyplýva niečo iné, nemôže vystaviteľ uplatniť námietky, ktoré by bol oprávnený voči beneficiantovi uplatniť dlžník. Predchádzajúca výzva, aby dlžník splnil svoj zabezpečený záväzok, sa vyžaduje len ak to určuje záručná listina.

Pri bankovej záruke sme hovorili o neexistencia akcesority, ktorá sa prejavuje aj v možnosti veriteľa postúpiť práva z bankovej záruky na tretiu osobu bez toho, aby musel byť postúpený na tú istú osobu aj hlavný záväzok. To znamená, že tieto práva z bankovej záruky v zmysle záručnej listiny sú teda v zásade samostatne prevoditeľné¹⁹, pričom čiastočným odchýlením sa od absencie akcesority možno vnímať pri stanovení podmienok bankovej záruky v záručnej listine viažúcej sa na predloženie listín, dokumentov, či v povinnosti na prioritnej výzvy dlžníka na plnenie alebo aj obmedzenie záruky na určitý čas²⁰. V prípade finančnej záruky právo na plnenie z finančnej záruky môže beneficiant postúpiť na tretiu osobu a ak to záručná listina pripúšťa, môže beneficiant na tretiu osobu postúpiť aj právo uplatniť finančnú záruku; týmto postúpením sa prevádza aj právo na plnenie z finančnej záruky. Tieto úkony musia mať obligatórne písomnú podobu.

Právo vystaviteľa na náhradu z finančnej záruky je upravené obdobne ako pri bankovej záruke a teda ten, kto s vystaviteľom uzavrel dohodu o vystavení finančnej záruky, je povinný nahradiť tomuto vystaviteľovi plnenie, ktoré bolo poskytnuté beneficiantovi podľa záručnej listiny vystavenej v súlade s dohodou. Beneficiant, ktorý dosiahol na základe finančnej záruky

¹⁹ Uznesenie Najvyššieho súdu Českej republiky zo dňa 30. 9. 2005, sp. zn. 29 Odo 742/2005.

²⁰ PATAKYOVÁ, M. a kol. *Obchodný zákonník. Komentár*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 815.

plnenie, na ktoré nemal voči dlžníkovi nárok, vráti toto plnenie osobe povinnej na náhradu podľa § 688 ods. 1 a nahradí jej škodu tým spôsobenú. Na finančnú záruku sa inak primerane použijú ustanovenia tohto zákona o ručení. Dohoda o vystavení finančnej záruky sa spravuje ustanoveniami Občianskeho zákonníka o príkaznej zmluve. V prípade bankovej záruky sa vzťah medzi bankou a dlžníkom upravuje podľa ustanovení o mandátnej zmluve.

Čo sa týka právnej úpravy finančnej záruky v právnom poriadku Českej republiky tak táto je v zásade rovnaká ako zamýšľaný návrh znenia právnej úpravy tohto inštitútu v rekodifikovanom znení Občianskeho zákonníka, avšak slovenská právna úprava s odkazom na požiadavky na tento právny inštitút vychádzajúce primárne z dokumentu Medzinárodnej obchodnej komory (ICC) – Jednotné pravidlá pre záruky vyplatiteľné na požiadanie, rev. 2010 (URDG 758) a v záujme právnej istoty zmluvných strán a dotknutých subjektov dopĺňa tento inštitút o upravené podmienky a následky zmeny finančnej záruky ako aj oznamovacej povinnosti a nadväzujúce odovzdanie príslušných dokladov.

4 FINANČNÁ ZÁRUKA VO SVETLE APLIKAČNEJ PRAXE

S príchodom novelizácie záväzkovej časti slovenského Občianskeho zákonníka a inštitútu finančnej záruky, ako nového inštitútu oddeleného od bankovej záruky, ide ruka v ruke otázka aplikačnej praxe v intenciách tohto nového inštitútu. Základ, ktorý so slovenského právneho poriadku prinesie tento inštitút finančnej záruky je ten, že dôjde k vzniku podnikateľských príležitostí poskytovať služby finančnej záruky aj iným subjektom ako bankám a pobočkám zahraničných bánk. V tomto smere komerčného prostredia budú subjekty, ktoré sa rozhodnú finančnú záruku za odplatu poskytovať primárne zaujímať, čo v situácií ak dôjde z ich strany k plneniu z finančnej záruky a aké sú špecifiká tohto práva regresu. Ešte zásadnejším bude otázka riešenia situácie, ak dôjde k plneniu z bankovej záruky, ktoré sa ukáže ako neoprávnené, a čo s vymáhaním takto neoprávnené získaných prostriedkov od dlžníka.

Nakoľko právna úprava českého Občianskeho zákonníka obsahuje inštitút finančnej záruky už dlhšiu dobu, česká judikatúra sa musela náležite vysporiadať aj s touto otázkou. Česká súdna prax sa opakovane zaoberala najpálčivejšou otázkou, a to kedy vznikne dlžníkovi právo požadovať od veriteľa vrátenie neoprávnene získaného plnenia z finančnej záruky²¹. Vo vzťahu k tejto problémovej otázke český Najvyšší súd zastával názor, že najprv je dlžník povinný uhradiť banke to, čo táto plnila veriteľovi na základe záručnej listiny, a až následne môže dlžník od veriteľa, ktorý získal plnenie z bankovej záruky na ktoré nemal nárok, požadovať vrátenie tohto plnenia. Zásadným problémom českej právnej úpravy inštitútu finančnej záruky v intenciách Českého občianskeho zákonníka je ten, že právna úprava neobsahuje ustanovenie, ktoré by jednoznačne zakotvovalo²², že veriteľ, ktorý dosiahol na základe plnenia z bankovej resp. finančnej záruky plnenie, na ktoré nemal voči dlžníkovi nárok, vráti dlžníkovi toto plnenie a nahradí mu škodu tým spôsobenú.

Tento dovtedajší názor prezentovaný v záveroch Rozsudku Najvyššieho súdu ČR, zo dňa 20. 5. 2015, sp. zn. 32 Cdo 1745/2013 bol predmetom prieskumu veľkého senátu Najvyššieho súdu ČR zo dňa 12. 9. 2018 vo veci sp. zn. 31 Cdo 3936/2016, kde sa súd zaoberal otázkou, či povinnosť veriteľa vrátiť dlžníkovi plnenie neoprávnene získané na základe bankovej resp. finančnej záruky veriteľovi vzniká bez ďalšieho už v dôsledku tohto neoprávneného čerpania alebo či vznik tejto povinnosti predpokladá splnenie záväzku dlžníka vo vzťahu k vystaviteľovi bankovej resp. finančnej záruky. Český senát Najvyššieho súdu ČR ohľadom tejto problematiky okamihu vzniku povinnosti veriteľa vrátiť dlžníkovi plnenie, ktoré získal z finančnej záruky a na ktoré nemal vo vzťahu k dlžníkovi nárok uviedol, že pokiaľ dlžníkovi vznikol záväzok zaplatiť banke to, čo plnila veriteľovi a súčasne bolo zistené, že veriteľ získal v súlade s bankovou zárukou plnenie, na ktoré nemal voči dlžníkovi nárok, možno za logický dôsledok vzniku popísanej situácie považovať vznik povinnosti veriteľa takého plnenie dlžníkovi

²¹ Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky zo dňa 20. 5. 2015, sp. zn. 32 Cdo 1745/2013. Dostupné z: <https://www.codexisuno.cz/6YL> [cit. 5. 11. 2019].

²² Tak ako je tomu v ust. § 321 ods. 4 Obchodného zákonníka Českej republiky a v ust. § 321 ods. 4 Obchodného zákonníka SR. Dostupné z: <https://www.codexisuno.cz/6Y> [cit. 5. 11. 2019].

vrátit' a nahradit' mu škodu tým spôsobenú. Najvyšší súd ČR ďalej dodáva, že nemožno dospieť k inému záveru, než k tomu, že jedinou podmienkou pre uplatnenie práva dlžníka je zistenie, že veriteľ získal na základe bankovej resp. finančnej záruky plnenie, na ktoré nemal voči dlžníkovi nárok. Najvyšší súd ČR rovnako poukázal na nezávislosť právnych vzťahov a záväzkov týkajúcich sa finančnej záruky, predovšetkým pokiaľ ide o povinnosti z nich vyplývajúcich, kde uviedol, že splnenie povinnosti dlžníka zaplatiť vystaviteľovi to, čo na základe finančnej záruky plnil veriteľovi a povinnosť veriteľa vrátiť dlžníkovi plnenie, ktorú veriteľ získal na základe finančnej záruky bez toho, aby na toto plnenie mal nárok, sa môžu dovolávať rozdielne subjekty, na základe odlišných právnych titulov vyplývajúcich z dvoch rozdielnych právnych vzťahov²³. Veľký senát Najvyššieho súdu ČR teda vyvrátil dovtedajšiu doktrínu, že pre vznik oprávnenia dlžníka požadovať po veriteľovi vrátenia plnenia, ktoré na jeho úkor neoprávnene získal na základe bankovej resp. finančnej záruky, a teda pre vznik povinnosti veriteľa takto získané plnenie dlžníkovi vrátiť, nie je podmienkou, aby dlžník najprv uhradil banke, resp. inému subjektu, ktorý poskytol finančnú záruku to, čo v súlade s bankovou resp. finančnou zárukou plnil veriteľovi.

Pri rozpore vyššie uvedeného stojí za zamyslenie, či by nebolo možné sa tomuto problému úplne vyhnúť, ak by zákonodarca Českej republiky do právnej úpravy finančnej záruky obsiahnutej v českom Občianskom zákonníku neprevzal právnú úpravu vymedzenú v ust. § 321 ods. 4 českého Obchodného zákonníka. Podľa názoru autora by sa tým predišlo skoršiemu, nie práve šťastnému výkladu problematiky finančnej záruky, pretože už z právnej úpravy samotného inštitútu, by logickým výkladom bolo nutné dospieť k záveru, že okamih rozhodujúci pre vznik povinnosti veriteľa vrátiť dlžníkovi plnenie, ktoré získal z finančnej záruky a na ktoré nemal vo vzťahu k dlžníkovi právo, by bol okamih získania toho neoprávneného plnenia.

²³ JAKOUBEK, M. Finanční záruka ve světle rozsudku Nejvyššího soudu ČR – Okamžik vzniku práva dlužníka požadovat po věřiteli vrácení plnění, které na jeho úkor neoprávněně získal na základně finanční záruky. *Právní prostor* [online]. 2019 [cit. 12. 11. 2019]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/financni-zaruka-ve-svetle-rozsudku-nejvyssiho-soudu-cr-okamzik-vzniku-prava-dluznika-pozadovat-po-veriteli-vraceni-plneni-ktere-na-jeho-ukor-neopravnene-ziskal-na-zakladne-financni-zaruky>

Na základe vyššie uvedeného je preto potrebné pozitívne konštatovať rozhodnutie odborníkov, ktorý pripravovali rekodifikáciu záväzkovej časti slovenského Občianskeho zákonníka a zákonodarcu Slovenskej republiky, že do predloženého znenia rekodifikovanej časti Občianskeho zákonníka zakotvujúceho vznik nového inštitútu finančnej záruky, sa poučil z chýb, ktoré boli s týmto inštitútom spojené v Českej republike a do znenia právnej úpravy inštitútu finančnej záruky v ust. § 689 zakotvil úpravu, že beneficiant, ktorý dosiahol na základe finančnej záruky plnenie, na ktoré nemal voči dlžníkovi nárok, vráti toto plnenie osobe povinnej na náhradu podľa § 688 ods. 1 a nahradí jej škodu tým spôsobenú. Touto právnou konštrukciou možno efektívne minimalizovať ak nie odstrániť polemiky týkajúce sa rozhodného okamihu pre vznik povinnosti veriteľa vrátiť dlžníkovi plnenie, ktoré získal z finančnej záruky a na ktoré nemal vo vzťahu k dlžníkovi právo.

Literature

- BALKO, L. *Bankové právo*, Bratislava: ELITA, s. r. o. 2000. ISBN 80-8044-069-7.
- BEJČEK, J. a kol. *Kurs obchodního práva. Obchodní závazky*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2003.
- ČERMÁKOVÁ, I. *Bankovní záruky*. Praha: ECON, 2002. ISBN 80-86433-03-03.
- ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 2. svazek*. 1. vyd. Praha: Linde, 2008, s. 2640. ISBN 978-80-7201-687-7.
- HOLUB, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 2. Svazek*. 2. vyd. Praha: Linde, 2003, s. 872. ISBN 80-72016-02-4.
- JEHLIČKA, O. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 9. vyd. Praha: C. H. Beck, 2004. ISBN 80-7179-881-9.
- JAKOUBEK, M. Finanční záruka ve světle rozsudku Nejvyššího soudu ČR – Okamžik vzniku práva dlužníka požadovat po věřiteli vrácení plnění, které na jeho úkor neoprávněně získal na základně finanční záruky. *Právní prostor* [online]. 2019 [cit. 12. 11. 2019]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/financni-zaruka-ve-svetle-rozsudku-nejvyssiho-soudu-cr-okamzik-vzniku-prava-dlužnika-pozadovat-po-veriteli-vraceni-plneni-ktere-na-jeho-ukor-neopravnene-ziskal-na-zakladne-financni-zaruky>

- LAZAR, J. a kol. *Občianske právo hmotné. 1. Zväzok*. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2010. ISBN 978-80-8963-535-1.
- NBS. *Základy bankového práva*. Bratislava: EMKA, 1998. ISBN 80-8043-041-1.
- OVEČKOVÁ, O. *Zmluvná pokuta*. 2. vyd. Bratislava: Iura Edition, spol. s r. o., 2011. ISBN 978-80-8078-386-0.
- PATAKYOVÁ, M. a kol. *Obchodný zákonník. Komentár*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-314-1.
- PAVELKA, F., D. BARDOVÁ a R. OPLTOVÁ. *Úverové obchody*. Praha: BIVŠ, a. s. 2002. ISBN 80-7265-037-8.
- PELIKÁNOVÁ, I. *Obchodní právo. Obligační právo – komparativní rozbor*. 4. vyd. Praha: ASPI, 2009. ISBN 978-80-7357-428-4.
- SVOBODA, J. a kol. *Občiansky zákonník. Komentár a súvisiace predpisy*. 5. vyd. Bratislava: Eurounion, 2004. ISBN 80-88984-64-5.
- ŠTEVČEK, M. et al. *Občiansky zákonník I. § 1–450. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2015. ISBN 978-80-7400-597-8.
- ŠTEVČEK, M. et al. *Občiansky zákonník II. § 451–880. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2015. ISBN 978-80-7400-597-8.
- ŠVESTKA et al: *Občianský zákoník. Komentář*. 10. vyd. C. H. Beck, 2006. ISBN 8074000041.
- VOJČÍK, P. a kol. *Občiansky zákonník. Stručný komentár*. 3. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2010. ISBN 978-80-8078-368-6.
- ŽITŇANSKÁ, L., O. OVEČKOVÁ a kol. *Základy obchodného práva*. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, spol. s r. o., 2010. ISBN 978-80-8078-345-7.
- Dôvodová správa. *Ministerstvo spravodlivosti SR* [online]. [cit. 12. 11. 2019]. Dostupné z: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/Ministerstvo/Aktuality-obcianskeho-zakonnika.aspx>
- Rekodifikované znenie Občianskeho zákonníka – návrh zákona. *Ministerstvo spravodlivosti SR* [online]. [cit. 12. 11. 2019]. Dostupné z: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/Ministerstvo/Aktuality-obcianskeho-zakonnika.aspx>
- Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 29. 10. 2009, sp. zn. 4Obo/4/2009.
- Rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 20. 5. 2015, sp. zn. 32 Cdo 1745/2013. Dostupné z: <https://www.codexisuno.cz/6YL> [cit. 05. 11. 2019].

Uznesenie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 30. 9. 2005, sp. zn. 29 Odo 742/2005.

Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 27. 3. 2013, sp. zn. 6MCdo/4/2012.

Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník.

Zákon č. 40/1964 Zb., Občiansky zákonník.

Contact – e-mail

tboruske@gmail.com

Zabezpečenie dlhu pri krátkodobom nájme bytu

Denisa Dulaková Jakúbeková

Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola, Slovenská republika

Abstract in original language

Základom právnej úpravy nájmu bytu v Slovenskej republike je Občiansky zákonník z roku 1964, v znení neskorších predpisov. Jeho úprava platí pre celú sféru súkromného práva, bez ohľadu na právny status zmluvných strán (podnikateľ/nepodnikateľ). Občiansky zákonník pri úprave nájmu bytu venuje citeľne zvýšenú pozornosť právnej ochrane nájomcu, ktorý je vnímaný ako „slabšia strana vzťahu“. Bariéru tejto nadmernej ochrany čiastočne odstránil zákon o krátkodobom nájme bytu, ktorý, podľa tvorcov zákona, rieši tie náležitosti nájmu, ktoré boli pre vlastníka bytu problematické a nevýhodné.

Keywords in original language

Nájom; krátkodobý nájom bytu; zabezpečenie dlhu; peňažná zábezpeka; daňová registrácia.

Abstract

The basis of the legal regulation of renting an apartment in the Slovak Republic is the Civil Code of 1964, as amended. Its regulation applies to the whole sphere of private law, regardless of the legal status of the contracting parties (entrepreneur/non-entrepreneur). The Civil Code pays considerable attention to the legal protection of a tenant who is perceived as the „weaker party“. The barrier to this over-protection was partially lifted by the law on short-term rent of an apartment, which, according to the authors of the law, deals with the particularities of lease regulation that were perceived as problematic and disadvantageous for the owner of an apartment.

Keywords

Rent; Short-Term Rent of an Apartment; Debt Security; Monetary Security; Tax Registration.

1 ÚVOD

„Právo na bývanie znamená viac než právo na prítok. Jeho obsahom je komplex vzájomne súvisiacich a od seba závislých práv. Prímerané bývanie je v zmysle medzinárodne prijatých dokumentov charakterizované finančnou dostupnosťou, obývatelnosťou, prístupnosťou, polohou a kultúrnou vhodnosťou.“¹

Za jedno z rozlišovacích kritérií foriem bývania sa považuje:

- bývanie vo vlastnom obydlí (tzv. bývanie „vo vlastnom“) a
- nájomné bývanie (tzv. bývanie „v cudzom“)².

Z dostupných štatistických výstupov vyplýva jednak to, že pri uspokojovaní bytových potrieb si bývanie *prenajalo* **30,7 %** populácie Európskej únie, ako i to, že v rámci nájomného bývania sa najviac využíva **nájom bytov**³.

V slovenskom právnom poriadku ho upravujú dva základné právne predpisy – **Občiansky zákonník** (zák. č. 40/1964 Zb., v znení neskorších predpisov; § 685–716; ďalej „Občiansky zákonník“ alebo „OZ“) a **zákon č. 98/2014 Z. z. o krátkodobom nájme bytu** (ďalej „zákon o krátkodobom nájme bytu“ alebo „ZKNB“).⁴ Medzi uvedenými predpismi je vzťah všeobecného a špeciálneho (*lex specialis derogat legi generali*), čo výslovne vyplýva z ustanovenia § 10 ods. 1 ZKNB. Ten stanovuje, že na nájomnú zmluvu, upravenú podľa ZKNB, sa vzťahujú ustanovenia Občianskeho zákonníka, *ak ZKNB neustanovuje inak* (§ 10 ods. 2 ZKNB).

2 STRUČNE O CHRÁNE NÁJMU BYTU

Pri nájomnom bývaní si nájomca uspokojuje svoju bytovú potrebu prostredníctvom inej osoby – prenájomateľa, ktorému za bývanie uhrádza odplatu – *nájomné*.

1 BRŇÁK, M. Sociálne bývanie na Slovensku. *Pro human* [online]. Dostupné z: <https://www.prohuman.sk/socialna-praca/socialne-byvanie-na-slovensku>

2 Viac viď DULAKOVÁ, D. *Krátkodobý nájom a súvisiace otázky*. 1. vyd. Wolters Kluwer SR, 2018, s. 12 a nasl.

3 Viď napríklad výsledky štatistiky Eurostat, vypracovanej na rok 2016. *Eurostat* [online]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Housing_statistics/sk&oldid=264933#Druh_obydli

4 S úpravou nájmu bytu sa môžeme stretnúť aj v niektorých ďalších právnych predpisoch, najmä v zákone č. 443/2010 Z. z. o dotáciách na rozvoj bývania a o sociálnom bývaní v znení neskorších predpisov či v zákone č. 260/2011 Z. z. o ukončení a spôsobe usporiadania niektorých nájomných vzťahov k bytom v znení neskorších predpisov. Tieto zákony však upravujú iba *vybrané otázky nájmu bytu a len pre účely zákona, v ktorom sú spracované* – pozn. autor.

Viazanosť nájomcu na cudzie prostredie a na jeho vlastníka ho prirodzene stavia do slabšej pozície (býva „v cudzom“). Právo túto situáciu vyvažuje komplexom viacerých ochranných opatrení, ktoré však nie sú známe iba slovenskému právnomu prostrediu.⁵

Posilnená právna ochrana nájomcu bola (a doteraz je) spojená predovšetkým s nájmom bytu v režime Občianskeho zákonníka, ktorý už vo svojom prvom ustanovení (§ 685 ods. 1) stanovuje, že: „... *Nájom bytu je chránený; ak nedôjde k dohode, možno ho vypovedať len z dôvodov ustanovených v zákone.*“

Zjavne „na prospech nájomcu“ orientovanú úpravu nájmu bytu však druhá strana vzťahu, t. j. prenajímateľ, pociťovala (nazvime to) „diskriminačne“⁶. Prenajímatelia, odvolávajú sa najmä na zastaralosť existujúcej právnej úpravy, zlyhávanie štátu pri riešení bytovej otázky, presúvanie zodpovednosti za bytovú politiku zo štátu na občana, zmeny na realitnom trhu, prudký nárast cien tovarov a služieb (nehovoriac o nekončiacей ságe rekodifikácie slovenského súkromného práva⁷), preto vyvinuli zosilnený tlak na slovenského zákonodarcu, na základe čoho zákonodarcu dospel k rozhodnutiu

⁵ Snahu o vytvorenie účinných prostriedkov, určených na ochranu bývania nemožno zúžiť len na slovenský právny priestor, dokonca ani iba na legislatívu štátov Európskej Únie. K tomu pozri napr. § 30 ods. 1 **rakúskeho zákona o nájme** (Bundesgesetz vom 12. November 1981 über das Mietrecht – Mietrechtsgesetz – MRG-StF: BGBl. Nr. 520/1981 (NR: GP XV RV 425 AB 880 S. 90. BR: S. 415.)), podľa ktorého môže prenajímateľ dať nájomcovi výpoveď iba z dôležitých/vážnych dôvodov: § 30 „(1) *Der Vermieter kann nur aus wichtigen Gründen den Mietvertrag kündigen*“, ale napríklad aj zákon o rezidenčnom nájme z roku 2006, platný v **štáte Ontario, Kanada** (Dostupné z: http://www.e-laws.gov.on.ca/html/statutes/english/elaws_statutes_06r17_e.htm#BK41), ktorý už vo svojom úvode stanovuje, že účelom zákona je vo voľnom preklade (čl. I) „ochrana nájomcov pri nájme obydliia (tzv. rezidenčný nájom) pred protiprávnym zvyšovaním nájomného a protiprávnym vypratáním, ako aj stanovenie rámca právnej úpravy rezidenčného nájmu s vyvážením vzájomných práv a povinností prenajímateľov a nájomcov, ako aj spôsoby riešenia sporov a mimosúdneho urovnania“. („The purposes of this Act are to provide protection for residential tenants from unlawful rent increases and unlawful evictions, to establish a framework for the regulation of residential rents, to balance the rights and responsibilities of residential landlords and tenants and to provide for the adjudication of disputes and for other processes to informally resolve disputes.“).

⁶ DULAKOVÁ, D. a A. DULAK. Dvojkoľajnosť právnej úpravy nájmu bytu po prijatí zákona č. 98/2014 Z. z. o krátkodobom nájme bytu a všeobecnej prejavu diskriminácie v právnej úprave nájmu bytu. In: *Diskriminácia v zmluvnom práve*. Typi Universitatis Tyrnaviensis, spoločné pracovisko Trnavskej univerzity v Trnave a VEDY, vydavateľstva Slovenskej akadémie vied, 2015, s. 201 a nasl.

⁷ K rekodifikácii slovenského súkromného práva v otázkach nájmu vid' napr. DULAKOVÁ, D. K celkovému konceptu návrhu novely občianskeho zákonníka a k vybraným otázkam právnej úpravy nájmu. *Súkromné právo*, Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, roč. 4, č. 6, s. 254–259.

prekonať bariéru nadmernej ochrany nájomcov aspoň **dočasným riešením** – prijatím osobitného zákona, t. j. zákona o krátkodobom nájme bytu, ktorý priniesol prenajímateľom väčšiu ochranu a ktorý, podľa jeho tvorcov, **rieši tie náležitosti prenájmu, ktoré boli pre majiteľa bytu problematické a nevýhodné**.⁸ Zákon o krátkodobom nájme bytu je však osobitným predpisom vo vzťahu k Občianskemu zákonníku „... a nijako sa nedotýka inštitútu tzv. chráneného nájmu, ktorý má v slovenskom právnom poriadku svoj stabilný status.“⁹

3 NOVOTY V ZÁKONE O KRÁTKODOBOM NÁJME BYTU

Pojem „krátkodobý nájom“ determinuje ustanovenie § 2 ZKNB, v spojení s ustanoveniami § 3 ZKNB. Vyplyva z nich viacero podmienok, ktorých splnenie predurčuje, či má nájomný vzťah k bytu charakter *krátkodobého nájmu bytu*¹⁰. Pod **krátkodobým nájmom bytu** sa tak rozumie nájom založený nájomnou zmluvou, ktorá:

- a) je uzatvorená podľa ZKNB,
- b) splňa náležitosti podľa § 3 ZKNB,
- c) založí nájom v trvaní najviac šesť rokov, vrátane jeho predĺžení (z § 3 ods. 1 ZKNB vyplyva, že maximálna doba trvania *počiatočnej doby nájmu* je 2 roky, maximálna doba *predĺženého nájmu* je 2 roky a maximálny počet periód, o ktoré môže byť nájom bytu predĺžený, je 2 krát)¹¹.

⁸ Konceptia štátnej bytovej politiky do roku 2020. *Ministerstvo dopravy a výstavby SR* [online]. S. 21. Dostupné z: <https://www.mindop.sk/ministerstvo-1/vystavba-5/bytova-politika/dokumenty/koncepcie>

⁹ Dôvodová správa k ZKNB. *Naj právo* [online]. Dostupné z: <https://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2014/98-2014-z-z.html>

¹⁰ K tomu porovnaj HADAMČÍK, L. Krátkodobý nájem bytu jako nový institut českého soukromého práva. In: *Dny práva 2013, Časť VI. – Reforma soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. Dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2013/06_Reforma_soukromeho_prava.pdf

¹¹ Osobitný právny režim ZKNB sa však nevzťahuje napr. na (i) sociálne nájomné byty, (ii) byty ktoré boli financované prostredníctvom Štátneho fondu rozvoja bývania, (iii) ďalej na byty osobitného určenia, byty v domoch osobitného určenia, služobné byty a družstevné byty, (iv) byty vo vlastníctve obcí, vyšších územných celkov a vo vlastníctve Hlavného mesta Slovenskej republiky Bratislava, mesta Košice a ich mestských častí. Viac pozri § 1 ods. 2 ZKNB – pozn. autor.

Dôvodová správa k ZKNB uvádza, že jeho „... účelom je rozvíjať a riešiť otázku súkromného, trhového nájomného bývania v Slovenskej republike ... [ďalej] upraviť práva a povinnosti prenajímateľov a nájomcov v režime, ktorý by za zákonom ustanovených podmienok umožnil **vyváženie práv a povinností účastníkov nájomného pomeru...**“.

Za **rozhodujúci prínos** novej právnej úpravy preto predkladateľ zákona považoval posilnenie práv prenajímateľa **pri skončení nájmu** a to v tom zmysle, aby mal prenajímateľ reálnu možnosť účinne a v reálnom čase brániť si svoje vlastnícke právo k bytu, najmä v prípadoch flagrantného porušovania zmluvy alebo zákona zo strany nájomcu alebo tretej osoby¹². Právna úprava, týkajúca sa skončenia nájmu, je preto progresívnejšia, podporuje dispozičné oprávnenia oboch zmluvných strán, čo sa – v porovnaní s občianskoprávnym režimom nájmu bytu – výrazne podpisuje na silnejšom právnom postavení prenajímateľa (viac pozri najmä § 6 a 7 ZKNB).

Z vyjadrení tvorcu ZKNB, ktoré sú obsiahnuté v dôvodovej správe, možno vyčítať, že za vysoko pozitívny prínos ZKNB zákonodarca ďalej považuje *zavedenie právneho mechanizmu, ktorý má za cieľ preventívne eliminovať porušenia registračnej a oznamovacej povinnosti prenajímateľa na daňovom úrade, súvisiacej s poberaním príjmu z nájmu bytu*. Ak si totiž prenajímateľ svoju registračnú povinnosť nesplní, na nájomný pomer sa osobitný režim ZKNB neuplatní a právne vzťahy založené nájomnou zmluvou sa budú spravovať viacerými, pre prenajímateľa nevýhodnejšími ustanoveniami § 685 a nasl. Občianskeho zákonníka o nájme bytu. Keďže ide z nášho pohľadu o nesytemové opatrenie, ktoré sa *istým spôsobom* dotýka aj „zabezpečenia pohľadávok (štátu)“, viac sa mu venujeme aj v tomto príspevku (bod 5).

Novým a pre praktický život osožným právnym inštitútom ZKNB sa stala **peňažná zábezpeka**, ktorou zákonodarca vyplnil vákuum v dovtedajšej právnej úprave nájmu, vrátane nájmu bytu. Podľa dôvodovej správy má plniť zabezpečovaciu a uhradzovaciu funkciu.

¹² Vid' Dôvodová správa k ZKNB. *Najprávo* [online]. Dostupné z: <https://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2014/98-2014-z-z.html>

4 PEŇAŽNÁ ZÁBEZPEKA

4.1 Pojem a podstata

Zákon o krátkodobom nájme bytu inštitucionalizoval peňažnú zábezpeku ako nástroj, ktorý má, ako je uvedené vyššie, plniť zabezpečovaciu a uhradzovaciu funkciu. V praxi sa tento inštitút využíval ešte pred prijatím ZKNB napriek tomu, že Občiansky zákonník, pôvodne jediný predpis, obsahujúci komplexnú právnu úpravu nájmu bytu, ho neupravoval (a doteraz ani neupravuje¹³).

Peňažná zábezpeka, v praxi označovaná aj ako *kaucia* či *depozit*, **potrebuje zmluvný základ**, t. j. prenájomcaovi na ňu nevzniká právo priamo zo zákona.

Jej účelom je posilniť právnu istotu prenájomca v tom, že ak mu nájomca nesplní záväzky, uvedené priamo v ZKNB, môže na ich úhradu použiť prostriedky zo zloženej zábezpeky.

ZKNB výslovne stanovuje (§ 5 ods. 1), že prenájomca môže použiť prostriedky zo zábezpeky **na úhradu dlhu**, ktorý mu vznikol:

- a) neplatením nájomného alebo úhrad za plnenia poskytované s užívaním bytu a príslušenstva,
- b) z dôvodu spôsobenej škody na byte alebo jeho zariadení, alebo
- c) v súvislosti s inými pohľadávkami súvisiacimi s užívaním bytu.

Pri použití peňažnej zábezpeky z dôvodu existujúceho (a neuhradeného) dlhu nájomcu zákon nestanovuje, ako dlho má trvať omeškanie nájomcu, z čoho možno usúdiť, že pre právo prenájomca uspokojiť sa zo zábezpeky *nie je rozhodujúca doba omeškania*, ale holý fakt, že sa nájomca *dostal*

¹³ Do pozornosti dávame skutočnosť, že zákon č. 40/1964 Sb., t. j. Občiansky zákonník, ktorý platí v Českej republike **do 31. 12. 2013**, na rozdiel od jeho „slovenskej verzie“, zapracoval peňažnú zábezpeku do textu Občianskeho zákonníka **ešte v roku 2006**, viď § 686a, a to **zákonom č. 107/2006 Sb.** a môžeme konštatovať, že tvorcovia ZKNB sa pri koncipovaní jeho zákonného textu inšpirovali viacerými ustanoveniami § 686a OZ o peňažných prostriedkoch, určených na zabezpečenie nájomného a súvisiacich úhrad (nový český Občiansky zákonník upravuje túto formu zabezpečenia v § 2254 ako „jistotu“, k tomu viď napr. KABELKOVÁ, E. a H. DEJLOVÁ. *Nájem a pacht v novém občanském zákoníku. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 234 a nasl.; ako napr. aj SELUCKÁ, Markéta a Lukáš HADAMČÍK. *Nájem bytu a domu po rekonstrukci soukromého práva*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015).

do omeškania. Vzniknutý dlh nemusí byť priznaný vykonateľným rozhodnutím a nemusí byť ani uznaný nájomcom¹⁴. V prípade súdneho sporu o existencii dlhu alebo o jeho výške sa bude postupovať podľa Civilného sporového poriadku (zák. č. 160/2015 Z. z. v znení neskorších predpisov).

Dlh sa má, podľa zákona, týkať najmä **nájomného** alebo úhrad za plnenia poskytované **s užívaním bytu**, a to *bez ohľadu na ich výšku*, t. j. či nájomca dlží napríklad celé nájomné alebo len jeho časť.

Dlh môže vzniknúť aj v dôsledku vzniku škody na byte alebo **na jeho zariadení**. Pri posúdení nárokov prenajímateľa zo zodpovednosti za škodu treba vychádzať z ustanovení § 415–450 Občianskeho zákonníka¹⁵.

Medzi „**iné pohľadávky, ktoré môžu vzniknúť v súvislosti s užívaním bytu**“ a ktoré možno uspokojiť s peňažnej zábezpeky (§ 5 ods. 1 *in fine*), patria napríklad dohodnuté sankcie (zmluvná pokuta za nesplnenie dohodnutej povinnosti a pod.) či náhrada nákladov, ktoré vynaložil prenajímateľ namiesto nájomcu a ďalšie.

4.2 Výška zábezpeky a spôsob jej zaplatenia

Celková výška zábezpeky nesmie prekročiť **trojnásobok dvoch položiek** – mesačného nájomného a úhrnu mesačných úhrad za plnenia poskytované s užívaním bytu. Ich konkrétna výška vyplynie z nájomnej zmluvy [§ 3 ods. 3 písm. c) ZKNB].

Zákon nestanovuje, „*kedy*“ je nájomca povinný zábezpeku zaplatiť, táto otázka je preto vecou vzájomnej dohody zmluvných strán. Najčastejšie sa platí zábezpeka spolu s nájomným za prvé obdobie nájmu a to ešte *pred začiatkom plynutia doby* nájmu, prípadne pri odovzdaní bytu nájomcovi.

Zákon nezavádza žiadne obmedzenia ani v súvislosti so **spôsobom** zaplatenia zábezpeky (t. j. „*ako*“ sa má peňažná zábezpeka zaplatiť) – či sa má napr. platiť

¹⁴ K tomu porovnaj § 686a ods. 3 českého Občianskeho zákonníka, účinného do 31. 12. 2013

¹⁵ Predpokladmi vzniku občianskoprávnej zodpovednosti fyzických a právnických osôb za škodu podľa § 420 sú:

- porušenie právnej povinnosti,
- vznik škody,
- príčinná súvislosť medzi porušením právnej povinnosti a vznikom škody a
- zavinenie (úmysel, nedbanlivosť), ktoré sa predpokladá.

Zodpovednosti sa nájomca zbaví, ak preukáže, že škodu nezavinil (§ 420 ods. 3 OZ).

na osobitný účet a či má byť na ňom úročená, alebo či ju má nájomca zaplatiť v hotovosti. Pri platbách v hotovosti treba pamätať na osobitný právny predpis – **zákon č. 394/2012 Z. z.** o obmedzení platieb v hotovosti v znení neskorších predpisov, ktorý zakazuje medzi fyzickými osobami – nepodnikateľmi – platbu v hotovosti, ktorej hodnota prevyšuje 15 000 € a medzi ostatnými osobami platbu v hotovosti, ktorá prevyšuje 5 000 €, § 4 ods. 1 a 2 citovaného zákona (uvedené limity sa však pri nájme bytu prekračujú pomerne ťažko, keďže sú pomerne vysoké – pozn. autor).

4.3 Doplnenie zábezpeky

ZKNB stanovuje, že ak prenajímateľ použije zábezpeku alebo jej časť na úhradu svojich pohľadávok vymedzených zákonom, je nájomca povinný doplniť zábezpeku **do pôvodnej výšky**. Tejto povinnosti musí predchádzať splnenie viacerých predpokladov, vyplývajúcich z § 5 ods. 2 ZKNB, sú nimi:

- a) prenajímateľ použil zábezpeku, prípadne jej časť, na úhradu svojich **splatných pohľadávok** voči **nájomcovi** (t. j. nie voči inej osobe, odlišnej od nájomcu, napr. voči príbuzným nájomcu),
- b) pohľadávky **musia súvisieť s nájmom**, t. j. musia sa týkať nájomného alebo úhrad za plnenia poskytované s užívaním bytu a príslušenstva, spôsobenej škody na byte alebo na jeho zariadení, prípadne môžu vzniknúť v inej súvislosti, spojenej s užívaním bytu nájomcom (to znamená, že prenajímateľ si z nej nesmie kompenzovať svoje pohľadávky voči nájomcovi, ktoré mu vznikli *z iného právneho titulu*, napr. zo zmluvy o pôžičke a pod.),
- c) prenajímateľ musí nájomcu na doplnenie zábezpeky do pôvodne dohodnutej výšky **vyzvať**,
- d) výzva na doplnenie zábezpeky musí byť **písomná**,
- e) výzva musí byť nájomcovi **doručená**,
- f) použitie zábezpeky v súlade so zákonom musí byť **preukázateľné** (t. j. prenajímateľ ho musí vedieť nájomcovi uspokojivo **preukázať**).

Nájomca je povinný doplniť peňažnú zábezpeku do pôvodne dohodnutej výšky *do jedného mesiaca* odo dňa doručenia výzvy. V opačnom prípade mu hrozí, že prenajímateľ využije svoje právo dať nájomcovi **výpoveď z nájmu** podľa § 7 ods. 1 písm. c) ZKNB. Výpovedná doba nesmie byť

v tomto prípade dohodnutá na kratšie ako jeden mesiac a začne plynúť dňom nasledujúcim po dni, v ktorom bola nájomcovi výpoveď doručená. Ak si však prenajímateľ nesplní svoju registračnú povinnosť podľa § 3 ods. 5 ZKNB (k tomu viď bod 5 tohto príspevku), výpovedná doba nesmie byť kratšia ako dva mesiace (§ 7 ods. 3 ZKNB).

4.4 Vrátenie zábezpeky

Po skončení nájmu je prenajímateľ povinný vrátiť peňažnú zábezpeku nájomcovi, prirodzene, zníženú o sumu, ktorú prenajímateľ použil na uspokojenie svojich splatných pohľadávok voči nájomcovi. Lehotu na vrátenie peňažnej zábezpeky stanovuje ZKNB na **jeden mesiac** odo dňa, keď budú kumulatívne splnené dve nasledujúce podmienky:

- a) nájomca vypratá byť a
- b) nájomca vysporiadal s prenajímateľom nároky, súvisiace s nájomným pomerom.

K písm. a) Vypratanie bytu. Pod vypratáním bytu rozumieme jednak **vypratanie vecí**, vnesených do bytu a zároveň **vyst'ahovanie osôb**, ktoré užívali byt; sú nimi predovšetkým samotný nájomca, prípadne s ním žijúce osoby. Z právneho, ale i z praktického hľadiska, by sa nám však javilo ako vhodnejšie viazať vrátenie peňažnej zábezpeky nielen na vypratanie bytu (t. j. vecí a osôb), ale aj na **odovzdanie bytu prenajímateľovi v zákonom predpísanom stave** – t. j. v stave, v akom ho nájomca od prenajímateľa prevzal, s prihliadnutím na obvyklé opotrebenie. Je možné, že autor tejto časti zákona rozumel pod vypratáním bytu *aj odovzdanie bytu prenajímateľovi*, pre jasnosť vzt'ahov to mal však do zákona výslovne uviesť, najmä keď zákonodarca na inom mieste zákona, v § 8 ods. 1 ZKNB, venovanom vyprataniu, tieto dve právne skutočnosti, t. j. vypratanie a odovzdanie, odlišuje¹⁶.

K písm. b) Vysporiadanie nárokov, súvisiacich s nájomným pomerom. Z textu zákona explicitne nevyplýva, koho nároky a voči komu sa majú vysporiadať („... najneskôr v lehote jedného mesiaca odo dňa, keď nájomca vypratá byť a **vysporiadal s prenajímateľom nároky súvisiace s nájomným**

¹⁶ § 8 ods. 1 ZKNB: „(1) Nájomca je povinný na vlastné náklady **vypratáť byt a ten odovzdať prenajímateľovi v stave zodpovedajúcom obvyklému opotrebeniu, a to ku dňu skončenia nájmu, ak sa zmluvné strany písomne nedohodnú inak.**“.

pomerom, ak sa zmluvné strany nedohodnú inak; § 5 ods. 3“). Zákonodarca mal pravdepodobne primárne na mysli **povinnosť nájomcu** vyrovnat' si voči prenajímateľovi dlhy, ktoré mu z nájmu vznikli, z logiky veci a aj implicitne zo samotného zákonného textu však vyplýva, že vysporiadanie nárokov medzi prenajímateľom a nájomcom má byť **vzájomné**. Dôvodová správa k tejto časti zákona nám nevysvetlí nič viac, keďže iba prepisuje samotný zákonný text („Prenajímateľ má zákonnú povinnosť vrátiť nespotrebovanú časť peňažnej zábezpeky nájomcovi v lehote jedného mesiaca odo dňa vypratania nájmu nájomcom na základe skončenia nájomného pomeru podľa zákona, napr. uplynutím doby, výpovedou, dohodou, odstúpením od zmluvy za podmienky, že nájomca vysporiadal s prenajímateľom všetky nároky súvisiace s nájomným pomerom...“).

Vzájomné vysporiadanie má však pomerne **slabé miesto** v tom, že zákonodarca pri ňom dostatočne nezohľadnil okolnosti, ktoré sú pre vysporiadanie vzájomných nárokov podstatné, a to vyúčtovanie úhrad za energie a služby, spojené s užívaním bytu, ktoré sa vykonáva sporadicky (niekedy iba **raz ročne**). Prenajímateľ a nájomca si tak môžu reálne vysporiadať vzájomné nároky až po tom, ako dôjde k vyúčtovaniu úhrad za plnenia poskytované s nájmom, ktoré nemusia nasledovať bezprostredne po skončení nájmu.

Z dôvodov, ktoré zákonnému textu vytykame vyššie, zmluvným stranám odporúčame, aby využili **dispozitívny charakter** ustanovenia § 5 ods. 3 ZKNB a režim vrátenia peňažnej zábezpeky si v nájomnej zmluve upravili tak, aby medzi nimi nevyvolal zbytočné rozpory.¹⁷

5 REGISTRAČNÁ POVINNOSŤ PRENÁJÍMATEĽA NA DAŇOVOM ÚRADE – OSOBITNÁ FORMA „ZABEZPEČENIA“ VEREJNOPRÁVNÝCH NÁROKOV?

Zákon o krátkodobom nájme bytu sa v § 3 ods. 5 pomerne neobvykle odvoľáva na povinnosť prenajímateľa, ktorá nemá so súkromnoprávnou povahou nájomného vzťahu žiadnu súvislosť. Ide o **registračnú povinnosť**, vyplývajúcu z noriem verejného práva – konkrétne zo zákona č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v znení neskorších predpisov. Ten vo svojom § 49a ods. 2 stanovuje: „(2) Fyzická osoba, ktorá nie je registrovaná podľa odseku 1, je povinná

¹⁷ § 43 Občianskeho zákonníka: „Účastníci sú povinní dbať, aby sa pri úprave zmluvných vzťahov odstránilo všetko, čo by mohlo viesť k vzniku rozporov.“

v lehote do konca kalendárneho mesiaca po uplynutí mesiaca, v ktorom na území Slovenskej republiky začala vykonávať inú samostatnú zárobkovú činnosť alebo v ktorom na území Slovenskej republiky prenajala nehnuteľnosť okrem pozemku, požiadať správcu dane o registráciu.“

Účel ustanovenia možno vyčítať z dôvodovej správy, ktorá znie v tejto súvislosti nasledovne: „... S ohľadom na zistenia z aplikačnej praxe spojených najmä s neoznamovaním existencie nájomného vzťahu orgánom finančnej správy, je potrebné vytvoriť aj právny mechanizmus, ktorý by takéto porušovanie právnych predpisov účinne a preventívne eliminoval. Podľa novo navrhovaného mechanizmu v prípade porušenia predmetnej registračnej a oznamovacej povinnosti v súvislosti s nájomným pomerom sa osobitný režim návrhu zákona neuplatní a právne vzťahy založené nájomnou zmluvou sa budú spravovať ustanoveniami § 685 a nasl. Občianskeho zákonníka o nájme bytu. **Prenajímateľ si tak z dôvodu riadneho nedodržania právnych predpisov na úseku daňovej správy sám zapríčiní, že jeho zmluvný vzťah nebude požívať právne výhody, ktoré osobitný režim návrhu zákona zavádza.** V danom prípade však nejde o sankciu, ale o motivačné opatrenie normatívneho charakteru, ktoré má na nesankčnej báze stimulovať plnenie osobitných právnych povinností prenajímateľa...“

Následkom nesplnenia registračnej povinnosti, ustanoveným priamo ZKNB je teda to, že nájomná zmluva, uzatvorená podľa zákona o krátkodobom nájme bytu, sa **prestane riadiť jeho viacerými ustanoveniami**, konkrétne § 7 ods. 1 a 4 a § 9 ods. 1 ZKNB, týkajúcimi sa skončenia nájmu. Namiesto nich sa bude právny režim zmluvy spravovať súvisiacimi ustanoveniami Občianskeho zákonníka (§ 711 ods. 1, 3 a 6 Občianskeho zákonníka), ktoré sú pre prenajímateľa podstatne nevýhodnejšie.¹⁸ Stane sa tak momentom márneho uplynutia lehoty na registráciu, ktorá je stanovená do konca kalendárneho mesiaca po uplynutí mesiaca, v ktorom fyzická osoba na území Slovenskej republiky **prenajala nehnuteľnosť** (okrem pozemku), vid' § 49a ods. 2 zákona o dani z príjmov).

Prenajímateľ je povinný nájomcovi splnenie registračnej povinnosti preukázať, čo dôvodová správa spája „s posilnením právnej istoty“, nepíše

¹⁸ V tejto súvislosti stojí za zamyslenie, či ide skutočne „iba“ o motivačného opatrenie normatívneho charakteru, ako ho tvorca ZKNB pomenoval v dôvodovej správe, alebo o sankciu... (vid' text vyššie) – pozn. autor.

však, koho právna istota sa má posilnit'¹⁹. Logicky predpokladáme, že autori dôvodovej správy mali na mysli **nájomcu**. Ten by mal totiž na prvom mieste vedieť, či prípadné skončenie vzťahu zo strany prenajímateľa bude podliehať pomerne prísnej občianskoprávnej úprave, ktorá je však pre nájomcu výhodnejšia, alebo sa bude riadiť liberálnejšou úpravou zákona o krátkodobom nájme bytu, ktorá je výhodnejšia pre prenajímateľa. Za pravdu nám dáva i dôvodová správa, ktorej text v tejto súvislosti uvádza: „*V tomto smere všeobecne výkladovo musí platiť, že zmena právneho režimu z dôvodu porušenia zákonnej povinnosti prenajímateľa nesmie byť za žiadnych okolností vykladaná na ujmu nájomcu.*“

6 ZÁVER

Napriek prínosom zákona o krátkodobom nájme bytu konštatujeme, že jeho prijatie nepovažujeme za koncepčné riešenie právnej úpravy nájomného bývania v Slovenskej republike. Samotné Ministerstvo dopravy a výstavby Slovenskej republiky, ktoré je gestorm bytovej politiky v našom domácom prostredí, vo svojej správe konštatuje: „*Prostredníctvom legislatívnej úpravy Občianskeho zákonníka by bolo vhodné zabezpečiť vzájomnú rovnováhu postavenia vlastníkov a nájomcov bytov **aj pri dlhodobom nájme bytu**, čo by malo pozitívny vplyv na rozvoj trhu s nájomnými bytmi.*“²⁰ Zákon, okrem toho, obsahuje viacero obsahových i systémových disproporcií²¹, vrátane „motivácie prenajímateľa“ v podobe jeho registračnej povinnosti na daňovom úrade, ktoré je potrebné prehodnotiť²².

¹⁹ Výňatok z dôvodovej správy: „... **V záujme právnej istoty zákon o krátkodobom nájme sa zároveň ustanovuje, že prenajímateľ je povinný nájomcovi splnenie registračnej povinnosti preukázať.**“

²⁰ Koncepcia štátnej bytovej politiky do roku 2020. Ministerstvo dopravy a výstavby SR [online]. S. 23. Dostupné z: <https://www.mindop.sk/ministerstvo-1/vystavba-5/bytova-politika/dokumenty/koncepcie>

²¹ Za obzvlášť nekonceptnú považujeme väzbu niektorých „pozitívnych“ ustanovení zákona len na prenajímateľa, ktorí si riadne splnia svoju registračnú povinnosť voči orgánom finančnej správy (§ 3 ods. 5 ZKNB) – pozn. autor.

²² K posledným výstupom rekodifikačnej komisie slovenského súkromného práva pozri kompletne číslo časopisu *Súkromné právo: recenzovaný časopis zameraný na otázky aplikáciej praxe*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, roč. 4, č. 6.

Literature

- BRŇÁK, M. Sociálne bývanie na Slovensku. *Pro Human* [online]. Dostupné z: <https://www.prohuman.sk/socialna-praca/socialne-byvanie-na-slovensku>
- BUDJAČ, M. a B. FANČOVIČ. *Zákon o krátkodobom nájme bytu. Komentár*. Wolters Kluwer, s. r. o., Bratislava, 2015. ISBN 978-80-8168-175-2.
- DULAKOVÁ, D. *Krátkodobý nájom a súvisiace otázky*. 1. vyd. Wolters Kluwer SR, 2018. ISBN 978-80-8168-939-0.
- DULAKOVÁ, D. K celkovému konceptu návrhu novely občianskeho zákonníka a k vybraným otázkam právnej úpravy nájmu. *Súkromné právo: recenzovaný časopis zameraný na otázky aplikáciej praxe*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, roč. 4, č. 6. ISSN 1339-8652, ISSN (online) 2453-6504.
- DULAKOVÁ, D. a A. DULAK. Dvojkoľajnosť právnej úpravy nájmu bytu po prijatí zákona č. 98/2014 Z. z. o krátkodobom nájme bytu a všeobecné prejavy diskriminácie v právnej úprave nájmu bytu. In: *Diskriminácia v zmluvnom práve*. Typi Universitatis Tyrnaviensis, spoločné pracovisko Trnavskej univerzity v Trnave a VEDY, vydavateľstva Slovenskej akadémie vied, 2015. ISBN 978-80-8082-835-6.
- DULAKOVÁ, D., I. FEKETE, A. DULAK a kol. *Zmluvy o prenechaní vecí na užívanie (nájomné zmluvy, zmluva o ubytovaní, zmluva o pôžičke a výpožičke a timesharingová zmluva)*. S komentárom. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7179-292-5.
- HADAMČÍK, L., Krátkodobý nájem bytu jako nový institut českého soukromého práva. In: *Dny práva 2013, Část VI. – Reforma soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-6813-1. Dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2013/06_Reforma_soukromeho_prava.pdf
- JURČOVÁ, M. Ubytovanie vs. nájom, podnikateľ vs. nepodnikateľ. *Súkromné právo*, 2017, roč. 3, č. 3. ISSN 1339-8652.
- KABELKOVÁ, E. a H. DEJLOVÁ. *Nájem a pacht v novém občanském zákoníku. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-524-4.
- SELUCKÁ, M. a L. HADAMČÍK. *Nájem bytu a domu po rekonstrukci soukromého práva*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-837-6.

Použitie právne predpisy

Civilný sporový poriadok, zák. č. 160/2015 Z. z. v znení neskorších predpisov.

Občiansky zákonník; zák. č. 40/1964 Zb., v znení neskorších predpisov (platný v Slovenskej republike).

Občanský zákoník; zák. č. 89/1912 Sb., ve znění pozdějších předpisů (platný v České republice).

Zákon o krátkodobom nájme bytu; zákon č. 98/2014 Z. z.

Zákon o obmedzení platieb v hotovosti; zákon č. 394/2012 Z. z., v znení neskorších predpisov.

Mietrechtsgesetz (zákon o nájme) – MRG -StF: BGBl. Nr. 520/1981 (platný v Rakúsku).

Residential Tenancies Act (zákon o rezidenčnom nájme), 2006 (platný v štáte Ontario, Kanada).

Ďalšie použité zdroje

Štatistika EUROSTAT, vypracovaná na rok 2016. *EUROSTAT* [online].

Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Housing_statistics/sk&oldid=264933#Druh_obydlia

Koncepcia štátnej bytovej politiky do roku 2020. *Ministerstvo dopravy a výstavby SR* [online]. Dostupné z: <https://www.mindop.sk/ministerstvo-1/vystavba-5/bytova-politika/dokumenty/koncepcie>

Dôvodová správa k zákonu o krátkodobom nájme bytu. *Naj Právo* [online].

Dostupné z: <https://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2014/98-2014-z-z.html>

Contact – e-mail

denisa.dulakova@paneurowni.com

Otázka plurality ručitelských závazků při ručení za ručitele

Adam Holubář

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

V příspěvku se zabývám možnostmi pro sjednání platného ručitelského závazku v případě, kdy nově přichozí ručitel nepreferuje možnost přistoupení k již existujícímu ručitelскому závazku, ale z určitých důvodů se zaručí za ručitele, který se za dluh zaručil dříve. Takovou možnost zvolí buďto proto, že svůj závazek plynoucí z ručení hodlá splnit až po případném neplnění prvním z ručitelů, či proto, že má určitý vztah k prvnímu ručiteli, nikoliv již k dlužníku samotnému. Otázka, zda lze tento vztah posoudit stále jako pluralitu ručitelů či jako akcesorické ručení k ručení, bude předmětem tohoto článku. Tento článek rovněž zmiňuje některé aspekty neplatnosti dlužnických a ručitelských závazků. Naopak se článek záměrně nezabývá ručením ze zákona.

Keywords in original language

Ručitelský závazek; Pluralita ručitelů; Platnost.

Abstract

The article deals with the possibility of constitution of a valid guarantor's obligation in the situation where a new incoming guarantor does not prefer to proceed to an existing guarantor's obligation but for certain reasons guarantees for the already guaranteeing guarantor. He chooses such a possibility either because he intends to fulfill his liability under the guarantee only after a possible default of the first guarantor or because he has a certain relationship with the first guarantor and not with the debtor himself. The question of whether this relationship can be classified as a plurality of guarantors or as an accessory guaranty to the already existing guaranty will be the subject of this article. This article also mentions some aspects

of the invalidity of commitments. On the contrary, the article intentionally does not deal with statutory liability.

Keywords

Obligation of a Guarantor; Plurality of Guarantors; Validity.

1 ÚVOD

Ručení představuje v rámci institutů zajištění dluhu v občanském zákoníku poskytnutí jistoty osobního charakteru. Platnost ručení je dle § 2018 občanského zákoníku podmíněna přijetím ručitele věřitelem, což má své logické opodstatnění co do způsobilosti ručitele, jak ji chápe § 2012 odst. 2 občanského zákoníku a současně i co do hodnoty (ceny) poskytnuté jistoty a s tím související dostatečností zajištění dle § 2017 občanského zákoníku. Ztratí-li totiž jistota na ceně a stane-li se v důsledku toho nedostatečnou, zakotvuje příslušné ustanovení právo věřitele požadovat po dlužníku doplnění jistoty. Přestože T. Kindl hovoří v souvislosti s doplněním jistoty toliko o souvislostech s jistotou majetkovou,¹ přičemž (záměrně) pomíjí zajištění osobní, jsem toho přesvědčen, že by se postup podle § 2017 měl uplatnit taktéž u ručení.² Takovou jistotu lze doplnit např. ručitelem způsobilým, který se k ručení věřiteli zaváže vedle již ručící osoby, a dá tak za vznik ručitelské pluralitě.

Tento článek se zaměřuje na případy, kdy spoluručitelé (v textu článku pro přehlednost označováni jako R1 a R2) nevystupují ve stejném postavení z důvodu, že mezi nimi navzájem, resp. mezi nimi a dlužníkem, existují, s ohledem na dispozitivnost příslušných ustanovení občanského zákoníku upravujících ručení, od zákona odlišná ujednání.³ Nemusí být současně vyloučeno, že taková ujednání – pochopitelně v mezích principů a zásad soukromého práva – mohou namísto vedle sebe stojících ručitelů utvářet jakýsi ručitelský řetězec, který je představován na sebe navazujícími ručitelstvími závazky a který může být v četných případech přerušen

¹ ŠVESTKA, J., J. DVOŘÁK, J. FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, 1700 s., s. 545.

² Srov. § 163 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník., dle kterého se povinnost doplnění jistoty vztahovala pouze k právu zástavnímu.

³ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054). Komentář.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, 1335 s., s. 1255.

působením příslušné úpravy omezující bezmeznou libovůli při konstitování ručitelských závazků.

Důvody vzniku předmětného *ručení k ručení* shledávám, s ohledem na shora uvedené, právě v touze věřitele po „zkvalitnění“ předmětné jistoty, přičemž je v mnohých případech pochopitelné, že úmyslem řady ručitelů nebude ručit za dluh na úrovni ručitelské plurality (funkční období přistoupení k dluhu), nýbrž ručit „toliko“ pro ty případy, kdy nedojde k uhrazení dluhu ani dlužníkem, ani prvním z ručitelů, tj. zaručí se za prvního ručitele. Tento článek nastíní, zda je takový postup vůbec možný.

2 RUČENÍ MEZI INSTITUTY ZAJIŠTĚNÍ V OBČANSKÉM ZÁKONÍKU

Ručení nalezneme v občanském zákoníku mezi instituty zajištění dluhu, které dávají věřiteli – na rozdíl od institutů utvrzení dluhu – možnost uspokojit se v případě neplnění dlužníka z poskytnuté jistoty v takovém rozsahu, v jakém byl povinen plnit dlužník.⁴ Není současně vyloučeno, aby se ručitel zaručil toliko za část dluhu.⁵ Ručení poté vybočuje z institutů zajištění v tom ohledu, že při jeho sjednání není věřiteli poskytnuto žádné (kvazi) věcné právo v podobě zástavy či zajišťovacího převodu práva, nýbrž vyžaduje osobu ručitele, jejíž způsobilost ručit za předmětný dluh bude mít rozhodující vliv na skutečnost, zda věřitel ručitele dle § 2018 občanského zákoníku přijme či nikoliv.⁶

2.1 Pluralita ručitelů

Ručitelskou pluralitou lze označit mnohost osob v postavení ručitele zajišťujících v souladu s § 2027 občanského zákoníku jeden a tentýž dluh. V takovém případě platí, že každý z ručitelů ručí za celý dluh a ručitelé jsou věřiteli

⁴ Konstantní zajištění ve výši pohledávky věřitele bude s ohledem na § 2017 občanského zákoníku záviset na bdělosti věřitele, který má právo, nikoliv však povinnost, žádat doplnění jistoty do příslušné výše. Vzhledem k tomu, že úprava ručení je vesměs dispozitivní, mohou se věřitel s ručitelem dohodnout, že ručení bude zajišťovat pouze část dluhu.

⁵ TINTĚRA, T. *Závazky a jejich zajištění v novém občanském zákoníku*. Praha: Leges, 2013, 200 s., s. 143.

⁶ Dle § 2012 odst. 2 občanského zákoníku se má za to, že způsobilým ručitelem je osoba, která může být žalována v tuzemsku a má vhodný majetek.

zavázání společně a nerozdílně, přičemž ručiteli je přiznáno právo obdobné právu spoludlužníka, tj. typicky regresní nárok žádat poměrnou část uhrazeného dluhu po ostatních spoluručitelích.⁷ Jedná se – z pohledu povinnosti plnit na dluh – funkčně o obdobu spoludlužnictví.⁸ Toto ustanovení je však dispozitivní a lze jej dohodou subjektů závazků měnit.⁹

Ručením více osob zpravidla dochází ke zlepšení postavení věřitele, který se může uspokojit při neplnění dlužníka v zásadě na kterémkoliv z ručitelů. Klasická konstrukce ručitelské plurality by tedy znamenala primární závazek mezi dlužníkem a věřitelem, a dále alespoň dva ručitelské závazky, jeden sjednaný mezi věřitelem a R1 a druhý sjednaný mezi věřitelem a R2.

Dispozitivnost příslušného ustanovení zakotvujícího ručitelskou plurality však umožňuje ručitelům a věřiteli upravit si vzájemná práva a povinnosti dle vlastního uvážení, pochopitelně v mezích soukromé právo prolínajících institutů dobrých mravů a veřejného pořádku. V zásadě nic tak nebrání tomu, aby si ručitelé ujednali, že k plnění jednoho z nich (R2) dojde až v okamžiku neplnění druhého (R1). V takovém případě je však otázkou, zda se stále jedná o ručitelský závazek v pravém slova smyslu, kdy ručitel vůči věřiteli prohlašuje, že jej *uspokojí, nesplní-li dlužník svůj dluh*. V zásadě však nic nebrání tomu, aby takové ujednání ručitelský závazek obsahoval, pochopitelně se souhlasem věřitele, který tento souhlas vyjádří dostatečně přijetím ručitele.

3 RUČENÍ K RUČENÍ

Za ručení k ručení považuji – přes výslovné nezakotvení této konstrukce v zákoně – situaci, kdy se R2 zavazuje uhradit závazek za dlužníka a potažmo namísto R1, nebude-li R1 z titulu původně sjednaného ručitelského závazku plnit, případně situaci, kdy se R2 zavazuje plnit za dlužníka

⁷ Regres ostatních ručitelů plynoucí ze solidárního zajištění se pochopitelně neuplatní za situace, kdy se každý z ručitelů zaručí za určitou (jinou) část dluhu. V takovém případě se dle mého názoru však nedá hovořit o zaručení se za tentýž dluh více ručiteli, neboť se jedná o zaručení se za jinou část dluhu každým z nich, přestože taková ujednání předpokládá právě dispozitivnost § 2027 občanského zákoníku.

⁸ ŠVESTKA, J., J. DVORÁK, J. FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, 1700 s., s. 560.

⁹ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, 1335 s., s. 1263.

a potažmo namísto R1, který se k ručení za existující dluh věřiteli zaváže teprve v budoucnu. Nejde tedy o situaci, kdy se ručitel zavazuje věřiteli plnit namísto dlužníka, ani o situaci, kdy se k ručení současně zavazuje více ručitelů, čímž je dáno za vznik ručitelské pluralitě, jak ji chápe § 2027 občanského zákoníku. Nýbrž lze předpokládat, že R2, třebaže nebude mít žádný vztah k dlužníku či věřiteli, založí ručitelský závazek k věřiteli částečně „prostřednictvím“ již zavázaného R1, a dá tak za vznik novému závazku, obdobnému původnímu ručitelskému závazku mezi věřitelem a R1, kterýžto je již závazkem akcesorickým a subsidiárním k závazku mezi dlužníkem a věřitelem.¹⁰

Konstrukce *ručení k ručení* však vyvolává zásadní otázku. Tou je, zda *ručení k ručení* může – s ohledem na zákonnou úpravu – vzniknout v určitých případech taktéž bez souhlasu věřitele.¹¹ Nejvyšší soud správně konstatoval, že samotné ručitelské prohlášení ručitelský závazek nezakládá (závazek nemůže být zásadně založen projevem vůle jedné ze stran).¹² U *ručení k ručení* však zúčastněným subjektům zpravidla nemusí jít o založení ručitelského závazku R2 vůči věřiteli, nýbrž o konstituování závazku mezi R1 a R2, kdy R1 je ručitelem věřiteli a R2 je zavázán toliko vůči R1. Takový závazek by však pro věřitele postrádal smysl. Zavázal-li se R2 uhradit dluh za dlužníka, nebude-li plnit R1, avšak tento závazek uzavřel pouze s R1, není věřitel oprávněn po R2 ničeho žádat, neboť toto ručení neakceptoval. Důsledek bude takový, že R1, nebude-li způsobilý uhradit dluh za dlužníka, bude muset sám na základě dohody s R2 přinutit R2 k plnění, aby následně bylo plněno věřiteli, neboť smlouva byla uzavřena toliko mezi R1 a R2, *de facto* ve prospěch třetí osoby – věřitele.¹³ Lze tedy uzavřít, že *ručení za ručitele* bez souhlasu věřitele není výhodným instrumentem zajištění pro žádnou ze zúčastněných stran.

Uvažme tedy situaci, kdy R2 přistupuje k ručení tím, že se zaručuje plnit za dlužníka (a namísto R1) na základě prohlášení, v němž prohlásí vůči

¹⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 11. 2011, sp. zn. 20 Cdo 2973/2011.

¹¹ V takovém případě by se však jednalo toliko o závazek mezi ručiteli, neboť platí, že nepřijme-li věřitel ručitele, není oprávněn po něm cokoliv žádat. Tím je dle Důvodové zprávy k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, podtržena smluvní povaha ručení.

¹² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 7. 2011, sp. zn. 32 Cdo 4567/2009.

¹³ Vystává zde otázka, zda lze neakceptování ručitele věřitelem považovat za odmítnutí plnění ze smlouvy ve smyslu § 1768 občanského zákoníku. Dle mého názoru nikoliv. Nadto nevěděl-li věřitel o druhém z ručitelů (tj. o dlužníku ze smlouvy ve prospěch třetího), měl by na takové plnění nárok.

věřiteli, že bude plnit dlužníkův závazek za předpokladu, že dlužník neplní a nebude plnit ani R1. Jednání R2 může věřitel chápat jako jakousi obdobu vznikající ručitelské plurality, a protože se bude zpravidla jednat o adekvátní doplnění jistoty, rozhodne se ručitele přijmout.

V dalším textu budu vycházet z logického předpokladu, že *ručení k ručení* musí být akceptováno věřitelem, neboť závazek mezi ručiteli bez schválení věřitele je nutné považovat v případě ručení za vůči věřiteli neúčinnou a pro věřitele nevýhodnou (věřitel není *stricto sensu* subjektem daného závazku a neplynou pro něj žádná práva, nebude-li smlouva mezi R1 a R2 posouzena jako smlouva ve prospěch třetího – věřitele), přičemž mezi věřitelem a ručiteli bude dohodnuto, že k výzvě R2 dojde po neplnění R1.¹⁴

3.1 Vzdání se práva na budoucí námitky a přezkum opodstatněnosti výzvy věřitele k plnění

Občanský zákoník poskytuje subjektům právních vztahů možnost vzdát se do budoucna svých práv, vyjma situací, které zákon výslovně stanoví.¹⁵ Je tedy možné, aby se ručitel platně vzdal svých námitek vůči věřiteli a postavil tak sám sebe do situace, kde bude po neplnění dlužníkem, prakticky bez ohledu na okolnosti jeho neplnění, nucen plnit věřiteli on sám, není-li takové ujednání v rozporu s dobrými mravy či veřejným pořádkem.¹⁶

Uvedené potvrzuje závěr, že je k platnosti *ručení za ručitele* v podobě platného ručitelského závazku zapotřebí akceptace věřitelem, neboť vzdal-li se R1 v dohodě s věřitelem kupř. právě práva námitek uplatnitelných vůči věřiteli, měl by R2 v případě neplnění R1 práva, která chtěl věřitel dohodou s R1 zjevně eliminovat. R1 by tak postačovalo toliko závazek nesplnit a přimět k plnění R2, který bude mít – navzdory vůli věřitele – více práv než R1. Vzhledem ke zjevné nezbytnosti akceptace R2 věřitelem je tedy namíste, aby si věřitel sjednal s R2 obdobné či dokonce pro věřitele výhodnější podmínky,

¹⁴ Je však na věřiteli, aby ručitelské prohlášení přijal ve znění pro něj příznivém. Pokud totiž věřitel již má způsobilého ručitele, a akceptuje závazek dalšího ručitele plnit, nedojde-li k plnění prvního z ručitelů, může první ručitel závazek nesplnit a „přehodit“ povinnost plnit na druhého z ručitelů, a to v souladu s tím, co by bylo dohodnuto mezi ručiteli a věřitelem. Pokud však tento způsobilý ručitel nebude plnit a sjedná si předmětný závazek k plnění věřiteli s další osobou toliko on sám, bude stále pouze on zavázán věřiteli, bez toho, aby věřitel musel vymáhat plnění od druhého ručitele.

¹⁵ Srov. např. § 16, § 19, či § 855 občanského zákoníku.

¹⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2011, sp. zn. 23 Cdo 3042/2009.

než které pro věřitele přinášelo první z ručitelských prohlášení, neboť plnění R2 bude pro věřitele představovat poslední možnost, jak se pohledávky domoci, dojde-li k takovému sjednání posloupnosti plnění.

Otázkou zůstává, zda je pro věřitele výhodnější přijmout za ručitele R2 (jehož ručitelské prohlášení není pro věřitele natolik výhodné, jako první ručitelské prohlášení), v němž se R2 zavazuje plnit v případě neplnění R1, či zda je pro věřitele výhodnější „ponechat“ si pouze ručitelský závazek R1. Pro takový případ je dle mého názoru rozhodující právě míra způsobilosti ručitelů dle § 2012 odst. 2 občanského zákoníku, kdy za předpokladu, že má věřitel zavázaného solventního a způsobilého R1, není pro něj žádoucí, aby se R1 mohl – z jakýchkoliv důvodů – zprostit svého plnění k tíži R2.

3.2 Zproštění ručitele věřitelem

Zajímavou situaci nabízí možnost zproštění ručitele věřitelem. Věřitel se může s některým z ručitelů dohodnout, že jej zprostí povinnosti plnit za dlužníka, nesplní-li tento svůj dluh. Ručitelský závazek tím zaniká. Soudní praxe však dovodila, že – vzhledem k tomu, že se jedná v případě ručitelské plurality o období spoludlužnictví – není důvodu, aby ostatní ručitelé neměli vůči povinnosti zproštěnému ručiteli regresní nárok.¹⁷

Z logiky věci je tak patrné, že bude záležet na obezřetnosti stran jednotlivých ručitelských závazků. Prohlásí-li R2, že splní věřitel, nebude-li plnit R1 po výzvě věřitele, nebylo by spravedlivé po R2 požadovat plnění za předpokladu, že věřitel předem zprostí R1 povinnosti plnit. Dle mého názoru by tím došlo k eliminaci obou ručitelských závazků.

3.3 Nezpůsobilost dlužníka

Dle § 2019 odst. 2 občanského zákoníku platí, že platnosti ručitelského závazku nebrání neplatnost závazku dlužníka vůči věřiteli zapříčiněná nezpůsobilostí dlužníka, pokud o nezpůsobilosti ručitel věděl nebo vědět musel. Předmětné ustanovení chrání věřitele před nezamýšlenými důsledky ručitelského závazku, který by byl zjevně od počátku neplatný pro neplatnost závazku mezi dlužníkem a věřitelem, a to především v případech, v nichž věřitel přijal ručitele v okamžiku, kdy o nezpůsobilosti dlužníka ještě

¹⁷ Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 29. 11. 2010, sp. zn. 18 Co 283/2010.

nevěděl. Naproti tomu, věděl-li věřitel o nezpůsobilosti dlužníka a o této nezpůsobilosti věděl či vědět musel též ručitel zaručující se za dlužníka, není jediného důvodu, v souladu se svobodnou vůlí obou stran, aby ručitel neplnil, leč by v takovém případě vztah věřitel – ručitel *de facto* (nikoliv *de iure*) nahrazoval vztah věřitel – dlužník.

Rozhodující je přitom povědomí ručitele o nezpůsobilosti dlužníka nikoliv při prohlášení ručitele, nýbrž při akceptaci ručitelského prohlášení věřitelem.¹⁸ Pokud se za nezpůsobilého dlužníka zaručí více ručitelů, jeví se správným ten závěr, že toliko ten z ručitelů, který o nezpůsobilosti dlužníka věděl nebo vědět musel v okamžiku akceptace jeho ručitelského prohlášení věřitelem, bude povinen za dlužníka plnit.

Uvážíme-li však konstrukci *zaručení se za ručitele*, kde R1 o nezpůsobilosti dlužníka nevěděl, a R2 o nezpůsobilosti dlužníka věděl, lze dospět k různým závěrům s ohledem na obsah ručitelských prohlášení. Je přitom rozhodující, jakým způsobem byl sjednán vztah mezi ručitelem a věřitelem a též mezi ručiteli navzájem.

V ostatních případech neplatnosti závazku mezi dlužníkem a věřitelem platí, vzhledem k akcesoritě ručitelského závazku, že ručení sleduje osud závazku hlavního. Je-li tedy neplatný (neúčinný, zdánlivý) závazek hlavní, poté – bez ohledu na bezvadnost ručitelského závazku – stává se tento taktéž neplatným (neúčinným, zdánlivým).¹⁹ Není důvodu, aby se tento závěr neuplatnil též u akcesorického ručení R2 za závazek R1. Problémy by mohlo vyvolat posouzení platnosti druhého ručitelského závazku při neplatnosti prvního. Přidržíme-li se konstrukce obdoby ručitelské plurality a nebylo-li výslovně ujednáno něco jiného, neovlivní neplatnost jednoho z ručitelských závazků neplatnost druhého.

3.4 Neplatnost prvního ručitelského závazku

Bude-li neplatný závazek R2, který se zaručuje za (a vedle) R1, nemělo by v praxi nastávat větších problémů, neboť důsledek bude stejný jako

¹⁸ ŠVESTKA, J., J. DVORČÁK, J. FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, 1700 s., s. 548.

¹⁹ TINTĚRA, T. *Závazky a jejich zajištění v novém občanském zákoníku.* Praha: Leges, 2013, 200 s., s. 138.

v případě plurality ručitelů, tj. bude plnit R1 a neplatnost druhého ručitel-
ského závazku nebude mít na toto plnění zpravidla vliv, neboť existence
prvního ručení není druhým ručitelským závazkem nikterak podmíněna.

Odlíšná situace však nastane v případě neplatnosti prvního ručitel-
ského závazku, ke kterému přistupuje další ručitel. Zde bude v mnohém záležet
na charakteru druhého ručitel-
ského závazku a vyvstává otázka, zda druhý
ručitel-
ský závazek ob-
stojí napříč neplatností prvního ručení, tj. bude nutné,
obdobně jako v předchozí kapitole, posuzovat obsah druhého ručitel-
ského
prohlášení. Přestože druhé ručitel-
ské prohlášení může ve valné části případů
navazovat na (neplatná) ustanovení prvního ručitel-
ského prohlášení, bude
věřitel disponovat jedním soukromoprávním trumfem, a to nezbytností
zjištění skutečné vůle stran. Jsem tedy toho názoru, že se R2 nebude moci
jednoduše zprostit plnění ze svého ručitel-
ského závazku vůči věřiteli, neboť
i přes neplatnost ručení, ke kterému určitým způsobem „přináleží“, bylo
úmyslem obou smluvních stran bezesporu založit platný ručitel-
ský závazek.
V opačném případě by bylo vhodné případ uvažovat jako vědomé uve-
dení v omyl ze strany R2, věděl-li o neplatnosti prvního z ručitel-
ských
závazků. Aplikace ustanovení o omylu by však mohla být dle mého názoru
užita obdobně při vědomosti věřitele o neplatnosti prvního z ručitel-
ských
závazků, neboť věřitel by – na rozdíl od R2 – věděl již v okamžiku uzavření
tohoto závazku o tom, že bude plnit R2. Uvedení ručitele v omyl ze strany
věřitele by tak mělo (na rozdíl od situace opačné) právní důsledky pro záva-
zek mezi ručitelem a dlužníkem.²⁰

3.5 Změny v osobě věřitele a dlužníka

V souladu s § 1880 občanského zákoníku nabývá postupník pohledávky též
její zajištění. Uhradí-li ručitel dluh za dlužníka, vstupuje *de facto* na místo
věřitele a vzniká mu vůči dlužníku pohledávka ve výši, v jaké za dlužníka
plnil.²¹ Tato pohledávka je zajištěna stejným zajištěním, jakým byl zajištěn
dluh dlužníka vůči věřiteli, pochopitelně vyjma ručení ručitele, který za dluž-
níka plnil, a taktéž vyjma práva zástavního.²² V případě plurality ručitelů

²⁰ Rozsudek Městského soudu v Praze sp. zn. 20 Co 363/76, R 36/1978.

²¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 4. 2009, sp. zn. 29 Cdo 2283/2008.

²² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 6. 2005, sp. zn. 29 Odo 563/2003, R 18/2006.

to v důsledku znamená, že plnivší ručitel má nárok na zaplacení jím uhrazeného dluhu jak po dlužníku, tak po druhém ručiteli, zavázal-li se tento spolu s první ručitelem za celý dluh. Prvnímu ručiteli tak vzniká pohledávka za dlužníkem, a současně disponuje regresním nárokem uplatnitelným vůči druhému ručiteli.²³

V případě *ručení za ručitele* tak může dojít k nezamýšlenému důsledku, kdy R1 uhradí celý dluh, neboť R2 nastupuje dle dohody ručitelů v případě, kdy první neplní. Následně bude mít R1 pohledávku za dlužníkem, jejíž součástí bude zajištění prohlášením R2, který byl však původně povolán toliko pro případy, že nebude plnit R1. R2 rázem přejde do pozice ručitele „primárního“, tedy původní pozice R1. Pochopitelně bude situace odvislá od ujednání mezi ručiteli (a věřitelem), tj. může kupříkladu dojít k vyloučení regresu ujednáním mezi ručiteli. Je nicméně otázkou, zda vyloučení regresu mezi ručiteli vyloučí taktéž najisto ručení R2 za pohledávku R1 za dlužníkem po „zákoně cesi“ – vzniku pohledávky R1 za dlužníkem. Vzhledem k tomu, že se jedná o závazek nový, nedomnívám se, že by se vůle stran při vzniku ručitelských závazků automaticky přenesla do závazku nového, leč bylo původním úmyslem stran, aby R2 plnil toliko při neplnění R1.

4 ZÁVĚR

Díky dispozitivnosti ustanovení o ručení dospívám k závěru, že *ručení ke ručení* může platně vzniknout a existovat, avšak vždy s ohledem na obsah a výklad ručitelských závazků a pochopitelně též při akceptaci věřitelem. Stále se, i při druhém ručitelském závazku, jedná o závazek mezi věřitelem a ručitelem, nikoliv toliko o závazek mezi ručiteli navzájem, který by byl bez akceptace věřitelem účinný.

Prvním, na co by si měl dát věřitel pozor, je ujednání o subsidiaritě plnění ručitelských závazků. Vzhledem k tomu, že R1 může „povoláním“ R2 toliko vyvíjet snahu „přenést“ svoji povinnost plnit věřiteli za dlužníka na dalšího příchozího ručitele, je žádoucí, aby byl takový závazek vykládán ve prospěch věřitele se všemi právy, která ručení, a především ručitelská pluralita, věřiteli poskytují. Považuji za nezbytné, aby druhý z ručitelských závazků

²³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2006, sp. zn. 29 Odo 1314/2004.

vznikal v souladu s ustanoveními o platnosti založení ručitelského závazku, tj. buďto dohodou ručitele s věřitelem, nebo ručitelským prohlášením ručitele vůči věřiteli při akceptaci věřitelem.

Naopak se nedomnívám, že vzniklo-li by ručení toliko dohodou R1 s R2 ve znění, že R2 bude plnit, nebude-li plnit R1, bylo by takové ručení vůči věřiteli (bez jeho souhlasu) vždy neúčinné a bylo by nutné, alespoň co do vztahu mezi věřitelem a ručitelem, vycházet toliko z existence prvního ručitelského závazku. Dospívám tedy k závěru, že pro takové případy je nutné situaci posoudit jako smlouvu ve prospěch třetího, nikoliv jako dohodu mezi dvěma ručiteli o plnění R2 vůči R1, neboť R2 má plnit toliko tehdy, neplní-li R1, a R1 tudíž nikdy nemůže dle dohody ručitelů vzniknout regresní nárok vůči R2.

Nelze věřitele stavět do situace, kdy ručitel zdánlivě přenesl svůj s věřitelem sjednaný závazek na další osobu, leč by tím byla/mohla být věřiteli poskytnuta vyšší šance na dobytost pohledávky. Druhý ručitelský závazek tak bude, obdobně jako první z nich, akcesorickým a subsidiárním ve vztahu k závazku dlužníka a věřitele, nicméně se nedomnívám, že je pro kteroukoliv ze stran výhodné založit ručitelský závazek, akcesorický a subsidiární výlučně k již existujícímu ručení, je-li to vůbec, ve vztahu k věřiteli, možné.

Lze závěrem shrnout, že bude na úvaze věřitele, zda v rámci zajištění svého závazku svolí k prohlášení ručitele nikoliv ve znění odpovídajícímu § 2018 občanského zákoníku, tj. že *ho uspokojí, jestliže dlužník věřiteli svůj dluh nesplní, nýbrž* ve znění, kdy *ho uspokojí, jestliže dlužník ani ručitel svůj dluh nesplní*.

Literature

ŠVESTKA, J., J. DVOŘÁK, J. FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, 1700 s. ISBN 978-80-7478-638-9.

HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054). Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2014, 1335 s. ISBN 978-80-7400-535-0.

TINTĚRA, T. *Závazky a jejich zajištění v novém občanském zákoníku*. Praha: Leges, 2013, 200 s. ISBN 978-80-87576-75-5.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 6. 2005, sp. zn. 29 Odo 563/2003, R 18/2006.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2006, sp. zn. 29 Odo 1314/2004.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 4. 2009, sp. zn. 29 Cdo 2283/2008.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2011, sp. zn. 23 Cdo 3042/2009.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 7. 2011, sp. zn. 32 Cdo 4567/2009.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 11. 2011, sp. zn. 20 Cdo 2973/2011.

Rozsudek Městského soudu v Praze sp. zn. 20 Co 363/76, R 36/1978.

Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 29. 11. 2010, sp. zn. 18 Co 283/2010.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Contact – e-mail

adam-bolubar@seznam.cz

Niekoľko poznámok k možnostiam využitia zabezpečovacieho opatrenia podľa Civilného sporového poriadku (s ohľadom na rozhodovaciu prax súdov Slovenskej republiky)

Viktória Kolčuková

Právnická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika
v Košiciach, Slovenská republika

Abstract in original language

V príspevku sa venujeme zabezpečovaciemu opatreniu, známemu aj pod názvom sudcovské záložné právo, ktoré slúži na zabezpečenie peňažnej pohľadávky veriteľa. Ide o zabezpečovací prostriedok, ktorý je výsledkom rozhodovacej činnosti súdu. Na rozdiel od klasických hmotnoprávných zabezpečovacích inštitútov, nie je jeho zriadenie a vznik závislý od vôle strán účastných právneho vzťahu, ale od naplnenia hypotézy § 343 ods. 1 Civilného sporového poriadku. Základným predpokladom rozhodnutia o zriadení zabezpečovacieho opatrenia je osvedčenie pravdepodobnosti ohrozenia budúcej exekúcie. Cieľom príspevku je analýza inštitútu zabezpečovacieho opatrenia za účelom zistenia, do akej miery je zabezpečovacie opatrenie efektívnym prostriedkom zabezpečenia pohľadávok, a to najmä s poukazom na rozhodovaciu činnosť civilných súdov Slovenskej republiky.

Keywords in original language

Zabezpečovacie opatrenia; záložné právo; uznesenie; pohľadávka; veriteľ; dlžník; ohrozenie exekúcie.

Abstract

The paper deals with the safeguarding measure, also known as the judicial lien, serves to secure the creditor's monetary claim. It is a means of security which is the result of the court's decision-making activity. Unlike conventional substantive security institutes, its establishment and formation is not dependent on the will of the parties, but on the fulfillment of the hypothesis

§ 343 par. 1 of The code of the civil contentious proceedings. The prerequisite for the decision to establish a safeguarding measure is to certify the likelihood of jeopardizing future enforcement proceedings. The aim of the paper is analysis of the safeguarding measure as an effective means of securing claims with reference to the decision-making activity of the civil courts of the Slovak Republic.

Keywords

Safeguarding Measure; Lien, Resolution; Monetary Claim; Creditor; Debtor; Threat of Enforcement.

1 ÚVOD

Dôležitým pilierom vymožitelnosti práva je hmotnoprávna úprava právneho vzťahu. Od kvality hmotného práva závisí obsah a úroveň právneho vzťahu kreovaného na podklade takejto právnej úpravy. Výsledná podoba právneho vzťahu však zároveň závisí aj od úrovne negociačného konania a od využitia dispozitívnych noriem hmotného práva. V zmysle generálnej prevenčnej klauzuly sú účastníci právneho vzťahu povinní dbať na to, aby odstránili všetko, čo by mohlo viesť k následnému vzniku rozporov¹ a sú povinní správať sa tak, aby nedochádzalo k ohrozovaniu a porušovaniu práv z občianskoprávných vzťahov a aby sa prípadné rozpory medzi účastníkmi odstránili predovšetkým dohodou².

Nespochybniteľne dôležitú úlohu pri kreovaní právneho vzťahu zohráva aj zabezpečenie dostupnými zabezpečovacími inštitútmi. Využitie zabezpečovacích inštitútov je neodmysliteľnou súčasťou zmlúv uzatváraných s peňažnými ústavami, či s inými veriteľmi, ktorých hlavnou činnosťou je napríklad poskytovanie pôžičiek, úverov, leasingov a podobne. Menej opatrní a menej predvídavi sú zväčša veritelia, ktorí sporadicky, takzvané „na dobré slovo“ požičajú peniaze zvyčajne osobám zo svojho blízkeho okruhu bez pomýšľania na možné omeškanie dlžníka. Zaváhanie pri kreovaní právneho vzťahu však možno zhojiť v ďalšom procese, kedy došlo k omeškaniu dlžníka a veriteľ sa domáha splnenia svojej pohľadávky v základnom (nachádzacom)

¹ § 43 zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník.

² § 3 ods. 2 zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník.

konaní. Do úvahy prichádza využitie neodkladných alebo zabezpečovacích opatrení podľa Civilného sporového poriadku.

Cieľom príspevku je priniesť čitateľom teoretickú analýzu predpokladov nariadenia zabezpečovacieho opatrenia, poukázať na výhody a nevýhody tohto inštitútu s odkazom na nevyhnutnú dôležitosť zabezpečenia pohľadávky už pri vzniku právneho vzťahu. Vyčerpávajúcu analýzu vzhľadom na rozsah príspevku poskytnúť nemožno, preto sa zameriavame výlučne na predpoklady využitia zabezpečovacieho opatrenia. Našou snahou je najmä poukázať na to, ako sa rozvinul prístup súdov k podmienkam využitia a aplikácie zabezpečovacích opatrení najmä s ohľadom na zákonodarcom prezentovanú promptnosť riešenia stavu právnej neistoty veriteľa.

2 ZABEZPEČOVACIE OPATRENIA PODĽA CIVILNÉHO SPOROVÉHO PORIADKU

2.1 Vo všeobecnosti o zabezpečovacom opatrení

Sudcovské záložné právo nie je inštitútom, ktorého zakotvenie do nášho civilného procesného práva možno spájať výlučne s jeho rekodifikáciou. Napriek tomu, že v období pred nadobudnutím účinnosti Civilného sporového poriadku neexistovala možnosť zriadenia sudcovského záložného práva, z Občianskeho súdneho poriadku bol tento inštitút vypustený počnúc 1. 9. 2005. Do tej doby obsahoval Občiansky súdny poriadok ustanovenia § 338a a 338b, ktoré pojednávali o sudcovskom záložnom práve od 1. 1. 1992. Možnosť zriadiť sudcovské záložné právo sa však obmedzovala výlučne na nehnuteľnosti, ktoré boli preukázateľne vo vlastníctve dlžníka, a to v rámci konania o výkon rozhodnutia. Prípustnosť autoritatívneho rozhodnutia o nariadení záložného práva na majetok dlžníka mimo vykonávacieho konania v tomto období upravené nebola.

Návrat k zriaďovaniu tzv. sudcovského záložného práva priniesol do podmienok Slovenskej republiky inštitút zabezpečovacieho opatrenia³, právne zakotvený v § 343 a 344 Civilného sporového poriadku, nevyhnutne však

³ Pozn.: charakter a využiteľnosť zabezpečovacích opatrení však nie sú totožné so sudcovským záložným právom podľa Občianskeho súdneho poriadku.

treba dodať, že pri aplikácii tohto inštitútu sa primerane použijú aj ustanovenia o neodkladnom opatrení. Použitie ustanovení o neodkladnom opatrení je dôvodovou správou odôvodnené druhovou podobnosťou oboch inštitútov a princípom analógie podľa článku 4 Civilného sporového poriadku. Vzhľadom však na subsidiárne použitie neodkladného opatrenia vo vzťahu k zabezpečovaciemu opatreniu⁴ by sa očakávala vyčerpávajúca právna úprava zabezpečovacieho opatrenia a odkaz na jej primerané použitie pri neodkladnom opatrení. Zákonodarca sa však rozhodol pre opačný prístup.

Neodkladné a zabezpečovacie opatrenia sú považované za nástupcov tzv. predbežných opatrení, ktoré boli upravené v Občianskom súdnom poriadku v § 74 a nasl., a ktorých charakteristickou črtou bola dočasnosť. Naopak, pre jeho aktuálne ekvivalenty zákonodarca predpokladá ich trvanie na neurčitý čas.⁵

Inštitút zabezpečovacieho opatrenia možno definovať ako právny prostriedok zabezpečenia judikovanej alebo nejudikovanej peňažnej pohľadávky veriteľa, ktorý možno aktivovať pred začatím súdneho konania, počas konania alebo po skončení konania, v ktorom sa veriteľ domáha priznania peňažnej pohľadávky, ak veriteľ preukáže odôvodnenú obavu, že následná exekúcia na majetok dlžníka bude ohrozená. Jedná sa o sudcovské záložné právo, ktoré má povahu riadneho záložného práva podľa § 151a a nasl. Občianskeho zákonníka, ktoré v prípade plurality záložných veriteľov garantuje záložnému veriteľovi relevantné poradie.⁷

Podnetom na úvahu je názor Krajského súdu v Nitre⁸, podľa ktorého inštitút zabezpečovacieho opatrenia nemožno aplikovať v prípade, kedy je pohľadávka už predmetom vykonávacieho konania. V konkrétnej

⁴ Podľa ust. § 324 ods. 3 Civilného sporového poriadku „*Neodkladné opatrenie súd nariadi iba za predpokladu, ak sledovaný účel nemožno dosiahnuť zabezpečovacím opatrením*“.

⁵ Podľa § 344 Civilného sporového poriadku „*ustanovenia o neodkladnom opatrení sa použijú primerane aj na zabezpečovacie opatrenie*“. Podľa § 330 ods. 1 Civilného sporového poriadku „*súd môže určiť, že neodkladné opatrenie bude trvať len po určitý čas*“.

⁶ Pozri Uznesenie Krajského súdy Trenčín zo dňa 4. 4. 2018, č. k. 4Co 60/2018, podľa ktorého podmienkou pre vydanie zabezpečovacieho opatrenia nie je najskôr priznanie peňažnej pohľadávky žalobcovi.

⁷ Uznesenie Krajského súdu v Banskej Bystrici zo dňa 16. 9. 2019, č. k. 41Cob/77/2019, bod. 24.

⁸ Pozri Uznesenie Krajského súdu v Nitre zo dňa 9. 10. 2018, č. k. 8Co/212/2018; k tomu pozri aj ŠTEVČEK, M., S. FICOVÁ, J. BARICOVÁ a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2016, 1540 s., s. 1155. ISBN 978-80-7400-629-6.

právnej veci navrhol žalobca zriadenie sudcovského záložného práva v čase, kedy prebiehalo exekučné konanie, v rámci ktorého bolo zriadené exekučné záložné právo na nehnuteľnosti povinného. Je pravdou, že samotný Exekučný poriadok⁹ upravuje špecifický zabezpečovací inštitút v podobe exekučného záložného práva, zriadením ktorého sa veriteľ v pozícii účastníka exekučného konania na strane oprávneného dostáva ako záložný veriteľ do poradia na uspokojenie z prípadného predaja nehnuteľnosti. Dôležité je však v tejto súvislosti poznamenať, že samotné exekučné záložné právo je viazané na existenciu konkrétneho exekučného konania, po skončení ktorého má súdny exekútor povinnosť zrušiť tento zabezpečovací prostriedok, a to bez ohľadu na dôvod skončenia exekučného konania. Zároveň upozorňujeme na skutočnosť, že exekučné záložné právo nemožno zriadiť na hnuťelné veci a práva, ale výlučne na nehnuteľnosti. Ak v čase trvania exekučného konania je na iný ako nehnuteľný majetok povinného zriadené záložné právo a oprávnený nie je záložným veriteľom, nie je možné viesť exekúciu na takýto majetok. Aplikáciou prezentovaného názoru krajského súdu však možno v konečnom dôsledku poškodiť veriteľa, ktorý by sa (ak by bolo zriadené sudcovské záložné právo) dostal ako záložný veriteľ do poradia na uspokojenie a mohol by záložné právo vykonať, či už v exekučnom konaní (aj budúcom) alebo mimo neho. Domnievame sa, že náš názor naberá na význame najmä s ohľadom na nový zákon o zastavení niektorých exekúcií¹⁰, ktorý sa do života uviedol 1. 1. 2020, a účinnosťou ktorého vznikol dôvod na zastavenie mnohých exekučných konaní, a to aj v prípade, že pohľadávka oprávneného je zabezpečená exekučným záložným právom.

2.2 Funkcie zabezpečovacieho opatrenia

Determinantom zabezpečovacích opatrení je ich zabezpečovacia funkcia. Zabezpečovací charakter posilňuje pozíciu veriteľa v porušenom právnom vzťahu a zvyšuje pravdepodobnosť uspokojenia jeho pohľadávky. Jeho nariadením sa zároveň zabráňuje zhoršeniu pozície veriteľa¹¹. Ako uvádza

⁹ Zákon č. 233/1995 Z.z. o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (Exekučný poriadok) a o zmene a doplnení ďalších zákonov

¹⁰ Zákon NR SR č. 233/2019 Z.z. o ukončení niektorých exekučných konaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov

¹¹ Pozri Uznesenie Krajského súdu v Bratislave zo dňa 28. 2. 2018, č. k. 7Co/39/2018, bod 13.

Krajský soud Prešov, cieľom zabezpečovacieho opatrenia je posilnenie postavenia veriteľa, a to zriadením záložného práva na špecifikovaný majetok dlžníka na zabezpečenie jeho pohľadávky, ktorá by mohla byť neskôr judikovaná, alebo už bola judikovaná, s cieľom, aby sa zamedzilo alebo zredukovalo možné nebezpečenstvo uspokojenia pohľadávky veriteľa.¹² Nemožno opomenúť ani preventívny charakter zabezpečovacích opatrení, ktorý vnímame v dvoch rovinách. Preventívne pôsobenie zabezpečovacích inštitútov vo všeobecnosti sa prejavuje na strane dlžníka od momentu vzniku zabezpečenia v tom zmysle, že ho motivuje k riadnemu a včasnému plneniu tak, aby nedochádzalo k porušovaniu zabezpečenej povinnosti.¹³ V kontexte predkladaného príspevku však vnímame preventívne pôsobenie aj na strane veriteľa v tom, že veriteľ sa zriadením záložného práva na majetok dlžníka ochraňuje pred následným prípadným uplatnením práva na určenie relatívnej neúčinnosti právneho úkonu po scudzení majetku dlžníkom. Takéto súdne spory sú časovo náročné, s čím je spojená neskoršia možnosť uspokojenia pohľadávky z majetku, ktorý bol odporovaným právnym úkonom scudzený. Právny inštitút zabezpečovacieho opatrenia umožňuje pomerne promptne vyriešiť stav právnej neistoty veriteľa zásahom do hmotnoprávneho vzťahu medzi dlžníkom a veriteľom. Okrem zabezpečovacej funkcie sa vyznačuje aj funkciou uhradzovacou, ktorá sa aktivuje, ak judikovaná pohľadávka veriteľa nie je dobrovoľne uspokojená.

2.3 Pojmové znaky zabezpečovacích opatrení

Zabezpečovacím opatrením možno zabezpečiť výlučne peňažnú pohľadávku veriteľa. Nemožno ho použiť na zabezpečenie nepeňažného nároku, ani v prípade, keď predmetom konania je určovací nárok, a rovnako tiež ani v súvislosti so žalobou na odporovateľnosť právneho úkonu¹⁴. Existencia peňažnej pohľadávky v čase zriadenia zabezpečovacieho opatrenia musí byť preukázaná s najväčšou pravdepodobnosťou. Konkrétna peňažná pohľadávka musí byť špecifikovaná tak, aby bolo možné identifikovať, že peňažný

¹² Uznesenie Krajského súdu v Prešove zo dňa 21. 11. 2019, č. k. 3Cob/56/2019, bod. 15.

¹³ K tomu pozri VOJČÍK, P. a kol. *Občianske právo hmotné 1. 2.* aktualizované vyd. Praha: Aleš Čeněk, 2018, s. 31.

¹⁴ Pozri Uznesenie Krajského súdu v Bratislave zo dňa 3. 9. 2018, č. k. 2Cob/130/2018.

nárok trvá a je dôvodný.¹⁵ Súd sa teda iba obmedzuje na posúdenie osvedčenia pravdepodobnosti existencie pohľadávky, a to s ohľadom na osobitný charakter konania o nariadenie zabezpečovacieho opatrenia spravujúci sa špecifickým procesným postupom, ktorý nie je viazaný na konanie vo veci samej¹⁶. Osvedčenie (na rozdiel od dokázania) znamená, že súd pomocou ponúknutých dôkazných prostriedkov zisťuje najvýznamnejšie skutočnosti (teda nie všetky rozhodujúce skutočnosti). Pri ich zisťovaní nemusí dbať na všetky formality, ako je to pri dokazovaní; postačuje, že osvedčená skutočnosť sa mu vzhľadom na všetky okolnosti javí ako nanajvýš pravdepodobná.¹⁷ Vzhľadom na možnosť súdu zriadiť zabezpečovacie opatrenie aj po meritórnom skončení konania, ktorého výsledkom je spôsobilý exekučný titul deklarujúci existenciu pohľadávky, je situácia v takomto prípade podstatne jednoduchšia. Domnievame sa, že k splneniu prvej podmienky pre zabezpečovacie opatrenie, postačí súdu predložiť rozhodnutie, ktoré priznalo veriteľovi nárok na úhradu pohľadávky a vyhlásenie veriteľa o tom, že pohľadávka uspokojená nebola. Analogický postup by bolo vhodné uplatniť v prípade existencie tzv. exekučnej notárskej zápisnice, z ktorej, ako z neautoritatívneho exekučného titulu, vyplýva veriteľovi právo na plnenie. Ak však súd rozhoduje o zriadení zabezpečovacieho opatrenia pred alebo počas súdneho konania vo veci priznania peňažnej pohľadávky, nároky na osvedčenie existencie pohľadávky sú podstatne vyššie. Podotýkame, že nemožno poskytnúť ochranu v prípade zjavne nedôvodného alebo neexistujúceho nároku a zriadiť zabezpečovacie opatrenie, ak nie je aspoň minimálne osvedčený základ nároku¹⁸.

Zabezpečovacie opatrenie je výsledkom rozhodovacej činnosti súdu. Ide o špecifický procesný postup, ktorého výsledkom je uznesenie, ktorým súd zriaďuje zabezpečovacie opatrenie a ktorý sa vyznačuje viacerými osobitosťami, ktorými sa odlišuje od klasického súdneho procesu. O tom svedčí aj skutočnosť, že inštitút zabezpečovacieho opatrenia patrí spolu s neodkladnými opatreniami medzi tzv. osobitné procesné postupy podľa Civilného

15 Pozri Uznesenie Krajského súdu v Trnave zo dňa 29. 10. 2018, č. k. 21Cob/92/2018.

16 Pozri Uznesenie Krajského súdu v Nitre č. k. 5Co/258/2017 zo dňa 18. 7. 2017, bod 7.

17 Uznesenie Krajského súdu v Bratislave zo dňa 21. 6. 2018, č. k. 16Co/71/2018.

18 Pozri Uznesenie Krajského súdu v Bratislave zo dňa 11. 5. 2017, č. k. 4Cob/26/2017, bod 26.

sporového poriadku. Osobitosť procesného postupu je daná najmä tým, že nemusí byť vždy dodržaný formálny postup stanovený pre dokazovanie, osvedčené však musia byť aspoň základné skutočnosti potrebné pre záver o potrebe jeho nariadenia¹⁹. Výsledkom procesu je zabezpečenie pohľadávky sudcovským záložným právom. Samo osebe takéto rozhodnutie nie je vynúiteľné²⁰. Nevyhnutne je potrebné ho spojiť s meritorným rozhodnutím súdu, ktorým sa veriteľovi priznáva právo na peňažné plnenie, ktoré bolo konkrétnym zabezpečovacím opatrením zabezpečené.

Proces kreovania zabezpečovacieho opatrenia je dvojfázový. Zriadenie sa spája s vydaním uznesenia o zabezpečovacom opatrení, kým jeho vznik je spojený so zápisom do príslušného registra.

Zabezpečovacie opatrenie možno zriadiť na veci, práva alebo iné majetkové hodnoty dlžníka.

Aktivácia zabezpečovacieho opatrenia je podľa legálneho textu Civilného sporového poriadku²¹ viazaná na právoplatnosť súdneho rozhodnutia, ktorým bola veriteľovi priznaná pohľadávka. Nariadenie zabezpečovacieho opatrenia preto nebude efektívnym prostriedkom pre reálne uspokojenie práv vyplývajúcich z predbežne vykonateľných rozhodnutí. Ako tvrdí Mazák, základným účinkom predbežnej vykonateľnosti je teda to, že počas jej trvania možno nútene vymôcť plnenie, na ktoré sa táto vykonateľnosť vzťahuje²². Z účelu predbežnej vykonateľnosti je zrejmé, že pohľadávku možno vymôcť v exekučnom konaní, v rámci ktorého súdny exekútor vyberá, ktorým zo spôsobov, resp. kombináciou spôsobov exekúciu zrealizuje. V exekučnom konaní vedenom na podklade predbežne vykonateľných rozsudkov môže exekútor exekúciou postihnúť iba iný majetok, ako majetok zabezpečený sudcovským záložným právom. Hoci sudcovské záložné právo sa stáva riadnym záložným právom podľa Občianskeho zákonníka, je potrebné pripustiť možnosť jeho reálneho vykonania až po tom, čo je zabezpečená pohľadávka judikovaná.

¹⁹ Pozri Uznesenie Krajského súdu v Bratislave zo dňa 11. 5. 2017, č. k. 4Cob/26/2017.

²⁰ Pozri aj Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 29. 11. 2017, č. k. 8Cdo/176/2017.

²¹ Podľa § 343 ods. 3 Civilného sporového poriadku „*vykon záložného práva môže nastať až po tom, ako bola pohľadávka právoplatne priznaná súdnym rozhodnutím*“.

²² MAZÁK, J. *Zabezpečovacie prostriedky v civilnom procese*. Bratislava: IURA EDITION, 1997, s. 222.

3 ROZHODOVANIE O ZRIADENÍ ZABEZPEČOVACIEHO OPATRENIA

3.1 Podmienky zriadenia zabezpečovacieho opatrenia

Predpokladom zriadenia sudcovského záložného práva je splnenie povinnosti osvedčiť existenciu peňažnej pohľadávky, ako aj preukázať ohrozenie budúcej exekúcie. K osvedčeniu existencie peňažnej pohľadávky sme sa vyjadrili v bode 2.3 tohto príspevku.

Na tomto mieste sa zaoberáme splnením druhej podmienky, a síce, preukázaním, že existuje reálna obava, že exekúcia na vymoženie tejto peňažnej pohľadávky bude ohrozená.

Zákonná formulácia predpokladu nariadenia zabezpečovacieho opatrenia spočívajúca v obave z ohrozenia budúcej exekúcie je príliš všeobecná. Podľa nášho názoru by bolo vhodné v zákone demonštrovať prípady, ktoré by pod ohrozenie budúcej exekúcie spadali. Čiastkové odpovede na otázku, čo vyhovuje a čo nevyhovuje stavu ohrozenia budúcej exekúcie, prináša rozhodovacia prax súdov.

Vo všeobecnosti treba pod pojmom ohrozenie exekúcie chápať stav, kedy sa konaním dlžníka znižuje pravdepodobnosť uspokojenia pohľadávky veriteľa. Takýmto konaním je najčastejšie scudzovanie majetku, zat'azovanie majetku, znižovanie hodnoty majetku, odmietnutie dedičstva, odopretie uzatvárania budúcich odplatných zmlúv a podobne. Obava z ohrozenia exekúcie je odôvodnená najmä v prípadoch, keď nositeľ hmotnoprávnej povinnosti realizuje faktické alebo právne úkony s kvantitatívnym dopadom na exekvovateľný majetok (zmenšenie majetku) alebo podľa okolností prípadu aj s kvalitatívnym dopadom na majetok (zmena zloženia majetku, štruktúry, likvidity, zníženie speňažiteľnosti) smerujúcim k s'azzeniu alebo úplnému zmareniu budúcej exekúcie.²³ Naliehavosť pre nariadenie zabezpečovacieho opatrenia je daná, prípadne osvedčená takým konkrétnym správaním a konaním dlžníka, ktoré je zamerané na realizáciu úkonov bezprostredne a priamo spôsobujúcich negatívny zásah do práva, ktorému navrhovateľ žiada priznať ochranu.²⁴

²³ Uznesenie Krajského súdu v Bratislave zo dňa 21. 6. 2018, č. k. 16Co/71/2018, bod 21.

²⁴ Uznesenie Krajského súdu v Trnave zo dňa 26. 9. 2019, č. k. 31Cob/90/2019, bod. 11

Hrozba zmarenia budúcej exekúcie však nemusí spočívať výlučne v konaní dlžníka, ale aj v okolnostiach nemajúcich základ v jeho aktívnom konaní (napr. existencia skorších záložných práv).²⁵

Nie pred každým z vyššie demonštrovaných konaní možno veriteľa ochrániť využitím inštitútov neodkladného a zabezpečovacieho opatrenia. Zatiaľ čo neodkladné opatrenia sú všeobecnejšieho charakteru, a možno nimi uložiť dlžníkovi napr. povinnosť zdržať sa nakladania s určitými právami alebo majetkom, zabezpečovacie opatrenia smerujú voči konkrétne určenému majetku. Navyše, využitie neodkladných opatrení prichádza do úvahy až v prípade, že sledovaný účel nemožno dosiahnuť zabezpečovacím opatrením. K tomu uvádza Sedláček, že je vhodné, aby návrh na nariadenie neodkladného opatrenia obsahoval zdôvodnenie a prípadne aj osvedčenie nedosiahnuteľnosti sledovaného účelu zabezpečovacím opatrením, aj keď nejde o zákonnú náležitosť návrhu v zmysle § 326 Civilného sporového poriadku.²⁶

Pri úvahe o nariadení zabezpečovacieho opatrenia sa súd musí spravovať zásadou primeranosti zásahu do majetkovej sféry dlžníka. Je žiaduce zohľadniť najmä výšku peňažnej pohľadávky a hodnotu zabezpečovaného majetku, tak aby nevznikol zjavný nepomer medzi hodnotou pohľadávky a hodnotou zabezpečovaného majetku. Ako podotkol Krajský súd v Košiciach, súd musí skúmať princíp proporcionality, a teda, či zabezpečovacie opatrenie nepriemerane a nad nevyhnutný rozsah neobmedzí dlžníka²⁷. Zriadenie zabezpečovacieho opatrenia, aj napriek tomu, že nemá charakter dočasnosti, treba považovať za inštitút dočasný s ohľadom na konkrétne okolnosti prípadu. V tomto smere sa aj vo vzťahu k zabezpečovacím opatreniam stotožňujeme s názorom Serfóza, podľa ktorého garanciou práv strany, proti ktorej neodkladné opatrenie smeruje je, povinnosť súdu zrušiť neodkladné opatrenie, ak pominie jeho potreba vzhľadom na stav exekúcie, resp. v prípade neodôvodnenej pasivity navrhovateľa vo vzťahu k iniciovaniu exekúcie (v zmysle § 338 Civilného sporového poriadku), či v prípade neodkladného opatrenia

²⁵ Pozri Uznesenie Krajského súdu v Košiciach zo dňa 17. 7. 2017, č. k. 2Cob/66/2017, body 21, 22.

²⁶ ŠTĚVČEK, M., S. FICOVÁ, J. BARICOVÁ a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2016, 1540 s., s. 1088.

²⁷ Pozri Uznesenie Krajského súdu v Košiciach zo dňa 31. 5. 2017, č. k. 2Cob/73/2017.

viazaného na konanie vo veci samej, obligatórne zrušenie neodkladného opatrenia v prípade procesného neúspechu žalobcu (v zmysle § 335 Civilného sporového poriadku)²⁸.

3.2 „Obava z ohrozenia exekúcie“ v rozhodovacej činnosti súdov

Predpokladom úspechu veriteľa v konaní o nariadenie zabezpečovacieho opatrenia je osvedčenie, že obava z ohrozenia budúcej exekúcie je reálna, hrozí bezprostredne a musí zároveň konkretizovať, v čom táto hrozba spočíva. Koromház v tejto súvislosti pripomína, že „nariadenie zabezpečovacieho opatrenia predstavuje nepomerne menšie obmedzenie práv dlžníka, ako prípadné nariadenie neodkladného opatrenia, a preto by malo logicky pre jeho nariadenie postačovať osvedčenie menšej miery rizika ohrozenia budúcej exekúcie, ako v prípade návrhu na nariadenie neodkladného opatrenia.“²⁹ V zmysle doterajšej rozhodovacej činnosti súdov pri aplikácii inštitútu zabezpečovacieho opatrenia prinášame niekoľko záverov zo zverejnených súdnych rozhodnutí.

Obava z ohrozenia budúcej exekúcie nie je daná za situácie, kedy dlžník nekomunikuje s odporcom a neposkytuje mu potrebnú súčinnosť³⁰. Absenciou komunikácie medzi sporovými stranami bez ďalšieho nie je možné osvedčiť správanie dlžníka smerujúce k zmareniu exekúcie.

Dôvodom pre nariadenie zabezpečovacieho opatrenia nie je ani skutočnosť, že dlžníkovi hrozí vyhlásenie konkurzu. Vychádzajúc z rozhodnutia Krajského súdu v Banskej Bystrici, obavu, že exekúcia bude ohrozená, nemožno vyvodit' z nepriaznivej finančnej situácie dlžníka, ktorá môže viesť k vyhláseniu konkurzu, pokiaľ zo samotných úkonov realizovaných dlžníkom nevyplýva, že by nimi znižoval svoj majetok, a teda ohrozoval budúcu exekúciu. Súd v tejto súvislosti poznamenáva, že riziko platobnej neschopnosti alebo predĺženia je pri podnikateľských subjektoch prítomné vždy.³¹

²⁸ SERFÓZÓ, M. Neodkladné opatrenia ako prostriedok ochrany duševného vlastníctva s dôrazom na legislatívu Európskej únie. In: *Duševné vlastníctvo*, 2018, roč. XXII, č. 3, s. 15.

²⁹ KOROMHÁZ, P. Zabezpečovacie opatrenie podľa Civilného sporového poriadku. In: *Legal point*, 2017, roč. 01–02, č. 5, s. 29.

³⁰ Pozri Uznesenie Krajského súdu v Banskej Bystrici zo dňa 12. 2. 2019, č. k. 43Cob/6/2019.

³¹ Pozri Uznesenie Krajského súdu v Banskej Bystrici zo dňa 20. 6. 2018, č. k. 43Cob/65/2018.

Obavu z ohrozenia budúcej exekúcie nespôsobuje ani zmena personálneho zloženia dlžníka obchodnej spoločnosti, a to z dôvodu, že zmenami v osobe spoločníka, prípadne štatutárneho orgánu nedochádza k zmenšeniu exekvovateľného majetku obchodnej spoločnosti.³²

Každá z vyššie deklarovaných skutočností odráža určitý stav na strane dlžníka, ktorý však sám o sebe nie je spôsobilý prívodiť ohrozenie budúcej exekúcie z dôvodu znižovania hodnoty majetkovej základne, ktorá je primárnym determinantom ohrozenia exekúcie. Nepochota dlžníka komunikovať nie je v priamej príčinnej súvislosti so znižovaním bonity dlžníka. Rovnako zmena personálnej štruktúry dlžníka sama o sebe nespôsobuje úbytok zexekvovateľného majetku, preto nemožno uvažovať o ohrození budúcej exekúcie napríklad v dôsledku zmeny spoločníkov spoločnosti s ručením obmedzeným. Taktiež, hroziaci konkurz bez aktívneho pričinenia dlžníka vo forme správania sa majúceho za následok pokles hodnoty majetku, nie je dôvodom pre nariadenie zabezpečovacieho opatrenia.

4 ZÁVER

Cieľom príspevku nebola detailná analýza inštitútu zabezpečovacieho opatrenia, nakoľko rozsah príspevku takýto prístup nedovoľuje. V príspevku sme poukázali na stále sa rozvíjajúcu prax všeobecných súdov Slovenskej republiky v oblasti zabezpečovacích opatrení. Z dôvodu pomerne stručnej normatívnej úpravy podmienok pre nariadenie zabezpečovacích opatrení prináša rozhodovacia činnosť doplnok právnej úpravy a s ohľadom na existenciu princípov civilného procesu, najmä princípu právnej istoty podľa čl. 2 Civilného sporového poriadku je rozhodovacia činnosť súdov návodom pre praktické využitie zabezpečovacích opatrení, najmä z pohľadu strán sporu. Našou snahou bolo poukázať na prax všeobecných súdov pri rozhodovaní o návrhoch na nariadenie zabezpečovacích opatrení. Z načrtnutých súdnych rozhodnutí usudzujeme, že nazeranie súdov na podmienky aplikácie tohto inštitútu je pomerne prísne, najmä pokiaľ ide o preukázanie obavy z ohrozenia budúcej exekúcie, kde určujúcim faktorom pre súdy sa javí byť zbavovanie sa majetku dlžníkom. Úlohou zabezpečovacích opatrení nie je nahrádzať

³² Pozri Uznesenie Krajského súdu v Košiciach zo dňa 17. 7. 2017, č. k. 2Cob/66/2017.

zlyhanie, či neopatrnosť veriteľa pri vstupe do právneho vzťahu, kde potenciálne vždy hrozí, že nastane porucha v právnom vzťahu a práva vyplývajúce z porušeného vzťahu budú predmetom vymáhania. Zabezpečovacie opatrenie má plniť úlohu vyrovnávania pozícií veriteľa a dlžníka za situácie, kedy dlžník svojím správaním uskutočňuje aktívne kroky smerujúce k zníženiu pravdepodobnosti uspokojenia existujúcej pohľadávky. Domnievame sa, že zabezpečovacie opatrenia sú efektívnym prostriedkom posilňovania pozície veriteľa pre následné uspokojenie jeho peňažnej pohľadávky. Napriek tomu je však (ak je to možné) správnejšie a zodpovednejšie zrealizovať zabezpečenie preventívne, ešte pred tým, ako dôjde k poruche v právnom vzťahu.

Literature

- KOROMHÁZ, P. Zabezpečovacie opatrenie podľa Civilného sporového poriadku. In: *Legal point*, 2017, roč. 01–02, č. 5, s. 24–31. ISSN 1338-0104.
- MAZÁK, J. *Zabezpečovacie prostriedky v civilnom procese*. Bratislava: IURA EDITION, 1997, 310 s. ISBN 80-88715-35-0.
- SERFŐZŐ, M. Neodkladné opatrenia ako prostriedok ochrany duševného vlastníctva s dôrazom na legislatívu Európskej únie. In: *Duševné vlastníctvo*, 2018, roč. XXII, č. 3, s. 14–19. ISSN 1339-5564.
- ŠTEVČEK, M., S. FICOVÁ, J. BARICOVÁ a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2016, 1540 s. ISBN 978-80-7400-629-6.
- VOJČÍK, P. a kol. *Občianske právo hmotné 1. 2. aktualizované vyd.* Praha: Aleš Čeněk, 2018, 382 s. ISBN 978-80-7380-719-1.

Právne predpisy

- Zákon č. 160/2015 Z.z. Civilný sporový poriadok.
- Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník.
- Zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok.
- Zákon č. 233/2019 Z.z. o ukončení niektorých exekučných konaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- Zákon č. 233/1995 Z.z. o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (Exekučný poriadok) a o zmene a doplnení ďalších zákonov.

Súdne rozhodnutia

Uznesenie Krajského súdu v Banskej Bystrici zo dňa 20. 6. 2018, č. k. 43Cob/65/2018.

Uznesenie Krajského súdu v Banskej Bystrici zo dňa 12. 2. 2019, č. k. 43Cob/6/2019.

Uznesenie Krajského súdu v Banskej Bystrici zo dňa 16. 9. 2019, č. k. 41Cob/77/2019.

Uznesenie Krajského súdu v Bratislave zo dňa 11. 5. 2017, č. k. 4Cob/26/2017.

Uznesenie Krajského súdu v Bratislave zo dňa 28. 2. 2018, č. k. 7Co/39/2018.

Uznesenie Krajského súdu v Bratislave zo dňa 21. 6. 2018, č. k. 16Co/71/2018.

Uznesenie Krajského súdu v Bratislave zo dňa 3. 9. 2018, č. k. 2Cob/130/2018.

Uznesenie Krajského súdu v Košiciach zo dňa 31. 5. 2017, č. k. 2Cob/73/2017.

Uznesenie Krajského súdu v Košiciach zo dňa 17. 7. 2017, č. k. 2Cob/66/2017.

Uznesenie Krajského súdu v Nitre zo dňa 18. 7. 2017, č. k. 5Co/258/2017.

Uznesenie Krajského súdu v Nitre zo dňa 9. 10. 2018, č. k. 8Co/212/2018.

Uznesenie Krajského súdu v Prešove zo dňa 21. 11. 2019, č. k. 3Cob/56/2019.

Uznesenie Krajského súdu v Trnave zo dňa 29. 10. 2018, č. k. 21Cob/92/2018.

Uznesenie Krajského súdu v Trnave zo dňa 26. 9. 2019, č. k. 31Cob/90/2019.

Uznesenie Krajského súdu v Trenčíne zo dňa 4. 4. 2018, č. k. 4Co 60/2018.

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 29. 11. 2017, č. k. 8Cdo/176/2017.

Contact – e-mail

viktoria kozmova@gmail.com

Funkce jistoty v právu upravujícím nájem bytu a domu a některá s ní spjatá úskalí

Jana Mlýnková

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Jistota je zvláštní formou zajištění pohledávky pronajímatele vůči nájemci. Tento institut je upraven v ustanovení § 2254 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Ačkoli se právní úprava jistoty může zdát na první dojem dostatečná a jasná, při bližším prozkoumání je patrné, že tomu tak není a že existuje velké množství nezodpovězených otázek, kterým se příspěvek věnuje, například: Je zákonem stanovená maximální výše jistoty dostatečná? Je možné započítávat na složenou jistotu a tuto jistotu doplňovat i za trvání nájemního vztahu, bude-li takovéto ujednání obsaženo v nájemní smlouvě? A jak je to s úročením jistoty?

Keywords in original language

Nájemce; Pronajímatel; Občanský zákoník; Nájem bytu a domu; Nájemní smlouva; Smluvní strany; Jistota; Úrok.

Abstract

Security deposit is a special form of securing the landlord's claim against the tenant. This institute is regulated by Section 2254 of Act No. 89/2012 Coll., The Civil Code. Although the rules on certainty may seem to be sufficient and clear to the first impression, after closer examination it is clear that this is not so and that there are a large number of unanswered questions which are mentioned in this paper, for example: Is the statutory maximum amount of security deposit sufficient? Is it possible to count on the security deposit given to the landlord and to supplement the security deposit during the lease relationship, if such an arrangement is included in the lease agreement? And what about the security deposit interest?

Keywords

Tenant; Landlord; Civil Code; Residential Lease; Lease Agreement; Contractual Parties; Security deposit; Interest.

1 ÚVOD

Jistota, často laicky označovaná také jako „kauce“, slouží pronajímateli jako finanční záruka toho, že nájemce bude plnit povinnosti, které mu vyplývají z nájemního vztahu, konkrétně půjde o zajištění pohledávek, které má pronajímatel za nájemcem (zejména neuhrazené nájemné či poplatky za služby, případně náhrada škody na předmětu nájmu). Je ovšem třeba zdůraznit, že jde pouze o právo pronajímatele požadovat jistotu, které je třeba si ujednat, a to v nájemní smlouvě či kdykoli později v průběhu trvání nájemního vztahu v podobě dohody či dodatku k nájemní smlouvě. Není-li tak ujednáno, nemá pronajímatel právo jistotu po nájemci požadovat.

Za zmínku však stojí ustanovení § 2281 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů (dále také jako „občanský zákoník“ či „OZ“), dle kterého má pronajímatel právo požadovat složení jistoty i po členu domácnosti, na kterého přešel nájem v důsledku úmrtí nájemce, přestože původní nájemce takovou povinnost neměl.¹ Pronajímatel totiž nejenže neví, zda nový nájemce dostojí svým závazkům, ale také má povinnost vypořádat jistotu, byla-li složena, s dědici zesnulého nájemce.² Nájemce, na kterého nájem přešel se tak nemůže spoléhat na skutečnost, že zesnulý nájemce jistotu složil, neboť bylo-li zaplacení jistoty ujednáno a nájemce ji neuhradí, jde o hrubé porušení povinností nájemce, které je důvodem pro výpověď dle ustanovení § 2288 odst. 1 OZ.³

Zákonná úprava jistoty obsažená v občanském zákoníku je dle autorky příliš stručná a neobsahuje o moc více, než je uvedeno v předchozích odstavcích, a proto v souvislosti s jistotou vyvstávají mnohé zatím nevyřešené otázky týkající se zejména započítávání na složenou jistotu či její úročení.⁴

2 VÝŠE JISTOTY

Výše jistoty závisí na ujednání smluvních stran, avšak občanský zákoník limituje její výši na trojnásobek měsíčního nájemného, přičemž do novelizace

¹ § 2281 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

² KABELKOVÁ, Eva. In: KABELKOVÁ, Eva a Hana DEJLOVÁ. *Nájem a pacht v novém občanském zákoníku: komentář: [§ 2201–2357]*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 313.

³ TINTĚRA, Tomáš. In: TINTĚRA, Tomáš, Petr PODRAZIL a Pavel PETR. *Základy závazkového práva*. Praha: Leges, 2017, s. 97, Student (Leges).

⁴ § 2254 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

provedené novelou č. 460/2016 Sb., účinnou od 28. 2. 2017, byla maximální možná výše jistoty šestinásobek měsíčního nájemného. Pronajímatel, který má přihlášené služby spojené s užíváním bytu na sebe, tak nemůže požadovat, aby byla složena jistota ve výši trojnásobku měsíčního nájemného a záloh na tyto služby.

Výše jistoty je dle autorky problematická a původní maximální výše odpovídající šestinásobku měsíčního nájemného měla své výhody zejména v případě, kdy se setká pronajímatel s tzv. notorickým neplatičem či naruživým chovatelem zvířat devastujících byt. V případě, že jsou služby psány na vlastníka bytu, který by se jakožto pronajímatel chtěl bránit proti notorickým neplatičům složením jistoty ve výši trojnásobku nájemného, narazí na překážku spočívající v tom, že zákon neumožňuje k tomuto trojnásobku přidat rovněž náklady na služby. Problém pak vyvstane při výpovědi z nájmu bytu bez výpovědní doby dle ustanovení § 2291 OZ za neplacení nájemného a služeb za dobu nejméně 3 měsíců, při které může nastat situace, kdy nájemce dluží na nájemném a službách za 4 měsíce, neboť dle ustanovení § 2291 odst. 1 OZ může pronajímatel požadovat, aby nájemce bez zbytečného odkladu, nejpozději do měsíce od skončení nájmu, odevzdal byt pronajímateli⁵. Samozřejmě, nevystěhuje-li se v měsíční lhůtě, může být dluh neustále narůstat a postupem času dokonce přesahovat podstatně složenou jistotu. Šance pronajímatele, že po nájemcích v takovém případě dlužnou částku vymůže, není velká.

Je zřejmé, že i maximální výše jistoty může být nedostatečnou, na druhou stranu je pro mnohé nájemce nemožné vůbec tuto částku složit a tím spíš v jedné splátce, a proto pronajímatelé ve většině případů požadují jistotu nižší. Jistým řešením, jak dosáhnout kompromisu, by pak dle autorky byla varianta splátek jistoty, o které občanský zákoník nehovoří, avšak ani ji nevylučuje, neboť půjde o ujednání, které je potřeba vnímat jako ujednání ve prospěch nájemce. Například v Německu zákon stanoví, že pronajímatel musí přijmout placení jistoty ve splátkách, pokud si to nájemce přeje.⁶ Dalším způsobem, jak dosáhnout řešení schůdného pro obě smluvní strany,

⁵ § 2291 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁶ KŘEČEK, Stanislav. In: KŘEČEK, Stanislav a Barbora TUČKOVÁ. *Nájemní a družstevní bydlení podle nového občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích*. 2. vyd. Praha: Leges, 2016, s. 54.

je sjednání pro obě strany výhodné úrokové sazby pro úročení složené jistoty a průběžného vyplácení úroků nájemci, aby nájemci jistota v nezanebatelné výši také něco „přinesla“.

Autorka zcela rozumí skutečnosti, že je nájemce slabší smluvní stranou, kterou je potřeba chránit, ale podle názoru autorky není přijatelné, aby pronajímatel svým majetkem doplácel na skutečnost, že někteří nájemci nejsou schopni řádně plnit své finanční závazky a stát, který nemá vyřešenou otázku tzv. sociálního bydlení, nemůže přenášet svou povinnost péče o občany na pronajímatele a požadovat po nich, aby „dotovali“ nájemce ve špatné finanční situaci.

Autorka se tak domnívá, že kromě vyřešení stále nevyřešené a opakovaně diskutované otázky tzv. sociálního bydlení, by bylo vhodné zcela nedostačnou právní úpravu v oblasti jistoty doplnit tak, aby smluvní strany, které si nájemní smlouvy mnohdy sepisují bez jakékoli konzultace s právníky, viděly možnosti, které jim zákon nabízí a mohly tak najít vhodné řešení přijatelné pro obě smluvní strany.

3 ZAPOČÍTÁVÁNÍ NA SLOŽENOU JISTOTU A JEJÍ DOPLŇOVÁNÍ ZA TRVÁNÍ NÁJMU

Jak vyplývá ze zákona, pronajímatel má právo započíst si, co mu nájemce dluží z titulu nájemního vztahu, konkrétně ustanovení § 2254 OZ stanoví, že nájemce dá pronajímateli jistotu, že zaplatí nájemné a splní jiné povinnosti vyplývající z nájmu. Dále také stanoví, že pronajímatel vrátí jistotu při skončení nájmu a započte si přitom, co mu nájemce z nájmu dluží.⁷

Vrácení jistoty je tedy vázáno na skončení nájemního vztahu, nikoli na vyklizení bytu. Při skončení nájmu tak vzniká nájemci za pronajímatelem pohledávka vymahatelná v den následující po posledním dni trvání nájemního vztahu. Pronajímatel má právo započíst si, co mu nájemce dluží z titulu nájemního vztahu. Zákon tedy vymezuje pouze obecným způsobem, na co může být jistota použita. Vzhledem k formulaci „co mu z nájmu dluží“ vyplývá, že není možné započítávat jakékoli jiné vzájemné pohledávky, ani bylo-li by to smluvními stranami ujednáno, neboť by tak zajisté šlo o ujednání

⁷ § 2254 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

zkracující právo nájemce. Ovšem obecná formulace, že dá nájemce jistotu, že kromě zaplacení nájemného splní jiné povinnosti vyplývající z nájmu, může vést dle autorky k mnohým problémům a zejména pronajímatelé se tak mohou snažit tohoto ustanovení využít ve svůj prospěch a sankcionovat tak nesplnění jakékoli povinnosti. Autorka zastává názor, že takovýto výklad by byl v rozporu se zákonem, neboť by šlo o obcházení ustanovení, které vylučuje ujednání smluvní pokuty.⁸ Autorka tak souhlasí s Křečkem, že za „jiné povinnosti“ je třeba považovat pouze ty povinnosti, které spočívají v uhrazení nějaké finanční částky, zejména půjde o hrazení nájemného či záloh na služby související s užíváním bytu či domu a o náhradu škody způsobené nájemcem, jeho domácím mazlíčkem či osobami, za jejichž chování nájemce odpovídá. Vzhledem ke skutečnosti, že zákon nestanoví, jakým způsobem a kde má pronajímatel jistotu uchovávat a rovněž zákon nestanoví, kdo má povinnost nést náklady spojené s vedením účtu, na kterém je jistota, nelze tyto náklady požadovat po nájemci a započítávat je na složenou jistotu, ani bylo-li by to smluvními stranami ujednáno, neboť by šlo o ujednání zkracující nájemcova práva⁹. S ohledem na právní jistotu smluvních stran tak lze doporučit, aby si v nájemní smlouvě strany specifikovaly, na co lze jistotu použít, a zejména co se rozumí pod pojmem „jiné povinnosti vyplývající z nájmu“.¹⁰

Jak je uvedeno výše, vrácení jistoty je vázáno na skončení nájemního vztahu, nikoli na vyklizení bytu. Zde spatřuje autorka problém ve skutečnosti, že si pronajímatel započte, co mu nájemce dluží do tohoto okamžiku, ale nemá možnost uspokojit pohledávky vzniklé později, například nevyklidí-li nájemce byt a nebude-li platit za toto období nájemné nebo nevyklidí-li nájemce byt včas a pronajímatel až po vrácení jistoty zjistí, že je byt v dezolátním stavu a bude potřeba investice do navrácení bytu do původního stavu. Pronajímateli v takovémto případě bude vznikat pohledávka vůči nájemci, kterou bude při neochotě nájemce vše uhradit, zřejmě

⁸ § 2239 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁹ KŘEČEK, Stanislav. In: KŘEČEK, Stanislav a Barbora TUČKOVÁ. *Nájemní a družstevní bydlení podle nového občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích*. 2. vyd. Praha: Leges, 2016, s. 55.

¹⁰ KŘEČEK, Stanislav. In: PRAŽÁK, Zbyněk, Josef FIALA, Jiří HANDLAR a kol. *Závazky z právních jednání podle občanského zákoníku: komentář k § 1721–2893 OZ podle stavu k 1. 4. 2017 ve znění zákona č. 460/2016 Sb.* Praha: Leges, 2017, s. 898–899, Komentátor.

muset vymáhat mnohem náročnějším způsobem, a to soudní a případně i exekuční cestou. Autorka se domnívá, že vrácení jistoty oproti odevzdání bytu by byl jakýsi apel na nájemce, aby splnil své povinnosti řádně a včas, a domnívá se, že odchýlení od předchozí právní úpravy, dle které byl pronajímatel povinen vrátit nevyčerpané finanční prostředky po skončení nájmu, nejdéle do jednoho měsíce ode dne, kdy nájemce byt vyklidil a předal, není dobrým řešením. Ujednání povinnosti ve smyslu znění předchozí právní úpravy by pak z pohledu současné úpravy bylo dle autorky zřejmě považováno za ujednání zakázané z důvodu zkracování nájemcových práv. Bajura se Salačem však uvádí, že takovéto ujednání může být v zájmu nájemce, aby nemusel přijímat složenou jistotu a v případě zjištění nedoplateků atd. vracet část z vrácených peněz zpět.¹¹ Autorka se však domnívá, že tento argument neobstojí, neboť zadržování finančních prostředků nájemce pronajímatelem není z pohledu aktuální právní úpravy v jeho zájmu, například s ohledem na výdaje, které musí vynaložit v souvislosti se zajištěním nového bydlení.

Dalším diskutovaným problémem je doplňování jistoty pro případ jejího čerpání v průběhu trvání nájemního vztahu. Tuto oblast občanský zákoník neupravuje a bude tedy pouze na smluvních stranách, zda si práva a povinnosti týkající se čerpání a doplňování jistoty již v průběhu trvání nájemního vztahu upraví či nikoli.¹² Dle Janouškové platí, že nebude-li mezi smluvními stranami uzavřena dohoda o možném započítávání na složenou jistotu již za trvání nájemního vztahu, bude toto čerpání možné pouze po jeho skončení.¹³ Rovněž Křeček možnost průběžného čerpání nevyklučuje, avšak uvádí, že v případě, kdy by nájemce neustále doplňoval jistotu do původní výše a ponechával pronajímatele, aby si z ní pravidelně odčítal nájemné, šlo by o jednání v rozporu s dobrými mravy a o porušení povinnosti vyplývající z nájemní smlouvy.¹⁴ Lze se však setkat s názory, že ujednání obsahující

¹¹ BAJURA, Jan a Josef SALAČ. In: ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 1215.

¹² TARABA, Milan a Lenka VESELÁ. *Ráde nájemníka bytu*. 8. vyd. Praha: Grada, 2015, s. 31–34.

¹³ JANOUŠKOVÁ, Michaela. In: PETROV, Jan a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 2281, Beckova edice komentované zákony.

¹⁴ KŘEČEK, Stanislav. Několik poznámek k ustanovením zvláštní části nového občanského zákoníku, týkajících se nájmu bytu. *Bulletin advokacie* [online]. Česká advokátní komora, 2. 6. 2014 [cit. 20. 1. 2020]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/nekolik-poznamek-k-ustanovenim-zvlastni-casti-noveho-obcanskeho-zakoniku-tykajících-se-najmu-bytu?browser=full>

možnost započítávat na složenou jistotu již v průběhu trvání nájemního vztahu je ujednáním zakázaným ve smyslu ustanovení § 2239 OZ.

Autorka zastává názor, že ujednají-li si smluvní strany průběžné čerpání na dlužné nájemné a služby a s tím spojené průběžné doplňování jistoty do původní výše, nejde o ujednání zkracující práva nájemce, ale jak uvádí někteří odborníci, může být takové ujednání spatřováno jako ujednání pro nájemce výhodné, neboť nájemci nenabíhají z dlužné částky úroky z prodlení. Autorka se domnívá, že by se česká právní úprava mohla inspirovat slovenskou právní úpravou, neboť jak uvedla na konferenci Dulaková, na Slovensku mají smluvní strany možnost průběžného čerpání a následnou povinnost doplnění jistoty do původní výše ve lhůtě jednoho měsíce od jejího čerpání.

4 ÚROČENÍ JISTOTY

Vzhledem ke skutečnosti, že nájemce složí nezanedbatelnou část svých finančních prostředků jako jistotu pronajímateli, má být složená jistota úročena. S ohledem na přechodná ustanovení má právo na úroky nájemce i u jistot, které byly složeny před účinností občanského zákoníku.

Jak již bylo uvedeno, vrácení jistoty je vázáno na skončení nájemního vztahu. Pronajímatel má právo započíst si vůči složené jistotě to, co mu nájemce z nájemního vztahu dluží. Současně zákon garantuje nájemci právo na úrok za období, po které měl pronajímatel složenou jistotu u sebe. Výše úroků však není vhodně upravena, neboť ustanovení § 2254 odst. 2 OZ stanoví: „*Nájemce má právo na úroky z jistoty od jejího poskytnutí alespoň ve výši zákonné sazby.*“¹⁵ Ohledně výše úroků tak panuje velké množství mnohdy zcela protichůdných názorů. Dle Taraby jde o úroky požadované za úvěry, které poskytují banky v místě bydliště nebo sídla pronajímatele v době uzavření smlouvy (ustanovení § 1802 OZ).¹⁶ Dle Křečka bude při dlouhodobém nájmu sporné, jaká bude úroková sazba s ohledem na její proměny v čase.¹⁷ Z tohoto důvodu

¹⁵ § 2254 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹⁶ TARABA, Milan a Lenka VESELÁ. *Rádce nájemníka bytu*. 8. vyd. Praha: Grada, 2015, s. 32.

¹⁷ KŘEČEK, Stanislav. In: KŘEČEK, Stanislav a Barbora TUČKOVÁ. *Nájemní a družstevní bydlení podle nového občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích*. 2. vyd. Praha: Leges, 2016, s. 56.

pak bude dle Křečka zapotřebí mít za to, že jde o úroky ve výši zákonné sazby v okamžiku vrácení složené jistoty.¹⁸ Naopak dle Selucké a Hadamčíka z důvodu neexistence zákona upravujícího úrokovou sazbu platí, že nebude-li úroková sazba sjednána, nájemci právo na úrok nevznikne.¹⁹

Problémem je, že Česká národní banka neeviduje tzv. obvyklý úrok ve smyslu ustanovení § 1802 OZ a výše takového úroku je pak na posouzení soudu v konkrétní věci. Dle Bajury se Salačem je možné jako vodítko využít informace publikované Českou národní bankou, která zveřejňuje statistiku obsahující informace o úrokových sazbách úvěrů účtovaných domácnostem. Problémem však bude i skutečnost, že se úrokové sazby nejen s ohledem na plynutí času mění, ale jsou také závislé na délce splácení úvěru.²⁰

Lze se setkat s názorem, že nájemci svědčí úrok ve výši úroku z prodlení či úroku obvyklému, s čímž Selucká s Hadamčíkem nesouhlasí a považují takovýto výklad *contra legem*, neboť je potřeba rozlišovat úrok jako úplatu za poskytnuté plnění a úrok z prodlení jako sankci za nesplnění dluhu včas. Úrok z jistoty není možno považovat za úrok z prodlení s ohledem na jeho sankční povahu a v úvahu tak připadá pouze úrok jako odměna za poskytnuté plnění dle ustanovení § 1802 OZ, které je však ustanovením obecným, a proto dle Selucké s Hadamčíkem nebude aplikováno z důvodu existence speciálního pravidla obsaženého v ustanovení § 2254 odst. 2 OZ, kdy nájemci svědčí právo pouze na úrok z jistoty stanovený zákonem. Řešením je tak podle Selucké s Hadamčíkem smluvní ujednání, které musí projít testem nezkrácení nájemcových práv. S ohledem na uvedené lze považovat jakýkoli úrok za ve prospěch nájemce, ale i přesto je zde otázka, zda by mělo svědčit nájemci právo na úrok ve výši úroku, za které se peníze půjčují či úroku na běžném účtu.²¹

¹⁸ KŘEČEK, Stanislav. In: PRAŽÁK, Zbyněk, Josef FIALA, Jiří HANDLAR a kol. *Závazky z právních jednání podle občanského zákoníku: komentář k § 1721–2893 OZ podle stavu k 1. 4. 2017 ve znění zákona č. 460/2016 Sb.* Praha: Leges, 2017, s. 899, Komentátor.

¹⁹ SELUCKÁ, Markéta a Lukáš HADAMČÍK. In: SELUCKÁ, Markéta a Lukáš HADAMČÍK. *Nájem bytu a domu po rekodifikaci soukromého práva*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2015, s. 36.

²⁰ BAJURA, Jan a Josef SALAČ. In: ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 1215.

²¹ SELUCKÁ, Markéta a Lukáš HADAMČÍK. In: SELUCKÁ, Markéta a Lukáš HADAMČÍK. *Nájem bytu a domu po rekodifikaci soukromého práva*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2015, s. 36–37.

Autorka v tomto případě nesouhlasí s Hadamčíkem a Seluckou, že by nájemce neměl v případě nesjednání výši úroku na úrok právo, neboť zastává názor, že nájemce, který plní své finanční závazky vůči pronajímateli řádně a včas, poskytl jistotu „zbytečně“, neboť účelem jistoty je zajištění pohledávek, které má pronajímatel vůči nájemci, a nájemce tak přijde o možnost zhodnotit své peníze jiným způsobem. Dále tak s ohledem na kogentnost ustanovení v oblasti nájmu bytu lze dovodit nemožnost vyloučit právo nájemce na úroky ze složené jistoty. Z logiky věci pak není možné z nesjednání konkrétní výše úrokové sazby dovodit, že nájemce není oprávněn požadovat úrok ze složené jistoty.

Autorka se tak přiklání k názoru Taraby, že s ohledem na ochranu nájemce jakožto slabší smluvní strany, je potřeba i přes nejasnou právní úpravu zohlednit ustanovení § 1802 OZ a poskytnout tak nájemci úroky požadované za úvěry, které poskytují banky v místě bydliště nebo sídla pronajímatele v době uzavření smlouvy. Zároveň by mohl být dle autorky Křečkem zmiňovaný problém s proměnou těchto úroků v čase částečně vyřešen v případě, že by se vyplácel obvyklý úrok nájemci každoročně dle aktuální úrokové sazby, nikoli až s jistotou po skončení nájmu.

Ačkoli je vrácení jistoty vázáno na skončení nájemního vztahu, autorka se domnívá, že nic nebrání tomu, aby požadoval nájemce vyplacení úroků již v průběhu trvání nájemního vztahu, zejména bude-li to mezi smluvními stranami ujednáno. Vyplacení úroků spolu s vrácením jistoty nejenže naráží na změny úrokové sazby, ale také dle autorky postrádá svůj smysl u dlouhotrvajících nájmu, zejména v případech, nemají-li smluvní strany v úmyslu do budoucna nájem ukončovat a mají-li naopak zájem na tom, aby tento vztah trval co nejdéle. Půjdeme-li do extrému, výnos z jistoty by se v případě některých nájmu týkal až dědiců po zesnulém nájemci. Dále by pak mohlo docházet k situaci, kdy bude mít nájemce u pronajímatele složenou částku ve vyšší výši, než je trojnásobek měsíčního nájemného, a tato situace by podle autorky byla v rozporu se zákonem.

Je zcela evidentní, že ustanovení § 2254 OZ není dobře formulováno a výklad této části ustanovení je nejasný a nejednotný. Vzhledem k nejasnosti výkladu ohledně výše úroku lze smluvním stranám doporučit smluvní ujednání, které výši přesně stanoví, a to procentuálně či pevnou částkou za rok. Pokud si však smluvní strany ujednají, že nájemce nemá nárok na úroky

z jistoty ani v zákonné výši, nebude se k takovému ujednání přihlížet, neboť by šlo bez pochyby dle ustanovení § 2239 OZ o zakázané ujednání z důvodu zkracování nájemcových práv.²²

5 ZÁVĚR

Jak vyplývá z již uvedeného, maximální výše jistoty může být v některých případech shledána nedostatečnou. Je pochopitelné, že je pro mnohé nájemce nemožné složit jistotu ve výši trojnásobku nájemného, natož vyšší a tím spíš v jedné splátce, a proto pronajímatelé mnohdy požadují jistotu nižší. Podle autorky by mohlo být variantou sjednání splátek jistoty. O této možnosti občanský zákoník sice nehovoří, avšak ani ji ze své povahy nevyklučuje, neboť půjde dle autorky o ujednání, které je potřeba vnímat jako ujednání ve prospěch nájemce.

Pokud jde o průběžné započítávání na složenou jistotu, autorka zastává názor, že ujednají-li si smluvní strany průběžné čerpání jistoty na dlužné nájemné a služby a s tím spojené průběžné doplňování jistoty do původní výše, nejde o ujednání zkracující práva nájemce, naopak by mělo být takové ujednání spatřováno spíše jako ujednání pro nájemce výhodné, neboť nájemci nenabíhají z dlužné částky úroky z prodlení.

Nejvíce neznámých je zřejmě v oblasti úročení složené jistoty, kdy autorka zastává názor, že ujednání, která vylučuje možnost nájemce žádat úrok z jistoty, je ujednáním zakázaným. Není-li ujednána výše úroku, nelze nájemci upřít právo požadovat úrok ze složené jistoty, ale je potřeba zohlednit ustanovení § 1802 OZ a při určování výše úroku využít informace publikované Českou národní bankou. Autorka se domnívá, že některá úskalí spjatá zejména s proměnou výše úroku v čase by se dala vyřešit každoročním vyplácením úroku z jistiny nájemci.

Jak vyplývá z tohoto příspěvku, právní úprava týkající se jistoty je velmi stručná a zcela nedostatečná, což vyvolává velkou řadu otázek a diskuzí, během kterých vyvstávají nové a nové otázky a v rámci kterých zaznívají zcela protichůdné názory, které mají jistou logiku a mnohdy se opírají o zavedenou praxi okolních států. Vzhledem ke skutečnosti, že právní úprava jistoty prošla poměrně významnými změnami, nebude možné aplikovat velkou část

²² § 2239 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

judikatury, a proto s ohledem na neexistenci aktuální judikatury nikdo neví, jak případné spory týkající se jistoty správně řešit. Bude tak zajímavé sledovat vývoj judikatury v České republice.

Literature

- KABELKOVÁ, Eva a Hana DEJLOVÁ. *Nájem a pacht v novém občanském zákoníku: komentář: [§ 2201–2357]*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, 596 s. ISBN 978-80-7400-524-4.
- KŘEČEK, Stanislav. Několik poznámek k ustanovením zvláštní části nového občanského zákoníku, týkajících se nájmu bytu. *Bulletin advokacie* [online]. Česká advokátní komora, 2. 6. 2014 [cit. 20. 1. 2020]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/nekolik-poznamek-k-ustanovenim-zvlastni-casti-noveho-obcanskeho-zakoniku-tykajicich-se-najmu-bytu?browser=full>
- KŘEČEK, Stanislav a Barbora TUČKOVÁ. *Nájemní a družstevní bydlení podle nového občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích*. 2. vyd. Praha: Leges, 2016, 288 s. ISBN 978-80-7502-135-9.
- PETROV, Jan a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2017, 3053 s., Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-653-1.
- PRAŽÁK, Zbyněk, Josef FIALA, Jiří HANDLAR a kol. *Závazky z právních jednání podle občanského zákoníku: komentář k § 1721–2893 OZ podle stavu k 1. 4. 2017 ve znění zákona č. 460/2016 Sb.* Praha: Leges, 2017, 1680 s., Komentátor. ISBN 978-80-7502-158-8.
- SELUCKÁ, Markéta a Lukáš HADAMČÍK. *Nájem bytu a domu po rekonstrukci soukromého práva*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2015, 264 s. ISBN 978-80-7478-837-6.
- ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, 1700 s. ISBN 978-80-7478-369-2.
- TARABA, Milan a Lenka VESELÁ. *Rádce nájemníka bytu*. 8. vyd. Praha: Grada, 2015, 256 s. ISBN 978-80-247-5030-9.
- TINTĚRA, Tomáš, Petr PODRAZIL a Pavel PEŤR. *Základy závazkového práva*. Praha: Leges, 2017, 272 s., Student (Leges). ISBN 978-80-7502-168-7.

Contact – e-mail

405616@mail.muni.cz

Zajištění dluhu ve smlouvě o poskytování digitálního obsahu a digitálních služeb

Štěpán Richter

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Přestože regulace smluvního poskytování digitálního obsahu a digitálních služeb byla schválena teprve 20. 5. 2019 Evropským parlamentem a Radou v podobě Směrnice (EU) 2019/770, a implementace této směrnice do právního řádu ČR se teprve připravuje, je digitální obsah v praxi poskytován již desítky let, a za tuto dobu se utvořila rozsáhlá smluvní praxe. Cílem tohoto článku je najít a analyzovat nejčastěji používané instituty zajištění dluhu v praxi poskytování digitálního obsahu a digitálních služeb v ČR. Tato smluvní ujednání budou dále zkoumána ve vztahu k budoucí právní úpravě.

Keywords in original language

Digitální obsah; digitální služba; zajištění dluhu; smluvní praxe.

Abstract

Although written regulation regarding the supply of digital content and digital services was agreed upon by the European Parliament and Council in the form of Directive (EU) 2019/770, and the implementation process in the Czech is underway, digital content has been supplied for decades, and during that time, a vast array of practices has formed. The purpose of this article is to find and analyse the most commonly used forms of debt security in the contractual practice of the supply of digital content and digital services in Czech Republic. These practices will be also analysed in the scope of the upcoming regulation.

Keywords

Digital Content; Digital Service; Debt Security; Contractual Practice.

1 ÚVOD

Zajištění dluhu lze nejlépe popsat jako relativní majetkový právní vztah, akcesorický k původnímu závazku, který věřiteli umožňuje uspokojit se ze zajištění v případě, že dlužník poruší svoji původní závazkovou povinnost. Zajištění dluhu ve smlouvě po praktické stránce znamená zlepšení pozice věřitele, který má jistotu v tom smyslu, že nějakou hodnotu vždy obdrží.¹ Mezi další funkce zajišťovacích institutů bývají řazeny např. uhrazovací a motivační.²

Díky digitální revoluci došlo ke značným změnám ve vytváření závazkových vztahů. Předmětem plnění již dominantně nejsou hmotné statky, nýbrž práva a přístup k datům,³ a kontraktační praxe se, zejména u spotřebitelských smluv, přesouvá z vyjednávacích stolů na internetové stránky. Digitální trh je v současné době nejrychleji a nejdynamičtěji se rozvíjícím odvětvím ekonomiky⁴ a lidské činnosti jako zábava, zprávy, bankovníctví, ale i komunikace mezi přáteli nebo nakupování jídla se čím dál častěji provozují online.

Tento nový model kontraktace neměl až donedávna speciální právní rámec, který by zohledňoval četné unikátní aspekty uzavírání smluv v digitálním prostředí. To se ovšem zásadním způsobem změnilo, jelikož 22. května 2019 byla v Úředním věstníku Evropské unie zveřejněna Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) ze dne 20. 5. 2019 o některých aspektech smluv o poskytování digitálního obsahu a digitálních služeb (dále jen „Směrnice“). Ta je jednou z řady dokumentů sekundárního práva EU, které mají za cíl v členských státech unie regulovat chování subjektů digitálního trhu a vytvořit těmto právem dosud specificky neregulovaným smlouvám jasný a přehledný právní rámec. Směrnice vstoupí v platnost 11. června 2019. Členské

¹ GÜRLICH, Richard. Výpověď smlouvy, zajištění dluhu, utvrzení dluhu a jistota. *Novinky z rekonstrukce – advokátní kancelář GÜRLICH & Co.*, 2013, č. 9, s. 1–2. Dostupné z: *beck-online* [cit. 6. 12. 2019]

² RICHTER, Tomáš. Zajištění dluhů podle nového občanského zákoníku – základní otázky a obecná úprava. *Obchodněprávní revue*, 2013, č. 7–8, s. 193–203. Dostupné z: *Beck-online* [právní informační systém]. C. H. Beck. [cit. 6. 12. 2019]

³ Obchodovatelným zbožím na digitálním trhu již nejsou hmotné produkty, nýbrž přístup k nim a práva. Srov. dále HURDÍK, Jan. *Institucionální pilíře soukromého práva*. Praha: C. H. Beck, 2007. Dostupné z: *Beck-online* [právní informační systém]. C. H. Beck. [cit. 6. 12. 2019]

⁴ MANKO, Rafał. Contracts for supply of digital content. *European Parliamentary Research Service* [online]. Květen 2016, s. 2 [cit. 6. 12. 2019].

státy mají provést nová pravidla do jejich právních řádů do 1. července 2021. Tato nová pravidla musí být účinná ode dne 1. ledna 2022.

Nová regulace je potřebná z mnoha důvodů: tento již se své podstaty nadnárodní trh je svazován rozdílností právních řádů jednotlivých států, a spory způsobené odlišným právním chápáním digitálního trhu mají za následek navyšování nákladů poskytovatelů a nedůvěru spotřebitelů.⁵ Dosavadní regulace navíc nezohledňuje četné unikátní aspekty, které smlouvy o poskytování digitálních dat mají a tyto smlouvy jsou tak obvykle posuzovány jako inominační ve smyslu § 1746 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb. občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „OZ“).

Česká republika již započala práci na implementaci směrnice pracovat. Zvolila cestu novelizace Občanského zákoníku. Návrh novely v současné době prošel připomínkovým řízením a byl zařazen do evidence Odboru vládní agentury Úřadu vlády ČR (následně bude projednán vládou).⁶ Novelizace je ovšem, podobně jako dřívější implementace směrnice 2011/83/EU ze dne 25. října 2011 o právech spotřebitelů, pojata cestou minimálního zásahu do existujících ustanovení občanského zákoníku. Soudobé právní instituty byly převážně vytvořeny s představou fyzické kontraktace a novelizace neřeší otázku, jaké místo tyto instituty v nové digitální kontraktaci mají. Právě otázce teoretického i praktického používání zajišťovacích institutů u poskytování digitálních dat se věnuje tento článek.

2 ZAJIŠTĚNÍ DLUHU JAKO SMLUVNĚ PRÁVNÍ NÁSTROJ

Hlavní instituty zajištění dluhu jsou upraveny v § 2010 a násl. OZ. Zákon systematicky definuje jistotu jako obecný nástroj zajištění, a následně rozlišuje mezi instituty zajištění a utvrzení dluhu. Primárním teoretickým rozdílem mezi zajištěním a utvrzením je to, že zajištění dluhu je akcesorický právní vztah mezi zajišťovatelem a zajišťovaným, zatímco utvrzení dluhu je pouze modifikací vztahu existujícího.

⁵ Preambule Směrnice Evropského parlamentu a Rady EU 2019/770 ze dne 20. 5. 2019 o některých aspektech smluv o poskytování digitálního obsahu a digitálních služeb. *Úřad pro publikace Evropské unie* [online]. [cit. 6. 12. 2019].

⁶ Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. *Úřad vlády České republiky* [online]. [cit. 7. 12. 2019].

Zajištění dluhu je možno dělit na věcné (věcněprávní) a osobní (obligacní), a dále na zajištění poskytované přímo dlužníkem (typicky zajišťovací převod práva či dohoda o srážkách ze mzdy) a zajištění poskytované za dlužníkuv dluh třetí osobou (typicky ručení). Věcněprávní zajištění je dále možno třdit na zajištění *stricto sensu* a na kvazizajištění, tj. instituty a instrumenty, jejichž použitím lze dosáhnout obdobného výsledku jako u věcného zajištění, aniž však jsou dodrženy podmínky, které zákon na vznik věcného zajištění klade. Z praktického hlediska mají stejné účinky jako zajištění dluhu zástavní právo, zadržovací právo a též zajišťovací převod práva.⁷

Zajištění dluhu ovšem nejsou omezeny pouze na ustanovení § 2010 a násl. OZ. Vedle nástrojů k zajištění a utvrzení dluhu má zajišťovací funkci mnoho dalších smluvních ujednání, a to jak definovaných v OZ, zejména přistoupení k dluhu (§ 1892 odst. 1 OZ), reálné břemeno (§ 1303 a násl. OZ), výhrada vlastnictví u nájmu (§ 2132 a násl.), pojištění pohledávky (§ 2758 a násl. OZ), smlouva ve formě veřejné listiny (§ 567 a násl. OZ), úschova (§ 2402), akreditiv (§ 2682 OZ), inkaso (§ 2694 OZ) tak těch vytvořených praxí, jako např. vinkulace plnění, patronátní prohlášení atd. Již z pojmenování mnohých zajišťovacích institutů je zjevné, že ve vztahu k poskytování digitálních dat je jejich použití zcela nemožné, jak je tomu např. u reálného břemene, neboť autorská práva nejsou předmětem zápisu do veřejného rejstříku.

Zajištění dluhu se v obecné rovině netýká pouze peněz. Terminologicky není „dluh“ omezován na finanční plnění a zajistit by tak šlo plnění jakékoli. Se zajištěním nepeněžitého plnění OZ implicitně počítá, byť jsou právní vztahy v tomto případě vymezené nejasně; např. u finanční záruky je nepeněžité plnění explicitně řešeno v § 2030, zatímco u smluvního ručení a zajišťovacího převodu práva chybí úprava úplně.⁸

Navzdory vysokému počtu institutů se zajišťovací funkcí neexistuje v českém právním řádu jediný, který by byl explicitně vytvořen pro poskytování digitálních dat, nebo pro uzavírání smluv online.

⁷ RICHTER, Tomáš. Oddíl 1. Obecná ustanovení [§§ 2010–2017]. In: HULMÁK, Milan, Jan PETROV, Petr LAVICKÝ, Bohumil DVORÁK, Josef ŠILHÁN, Radovan DÁVID, Tomáš RICHTER a Jan LASÁK. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§§ 1721–2054)*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 1237.

⁸ RICHTER, 2013, op. cit.

3 POSKYTOVÁNÍ DIGITÁLNÍCH DAT

Jak bylo nadneseno v úvodu, právní rámec poskytování digitálních dat doznává v současné době zásadních změn díky platnosti Směrnice. Členské státy EU mají povinnost přijmout a zveřejnit předpisy nezbytné pro dosažení souladu s touto směrnicí do 1. 7. 2021. Na předmětné právní vztahy se pak ustanovení směrnice aplikují od 1. 1. 2022. Souběžně se Směrnicí vstoupila v platnost Evropského parlamentu a Rady (EU) 2019/771 ze dne 20. 5. 2019 o některých aspektech smluv o prodeji zboží, která modifikuje pravidla pro obchodování se zbožím s digitálními prvky (viz níže). Dle nové právní úpravy lze digitální data pro účely obchodování s nimi rozčlenit do čtyř kategorií:

- a) **Digitální obsah** – data, která jsou vytvořena a poskytována v digitální podobě (Čl. 2 odst. 1 Směrnice).⁹ Termín definovaný pro účely Směrnice zapadá do dosavadního chápání digitálního obsahu a prohlubuje jej.¹⁰ Přestože Směrnice digitální obsah jako institut nevytváří, jedná se o první právní akt poskytující jeho závaznou definici. Typickým příkladem digitálního obsahu je program.
- b) **Digitální služba** – služba, která umožňuje spotřebiteli vytvářet, zpracovávat či uchovávat data v digitální podobě *nebo* umožňuje interakci s daty, která spotřebitel do dané služby nahraje či vytvoří (Čl. 2 odst. 2 Směrnice). Na rozdíl od digitálního obsahu, a i ostatních druhů poskytovaných dat, je u služby významný právně-teoretický i teleologický rozdíl: digitální služba je službou ve smyslu závazkové terminologie a účelem poskytování digitální služby je umožnit spotřebiteli nakládat s jeho vlastními daty, místo dat poskytnutých druhou stranou. Typickým příkladem digitální služby je sociální síť.
- c) **Zboží s digitálními prvky** – veškeré hmotné movité věci, jež obsahují digitální obsah či digitální službu nebo jsou s digitálním obsahem či digitální službou propojeny, a to tak, že bez onoho obsahu by neplnily svoji funkci (Čl. 2 odst. 3 Směrnice). Zboží s digitálními prvky

⁹ Dále např. Preambule Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/83/EU ze dne 25. 10. 2011 o právech spotřebitelů.

¹⁰ Srov. např. PRAŽÁK, Z. a kol. *Závazky z právních jednání podle občanského zákoníku. Komentář k § 1721–2893 OZ*. Praha: Leges, 2017, s. 160; nebo Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/83/EU ze dne 25. 10. 2011 o právech spotřebitelů. In: *EUR-Lex* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie.

je primárně regulováno Směrnicí 2019/771 a jde o všechny věci, které jsou neoddělitelným spojením fyzického předmětu a softwaru. Typickým příkladem zboží s digitálními prvky je smartphone.

- d) **Ostatní digitální data** – tato zbytková skupina zahrnuje veškerá data, která jsou předmětem plnění smluv, které nejsou spotřebitelské. Směrnice 2019/770 i 2019/771 se obě věnují výlučně spotřebitelským vztahům, a to i včetně terminologického rozlišení. Jakákoli obchodovaná digitální data v jiných než B2C vztazích tak zůstávají v dosavadním obecném režimu, a nebudou novou úpravou regulována, pokud se český zákonodárce nerozhodne jinak.

Digitální obsah a služby budou i po účinnosti nové úpravy dále poskytovány spotřebitelům standardním smluvně-závazkovým způsobem. Směrnice záměrně neklasifikuje poskytování digitálního obsahu a služeb jako specifický smluvní typ, toto teoretické rozhodnutí ponechává na úvaze států.¹¹ Je axiomem, že smlouva o poskytování digitální služby by měla být klasifikována jako služba. Oproti tomu poskytování digitálního obsahu může být klasifikováno různě, např. jako licenční ujednání, koupě nebo smlouva *sui generis*.¹² Klasifikace smluvního typu smlouvy o prodeji zboží s digitálními prvky je o poznání snazší; směrnice 2019/771 specificky hovoří o kupní smlouvě.

Základním praktickým přínosem Směrnice jsou nové kogentní normy udávající práva spotřebitele před, během a po ukončení platnosti smlouvy, kterou s obchodníkem uzavře. To zahrnuje především zvýšenou informační povinnost obchodníka ohledně instalace, systémových požadavků a aktualizací a dále vytvoření obecného standardu kvality pro poskytovaný digitální obsah nebo službu. Ty musí být přinejmenším vhodné k účelu, ke kterému se obvykle obdobné věci stejného druhu používají, mít vlastnosti (množství, funkčnost, kompatibilita, bezpečnost atd.) obvykle pro obsah stejného druhu a které může spotřebitel rozumně očekávat, a mít tyto vlastnosti na deklarované úrovni, (čl. 8 Směrnice) což zahrnuje jak soulad s reklamou

¹¹ Preambule Směrnice o některých aspektech smluv o poskytování digitálního obsahu a digitálních služeb, op. cit.

¹² Problematice teoretické klasifikace smluvního typu smlouvy o poskytování digitálního obsahu se autor věnoval ve své diplomové práci RICHTER., Štěpán. *Směrnice EU o poskytování digitálního obsahu a její dopad na české závazkové právo*. Diplomová práce. Vedoucí práce doc. JUDr. Pavel Koukal, PhD.

tak s demoverzemi obsahu. Dále je stanovena obecná odpovědnost obchodníka za funkčnost poskytnutého obsahu (čl. 8 Směrnice).

Právní regulace vytyčená Směrnicí je co do počtu ustanovení a okruhu norem minimalistická, což je nevyhnutelný důsledek legislativního postupu Evropské unie, kde musí znění směrnice schválit každý členský stát. Předchozí pokusy o regulaci poskytování digitálních dat¹³ selhaly právě kvůli příliš specifické úpravě a z toho vyplývajícím zásahům do národních právních řádů. Negativním důsledkem tohoto přístupu je ovšem fakt, že Směrnice reguluje pouze nejzákladnější aspekty poskytování digitálního obsahu a služeb, a již nevytváří či neaktualizuje odpovídající vedlejší ujednání; zajišťovací instituty jsou právě jedny z těch, které směrnice zcela opomíjí. Nelze s konečnou jistotou tvrdit, jaký bude implementační výstup českého zákonodárce, nicméně verze pro jednání vlády nebo legislativní rady vlády nijak případné zajištění plnění nezohledňuje (mimo informační povinnost poskytovatele dat vůči spotřebiteli ohledně zákazu platby záloh a jiných plnění nebo jejich zajištění v průběhu lhůty k odstoupení).¹⁴

4 ZAJIŠŤOVACÍ INSTITUTY VE SMLUVNÍ PRAXI

Na základě výše uvedeného vyplývá, že zajištění dluhu nebo jiné zajišťovací instituty nejsou přítomny ve speciální úpravě poskytování digitálního obsahu a digitálních služeb. Neexistuje ovšem ani žádná norma, která by jejich použití zakazovala. Bylo tedy třeba nahlédnout do smluvní praxe a zjistit, nakolik je zajišťování pohledávek ve smlouvách o poskytování digitálního obsahu a digitálních služeb reálně přítomno.

ESET – Původem slovenská obchodní společnost ESET, spol. s r. o. je jedním z předních developerů antivirových programů. Antivirový program je digitálním obsahem ve smyslu Směrnice. Smlouva o poskytování antiviru nemá ucelenou formu jednoho dokumentu, sestává se z objednávací procedury spotřebitele, potvrzení poskytovatelem, obchodních podmínek

¹³ Návrh Nařízení Evropského parlamentu a Rady KOM (2011) 635 v konečném znění 2011/0284 (COD) ze dne 11. 10. 2011 o společné evropské právní úpravě prodeje. *Úřad pro publikace Evropské unie* [online]. [cit. 12. 12. 2019]

¹⁴ § 1854 odst. 2 návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Dostupné z: Elektronická knihovna legislativního procesu (VeKLEP)[právní informační systém]. Úřad vlády České republiky. [cit. 12. 12. 2019]

a licenčního ujednání.¹⁵ Smlouva je univerzální, nicméně jednotlivé produkty ESET jsou hrazeny v různých periodických platbách.¹⁶ V této komplikované, a z hlediska práv spotřebitele naprosto nevyhovující, smluvní úpravě nejsou vůbec sjednány instituty zajištění dluhu. Jediným ujednáním, které má určitý zajišťovací účinek, je vystavení zálohové faktury v případě plnění uživatele jinak, než kartou.¹⁷

Microsoft – Microsoft Windows je bez debaty nejpoužívanější počítačový operační systém. Při aktivaci Windows uživatel poskytne protiplnění ve formě jednorázově zaplacené peněžní částky. Zároveň ale Microsoft nabízí mnoho akcesorických služeb, které jsou zpoplatněny periodicky (Xbox live, Office apod.). Smlouva má ucelenou formu jednoho dokumentu, ve kterém ovšem opět nejsou přítomny instituty zajištění dluhu ani kvazizajištění. Nicméně plnění uživatele je v rámci smluvních podmínek utvrzeno za pomoci výhrady plnění: „*Po zaslání sdělení o skutečnosti, že jsme od vás neobdrželi platbu včas a v plné výši, můžeme pozastavit nebo zrušit váš přístup ke službám, pokud částku v plné výši v příslušné lhůtě neuhradíte.*“¹⁸

iDNES premium – Obchodní společnost MAFRA, a. s. začala relativně nedávno poskytovat část svého publicistického webu za měsíční poplatek. Zvláštnost smluvního rámce této digitální služby tkví v tom, že poskytnutí prémiového plnění je možné jen za situace, když má spotřebitel již uzavřenou smlouvu o poskytování obsahu standardního – tedy je zaregistrován jako uživatel. Stejně jako u ostatních zde uvedených smluv, neobsahuje tato smlouva žádné zajišťovací instituty. Nicméně se v rámci obchodních podmínek poskytovatel ujistí, že nebude poskytovat své služby neplátcímu spotřebiteli: pokud uživatel neuhradí do 3 dnů od konce posledního aktuálně uhrazeného předplatitelského období cenu za službu na další období ani její část Smlouva zaniká.¹⁹

¹⁵ Čl. 4 Obchodních podmínek. *ESET* [online]. 2020. [cit. 12. 12. 2019].

¹⁶ Čl. 4 Obchodních podmínek op. cit.

¹⁷ Čl. 7 Obchodních podmínek op. cit.

¹⁸ Čl. 9 Smlouvy o poskytování služeb společnosti Microsoft. *Microsoft* [online]. 1. 7. 2019 [cit. 12. 12. 2019].

¹⁹ Čl. 3.6 Všeobecných obchodních podmínek služby iDNES PREMIUM. *MAFRA* [online]. [cit. 13. 12. 2019]

5 MOŽNÉ DŮVODY ABSENCE ZAJIŠŤOVACÍCH INSTITUTŮ V POSKYTOVÁNÍ DIGITÁLNÍHO OBSAHU A SLUŽEB

Přestože využití zajišťovacích institutů ve smlouvách o poskytování digitálního obsahu a digitálních služeb z teoretického ani praktického hlediska nic nebrání, ve smluvní praxi přítomny nejsou.

To může být způsobeno několika faktory, které, byť nejsou pro smlouvy o poskytování digitálního obsahu a služeb specifické, mají ve svém souhrnu za následek to, že použití zajišťovacích institutů je v těchto smlouvách nepotřebné, neekonomické nebo dokonce nemožné.

V prvním řadě je třeba mít na paměti, že absolutní většina smluv o poskytování digitálního obsahu či služeb (mimo anomálií jako by mohl být např. software pro spotřebitele zhotovený na míru) jsou smlouvy adhezní. Znění smlouvy je tedy určováno jednostranně obchodníkem, a spotřebitel je postaven před hotové znění, které může buďto odmítnout nebo přijmout. Jak vyplývá z analýzy smluv, tyto smlouvy neobsahují instituty zajištění dluhu v žádné podobě.

Z praktického hlediska je iracionální, aby byl ve smlouvě o poskytování digitálního obsahu či služeb zajištěn dluh poskytovatele, tedy povinnost poskytnout obsah či službu, a to jednoduše pro to, že není v zájmu poskytovatele, aby do znění adhezní smlouvy vkládal ustanovení, která znevýhodní jeho pozici. Navíc, i kdyby se obchodník teoreticky rozhodl toto učinit, vzhledem k tomu, že poskytovaný obsah je vždy výsledkem tvůrčí činnosti a typově určenou věcí, je nereálné, aby v případě neplnění obchodníka plnil někdo jiný stejnou věcí – může nanejvýš poskytnout alternativní plnění, nicméně je nepravděpodobné, že by uživatel stál např. v případě operačního systému nebo hry o alternativu.

Smlouvy o poskytování digitálního obsahu a služeb jsou, jak plyne z definičních článků Směrnice, z povahy věci spotřebitelské. Z toho vyplývá, že zaplacené ceny v těch smlouvách, kde má spotřebitelovo protiplnění formu peněz, se pohybují převážně v nižších částkách, jelikož spotřebitel pořizuje obsah pro vlastní potřebu. I v těch nejdražších případech, ovšem cena zaplacená uživatelem nepřesahuje částky nad 2000 Kč. Pro srovnání, dvouleté používání ESET smart security premium, nejdražšího produktu

pro spotřebitele z katalogu společnosti ESET, stojí 1890 Kč na rok.²⁰ Za takové situace je zajišťování spotřebitelova plnění pro obchodníka jednoduše neekonomické.

V návaznosti na to, spotřebitelské smlouvy jsou regulovány četnými spotřebitelskými normami, jak na národní tak evropské úrovni, které poskytují spotřebiteli zvýšenou ochranu ve smluvním vztahu a zajišťovací instituty jsou tak neekonomické i pro spotřebitele, zejména s ohledem na spotřebitelovy rozšířené možnosti odstoupení od smlouvy (§ 1829 OZ, čl. 14 odst. 4 Směrnice). Nehledě na to, že spotřebitel nemá, jak bylo řečeno výše, reálnou možnost případné ujednání o zajištění do smlouvy včlenit. V případě ručení a dalších forem zajištění, kde není třeba přímé jednání spotřebitele nebo modifikace adhezní smlouvy ovšem vyvstává stejný problém korporátního *red tape* – pokud se ručitel rozhodne prohlásit věřiteli, že ho uspokojí, pokud dlužník nesplní, ve smyslu § 2018 OZ, jak přesně to učiní? Napíše na zákaznickou podporu? Budou zaměstnanci obchodníka vůbec danou věc znát, a tedy chtít řešit? Dostatečně determinovaný zajišťovatel by se nakonec k odpovědné osobě dostat mohl, nicméně zde se opět vrací argument, že je takový postup neekonomický, zejména díky existenci spotřebitelských norem.

Velká část digitálního obsahu a služeb, typicky například mobilní aplikace nebo sociální sítě, je při uzavření smlouvy poskytována oproti jinému než peněžnímu plnění, typicky za sdílení osobních dat.²¹ Obchod s digitálními daty, zejména v rovině B2C pomalu opouští staletí užívaný model poskytování hodnoty za peněžní protiplnění. Mnoho digitálního obsahu a služeb online, častěji volí bezplatný přístup uživatele, a pak dosahuje zisku alternativními způsoby: reklamami, zpeněžováním osobních údajů uživatele nebo poskytováním dodatečného zpoplatněného obsahu. Tedy není co zajišťovat.

I povaha úplatných smluv je pro instituty zajištění nepraktická a nevhodná. Většina úplatných smluv o poskytování digitálního obsahu a služeb je uzavíráno formou tzv. *Shrink/click warp*. To znamená, že spotřebitel nejdříve zaplatí za obsah či službu, a teprve když instaluje obsah do svého zařízení, má možnost si přečíst smlouvu, obvykle nazvanou jako podmínky licenčního

²⁰ Webové stránky společnosti ESET. *ESET* [online]. [cit. 14. 12. 2019].

²¹ Čl. 24 Preambule Směrnice o některých aspektech smluv o poskytování digitálního obsahu a digitálních služeb, op. cit.

ujednání. Tedy ve chvíli, kdy si má spotřebitel možnost přerušit smlouvu, už svůj závazek splnil, tedy není třeba jeho plnění dále zajišťovat.

6 ZÁVĚR

Ze shora uvedeného vyplývá, že kogentní normy práva i smluvní praxe znají způsoby, kterými donutit obě strany smlouvy o poskytování digitálního obsahu či služby k plnění svých závazků. Tyto způsoby ovšem nemají v praxi formu zajištění dluhu, utvrzení dluhu nebo kvazizajištění.

Existující zajišťovací instituty přítomny v OZ, nejsou, vzhledem k povaze digitálního obsahu a služeb a smluv o jejich poskytování, pro účely těchto smluv vhodné k používání. Užití institutů jako např. ručení či zajišťovacího převodu práva je pro smluvní strany neekonomické či obtížné, a použití některých institutů je vzhledem k povaze předmětu plnění zcela nemožné. Tato nekompatibilita existujících právních nástrojů a smluvní praxe je jedním z úkazů evoluce závazkových vztahů v digitálním prostředí; instituty vznikuvší před digitální érou, které byly kodifikovány s představou individuálně uzavíraných papírových smluv, a před vznikem rozsáhlých spotřebitelských práv, se stávají nepotřebnými až neaplikovatelnými v moderní kontraktaci, která klade důraz na rychlost, jednoduchost a ekonomičnost, a ve které se nerovnost smluvních stran stává normou, nikoli výjimkou.

Směrnice 2019/770 o některých aspektech smluv o poskytování digitálního obsahu a digitálních služeb nestanoví žádné zajišťovací normy, pouze určuje právní rámec práv a povinností smluvních stran ve smlouvě o poskytování digitálního obsahu a služeb. Směrnice stanoví četná práva a povinnosti stran při neplnění závazků jednou z nich, nicméně ta mají sankční efekt, ne zajišťovací. Vzhledem k tomu, jak politicky a legislativně náročné bylo uvést Směrnici v platnost²², je nepravděpodobné, že by Evropská unie vytvořila

²² První výstupy EU regulující poskytování digitálního obsahu a služeb lze sledovat již od roku 2011, kdy vstoupila v platnost Směrnice 2011/83/EU, o právech spotřebitelů, která jako první představila definici digitálního obsahu, byť tehdy ještě nezávaznou. Prvním návrhem regulace bylo Nařízení Evropského Parlamentu a Rady o společné evropské právní úpravě prodeje (CESL), které ovšem neschválily členské státy, zejména kvůli jeho invazivním zásahům do národních právních řádů. V prosinci 2015 předložila Evropská komise Návrh směrnice o některých aspektech smluv o poskytování digitálního obsahu, který byl prvotní podobou Směrnice současné.

sekundární právní akt, který by otázky zajišťovacích a jiných institutů ve vztahu k poskytování digitálního obsahu nějak reguloval.

Absence/neúčelnost zajišťovacích institutů v úpravě poskytování digitálního obsahu a digitálních služeb je úkazem současného trendu vývoje práva jako celku, a sice oddělování spotřebitelského práva od obecného práva závazkového. Po implementaci Směrnice a přidružených sekundárních právních aktů vznikne v právním řádu zcela svébytný systém poskytování digitálního obsahu a služeb spotřebitelům, se svou vlastní terminologií, právy i povinnostmi, navíc uzavřený přísnějším nebo volnějším normám, díky plné harmonizaci.

Literature

GÜRLICH, Richard. Výpověď smlouvy, zajištění dluhu, utvrzení dluhu a jistota. *Novinky z rekonstrukce – advokátní kancelář GÜRLICH & Co.*, 2013, č. 9, s. 1–2. Dostupné z: *Beck-online* [právní informační systém]. C. H. Beck.

MAŇKO, Rafał. Contracts for supply of digital content. *European Parliamentary Research Service* [online]. květen 2016. ISBN 978-92-823-9198-3. Dostupné z: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/582048/EPRS_IDA\(2016\)582048_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/582048/EPRS_IDA(2016)582048_EN.pdf)

RICHTER, Tomáš. Zajištění dluhů podle nového občanského zákoníku – základní otázky a obecná úprava. *Obchodněprávní revue*, 2013, č. 7–8, s. 193–203. Dostupné z: *Beck-online* [právní informační systém]. C. H. Beck.

RICHTER, Tomáš. Oddíl 1. Obecná ustanovení [(§ 2010–2017)]. In: HULMÁK, Milan, Jan PETROV, Petr LAVICKÝ, Bohumil DVORÁK, Josef ŠILHÁN, Radovan DÁVID, Tomáš RICHTER a Jan LASÁK. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054)*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 1237. Dostupné z: *Beck-online* [právní informační systém]. C. H. Beck.

Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Úřad vlády České republiky. Dostupné z: *Elektronická knihovna legislativního procesu (VeKLEP)* [právní informační systém]. Úřad vlády České republiky.

Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR.

Návrh Nařízení Evropského parlamentu a Rady KOM (2011) 635 v konečném znění 2011/0284 (COD), ze dne 11. 10. 2011 o společné evropské právní úpravě prodeje. In: *EUR-Lex* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/83/EU ze dne 25. 10. 2011 o právech spotřebitelů. In: *EUR-Lex* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady EU 2019/770 ze dne 20. 5. 2019 o některých aspektech smluv o poskytování digitálního obsahu a digitálních služeb. Dostupné z: *EUR-Lex* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady EU 2019/771 ze dne 20. 5. 2019 o některých aspektech smluv o prodeji zboží. Dostupné z: *EUR-Lex* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie

Licenční ujednání s koncovým uživatelem. *ESET* [online]. REV. 2020-01-16 Dostupné z: https://help.eset.com/eav/12/cs-CZ/eula.html?idh_page_advanced_settings.html

Obchodní podmínky. *ESET* [online]. Dostupné z: <https://www.eset.com/cz/obchodni-podminky/>

Smlouva o poskytování služeb společnosti Microsoft. *Microsoft Ireland Operations Limited* [online]. 1. 7. 2019. Dostupné z: <https://www.microsoft.com/cs-cz/servicesagreement/>

Všeobecné obchodní podmínky služby iDNES PREMIUM. *MAFRA* [online]. Dostupné z: <https://www.idnes.cz/ucet/podminky-premium>

Webové stránky společnosti ESET, spol. s r. o. *ESET* [online]. Dostupné z: <https://www.eset.com/cz/>

Contact – e-mail

421860@mail.muni.cz

Smluvní pokuta ve smlouvách uzavřených se spotřebiteli mimo obchodní prostory

Svatava Veverková

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Spotřebitel je obecně považován za slabší smluvní stranu. O zvlášť nerovném postavení můžeme hovořit v případě smluv uzavřených mimo obchodní prostory se zprostředkovateli energetických aukcí, kteří se zaměřují na skupinu tzv. zvlášť zranitelných spotřebitelů. Příspěvek se bude zabývat platností ustanovení o smluvní pokutě v takto uzavřených smlouvách.

Keywords in original language

Podomní prodej; spotřebitel; smlouvy uzavřené mimo obchodní prostory; smluvní pokuta; zvlášť zranitelný spotřebitel.

Abstract

The consumer is generally considered to be a weaker party. We can speak of particularly unequal positions in off-premises contracts with energy intermediaries or suppliers who focus on a group of so-called particularly vulnerable consumers. The contribution will deal with the validity of the contractual penalty clause.

Keywords

Doorstep Selling; Consumer; Off Premises Contracts; Contractual Penalty; Particularly Vulnerable Consumers.

1 UVEDENÍ DO PROBLÉMU

Největší česká spotřebitelská organizace dTest, o. p. s.¹ zaznamenává každým rokem nárůst v počtu stížností na zprostředkovatele energetických aukcí, kteří

¹ Autorka působí jako vedoucí právní poradny spotřebitelské organizace dTest, o. p. s.

nabízí spotřebitelům vysoutěžení levnějšího dodavatele energií.² Děje se tak nejčastěji formou podomního prodeje³ nebo distančním způsobem. Podomní prodej je sice v mnoha obcích zakázán nařízením⁴, nicméně ani to prodejce neodrazuje v nabízení svých služeb touto formou. Jen stěží můžeme dovodit neplatnost smlouvy pouze proto, že byla uzavřena v rozporu s veřejným právem (viz § 1 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „občanský zákoník“). Porušení veřejnoprávního předpisu proto může znamenat pro společnost menší riziko, než jaký je profit z uzavřených smluv. Příchodu podomního prodejce mnohdy předchází telefonická nabídka a souhlas spotřebitele s návštěvou, čímž se podomní prodej dostane ze zakázané formy nabízení služeb do povolené.

Tzv. energetické aukce spočívají v tom, že zprostředkovatel energetických aukcí uzavře smlouvu o poskytování služeb⁵ se spotřebitelem. Na základě toho se společnost zavazuje provést výběrové řízení za účelem obstarání nového dodavatele elektřiny či plynu, který poskytne spotřebiteli cenově srovnatelnou nebo výhodnější nabídku v porovnání s jeho stávajícím dodavatelem. Spotřebitel se v přihlášce zavazuje smlouvu s vítězným dodavatelem uzavřít, a to buď sám podpisem smlouvy s vysoutěženým dodavatelem, nebo prostřednictvím zprostředkovatele, kterému za tímto účelem udělí předem plnou moc.

² Veřejně podané stížnosti na zprostředkovatele energetických aukcí je možné dohledat na portálu VašeStížnosti.cz (www.vasestiznosti.cz), který spravuje dTest. Název společnosti lze zadat do vyhledávacího umístěného vpravo nahoře.

³ Podomní prodej je „*drubem prodeje zboží či poskytování služeb, jehož cílem je uzavření smlouvy mimo obchodní prostory podnikatele za současné fyzické přítomnosti spotřebitele i podnikatele*“. Viz VEVERKOVÁ, Svatava. Ochrana spotřebitele při podomním prodeji. *Rekodifikace a praxe*, 2016, roč. 4, č. 7–8, s. 2.

⁴ K otázce dovolenosti zákazu podomního prodeje se vyjádřil i Ústavní soud. V nález ze dne 20. 5. 2014, Pl. ÚS sp. zn. 57/13, uvedl, že pokud celoplošný zákaz podomního prodeje fakticky neznemožní podnikatelskou činnost v obci, lze jej považovat za oprávněný. O znemožnění by šlo v případě obcí s roztroušené žijícím obyvatelstvem, kde by byl podomní prodej jediným smysluplným způsobem podnikání nebo v případě že by byla v obci zakázána i jiná forma prodeje mimo obchodní prostory (např. stánkový prodej). Zákaz podomního prodeje je vydáván radou obce, není-li zřízena potom zastupitelstvem obce, formou nařízení dle § 18 odst. 3 zákona 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů a § 11 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů.

⁵ Smlouvy bývají nazývány různě, např. Smlouva o zajištění slevy na dodávkách energií u Actio Energia, s. r. o., Přihláška k výběrovému řízení u Centrální výběrová řízení, a. s., Přihláška o zajištění slev na dodávkách energií u České aukční energetické, s. r. o., Objednávka o zajištění výhodných objednávek dodávek energií u Česká srovnávací, s. r. o. či Přihláška k výběrovému řízení/aukci pro domácnosti u Energetické aukce, s. r. o.

Nabídka zprostředkovatelů energetických aukcí je cílena na skupinu seniorů, tedy tzv. zvláště zranitelných spotřebitelů.⁶ Ačkoliv služby inzerují jako bezplatné a nezávazné, spotřebitele ponoukají k podpisu závazné smlouvy (závaznost viz § 1759 občanského zákoníku). Ve chvíli, kdy spotřebitel odmítá smlouvu s vysoutěženým dodavatelem uzavřít nebo od ní odstoupí či ji vypoví, naučtuje mu zprostředkovatel smluvní pokutu za „maření dodávky energií“ v řádech několika tisíců korun za každé odběrné místo.

Příspěvek se bude zabývat tím, zda je smluvní pokuta obsažená ve smlouvách uzavřených se zprostředkovateli energetických aukcí formou podomního prodeje platně sjednána.

2 SMLUVNÍ POKUTA VE SMLOUVÁCH UZAVŘENÝCH SE SPOTŘEBITELI MIMO OBCHODNÍ PROSTORY

Občanský zákoník upravuje v § 2010–2054 prostředky sloužící k zajištění a utvrzení dluhu. Člení je na ty, jež plní funkci zajištění dluhu, a na ty, jež plní funkci utvrzení dluhu. Smluvní pokuta je spolu s uznáním dluhu prostředkem utvrzení dluhu. Konkrétně dle § 2048 občanského zákoníku si mohou strany ujednat smluvní pokutu pro případ porušení smlouvy v určité výši nebo způsob, jak se výše smluvní pokuty určí. Věřitel může požadovat smluvní pokutu bez zřetele k tomu, zda mu vznikla škoda porušením utvrzené povinnosti. Smluvní pokuta může být ujednána i v jiném plnění než peněžitém.

Sjednání smluvní pokuty ve smlouvě se spotřebitelem je samozřejmě dovolené. Právní úprava však přináší omezení z důvodu ochrany spotřebitele jako slabší smluvní strany (např. § 1800, § 1811, § 1814, § 1815, § 1820 an. občanského zákoníku). Tato omezení se neuplatní v případech, že je smlouva uzavírána mezi jinými subjekty než spotřebitelem a podnikatelem.

Jedno z těchto omezení se týká možnosti sjednat smluvní pokutu v obchodních podmínkách⁷. Rozhodovací praxe soudů se přiklání k názoru,

⁶ Srov. čl. 5 odst. 3 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/29/ES ze dne 11. května 2005 o nekalých obchodních praktikách vůči spotřebitelům na vnitřním trhu a o změně směrnice Rady 84/450/EHS, směrnic Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES, 98/27/ES a 2002/65/ES a nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 2006/2004.

⁷ Blíže k pojmu obchodní podmínky viz VEVEŘKOVÁ, S. In: SELUCKÁ, M., S. VEVEŘKOVÁ a kol. *Obchodní podmínky ve vztazích B2C*. Praha: Leges, 2018, s. 26 a násl.

že ve spotřebitelských smlouvách zásadně nelze sjednat smluvní pokutu pouze v obchodních podmínkách. Ústavní soud ve svém rozhodnutí ze dne 11. 11. 2013, sp. zn. I. ÚS 3512/11, bod 33 uvedl, že obchodní podmínky „*nesmí sloužit k tomu, aby do nich v nepřehledné, složité formulované a malým písmem psané formě dodavatel skryl ujednání, která jsou pro spotřebitele nevyhodná a o kterých předpokládá, že pozornosti spotřebitele nejspíše uniknou (například rozhodčí doložka nebo ujednání o smluvní pokutě). Pokud tak i přesto dodavatel učiní, nepočíná si v právním vztahu poctivě a takovému jednání nelze přiznat právní ochranu*“. Na nález Ústavního soudu navázalo rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2017, sp. zn. 32 Cdo 86/2015. Podle něj je ustanovení o smluvní pokutě v obchodních podmínkách neplatné dokonce i v případě, že na něj bylo výslovně odkázáno ve smlouvě: „*Pouhý odkaz v textu smlouvy na ustanovení o smluvní pokutě ve všeobecných podmínkách a v dalších specifikovaných i nspecifikovaných dokumentech vytváří pro spotřebitele překážku pro to, aby se s takovým ujednáním před uzavřením smlouvy skutečně seznámil*.“ Je třeba mít v potaz, že zákonodárce užití smluvní pokuty v obchodních podmínkách výslovně nezakázal. Domnívám se stejně jako Okresní soud ve Zlíně v rozhodnutí ze dne 7. 10. 2014, sp. zn. 19C 215/2014, že závěr Ústavního soudu byl artikulován obecně a nikoliv jen s poukazem na některé spotřebitelské smlouvy. Není proto důvod, aby se obdobně nepostupovalo také v dalších spotřebitelských sporech, kdy bude smluvní pokuta sjednána pouze v obchodních podmínkách.

Další z odlišností, které bych ráda zmínila, je důsledek sjednání nepřiměřeně vysoké smluvní pokuty. Ustanovení § 2051 občanského zákoníku obecně upravuje moderační právo soudu snížit nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu na návrh dlužníka s přihlédnutím k hodnotě a významu zajišťované povinnosti až do výše škody vzniklé do doby rozhodnutí porušením té povinnosti, na kterou se vztahuje smluvní pokuta. Mám za to, že se moderační právo soudu neuplatní v případě nepřiměřeně vysoké smluvní pokuty ve spotřebitelských smlouvách, a to s ohledem na § 1815 občanského zákoníku. Ten říká, že se k nepřiměřeným ujednáním ve spotřebitelských smlouvách nepřihlíží. Moderace smluvní pokuty soudem na návrh dlužníka proto není dle mého názoru možná.⁸

⁸ Shodně HORÁK, P. Smluvní pokuta v nové úpravě soukromého práva. *Právní rozhledy*, 2015, č. 19, s. 649–657; Obdobně srov. rozhodnutí Soudního dvora EU, C-618/10.

Než přistoupím k samotnému hodnocení platnosti či neplatnosti ujednání o smluvní pokutě, uvedu textaci smluvních pokut od vybraných zprostředkovatelů energetických aukcí:

- Centrální výběrová řízení, a. s. (pod nadpisem Platnost Přihlášky): *„Zájemce je povinen zdržet se právního jednání, které by mělo za následek nemožnost sjednání smlouvy o dodávkách elektřiny anebo zemního plynu s Vítězným dodavatelem prostřednictvím Poskytovatele jako zmocněnce v době platnosti této Přihlášky. Za toto porušení je Poskytovatel oprávněn uložit smluvní pokutu 2 000 Kč splatnou do 14 dnů.“*
- České aukce, s. r. o. (pod nadpisem Přihláška a závazky z ní plynoucí): *„Zájemce se v souvislosti s ujednáním v předchozím odstavci zavazuje po dobu platnosti a účinnosti této Přihlášky (smlouvy) zdržet uzavření jiné obdobné smlouvy stejně tak udělení plné moci jiné osobě – to vše za účelem, pro který byla uzavřena tato Přihláška. Smluvní strany sjednávají smluvní pokutu ve výši 4 000 Kč za každé jednotlivé porušení povinnosti Zájemce uvedené v předchozí větě.“*
- KTSTI, s. r. o. (pod nadpisem Povinnosti smluvních stran): *„Služby Poskytovatele jsou Objednateli poskytovány bezúplatně. Nicméně v případě porušení povinnosti Objednatele dle předchozího odstavce (i) uzavření jakékoliv Smlouvy o dodávce energií ve stanovené lhůtě, (ii) zabájení odběru energií v souladu s touto Smlouvou o dodávce energií, nebo (iii) po dobu nejméně do uplynutí patnácti (15) dnů ode dne zabájení odběru neučinit žádné právní jednání, na základě kterého by byla tato Smlouva o dodávce energií ukončena, se Objednatel zavazuje zaplatit Poskytovateli smluvní pokutu ve výši 2.500 Kč za každé porušení této povinnosti a každé odběrné místo, jež se porušení povinnosti Objednatele týká. Smluvní pokuta je splatná do deseti (10) dnů ode dne výzvy Poskytovatele k jejímu ubrazení, a to na účet v této výzvě uvedený.“*
- ENVONA, s. r. o. (pod nadpisem Platnost přihlášky, odstoupení, výpověď): *„Přístupitel se zavazuje, že svým jednáním nebude nijak mařit plnění této Přihlášky. Za toto porušení a/nebo maření plnění této Přihlášky je Poskytovatel oprávněn uložit Přístupiteli smluvní pokutu ve výši 3 000 Kč, splatnou do 14 dnů od porušení a/nebo maření plnění této Přihlášky a dále je poskytovatel oprávněn Přihlášku předčasně ukončit (výpovědět) za jednorázový poplatek ve výši 3 000 Kč, zahrnující mj. administrativní náklady Poskytovatele.“*
- PLATFORM ENERGY, s. r. o. (pod nadpisem Garance bezplatné přihlášky): *„Přístupitel je povinen písemně informovat ve lhůtě 5 pracovní dnů Poskytovatele o všech úkonech, které učinil bez vědomí Poskytovatele a které*

mobou znemožnit plnění předmětu této přihlášky. Za toto porušení a/nebo úplně zmaření plnění této Přihlášky (např. odvolání výpovědi u stávajícího dodavatele, podpis nové smlouvy bez vědomí Poskytovatele apod.), je Poskytovatel oprávněn uložit smluvní pokutu 5.000 Kč splatnou do 14 dnů od jejího vzniku a to za každé odběrné místo uvedené v přihlášce.“

Vybraným společenstvem je společné, že sjednávají smluvní pokutu ve výši 2 000 až 5 000 Kč za odběrné místo pro případ maření přihlášky, tj. pro případ, že spotřebitel neuzavře nebo zruší smlouvu s dodavatelem. Obdobný princip je typický i pro další společnosti, které jsem s ohledem na omezený rozsah příspěvku nejmenovala. Zprostředkovatelé energetických aukcí nespécifikují povinnosti spotřebitele a ani to, jaká je sankce za porušení konkrétních povinností. Ujednání o smluvní pokutě je umístěno v textu pod nadpisem, který není uvozen pojmy Smluvní pokuta, Sankce apod. Naopak ujednání může vzhledem ke svému umístění působit překvapivým a nesrozumitelným způsobem v rozporu s § 1811 odst. 1 občanského zákoníku, který říká, že veškerá sdělení vůči spotřebiteli musí podnikatel učinit jasně a srozumitelně. Na tomto místě je vhodné připomenout náleží Ústavního soudu ze dne 11. 11. 2013, sp. zn. I ÚS 3512/11: „*V praxi se zásada poctivosti projevuje mimo jiné tím, že text spotřebitelské smlouvy, obzvláště jedná-li se o smlouvu formulářovou, má být pro průměrného spotřebitele dostatečně čitelný, přehledný a logicky uspořádaný. Například smluvní ujednání musí mít dostatečnou velikost písma, nesmějí být ve výrazně menší velikosti než okolní text, nesmějí být umístěna v oddílech, které vzbuzují dojem nepodstatného charakteru.*“ Právě skrze zásadu poctivosti je nutné dle mého názoru nahlížet na praxi zprostředkovávání energetických aukcí a hodnotit platnost smluvních ujednání.

V následujících částech příspěvku se budu věnovat platnosti ujednání o smluvní pokutě sjednané ve smlouvě se spotřebitelem formou podomního prodeje, a to s ohledem na povahu utvrzované povinnosti, vliv na vedlejší závazkový vztah a určitost ujednání.

2.1 Sjednání smluvní pokuty pro výkon práva

Ustálená soudní praxe dospěla k závěru, že smluvní pokutu lze sjednat pouze pro případ porušení smluvní povinnosti, a nikoliv pro výkon práva. V případě energetických aukcí spotřebitel uplatní právo na bezplatné odstoupení

od smlouvy uzavřené distančním způsobem nebo mimo obchodní prostory do 14 dnů od uzavření smlouvy (§ 11a odst. 2 zákona č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), dále jen „energetický zákon“, ve spojení s § 1829 odst. 1 občanského zákoníku) nebo na vypovězení smlouvy do 15 dnů od zahájení dodávek energií (§ 11 a odst. 3 energetického zákona). Zákaz sankcionování práva na odstoupení od smlouvy nebo výpověď je ve výše uvedených případech zakotven přímo zákonem (§ 1818 občanského zákoníku a § 11a odst. 3 energetického zákona).

Další možností je, že spotřebitel smlouvu vypoví v souladu se smluvními podmínkami dodavatele až po uplynutí výše uvedených lhůt, a to z důvodu, že lhůty promeškal nebo že smlouvu uzavřel v obchodních prostorách dodavatele, a tudíž mu zákonné právo nenáleží.

Následně:

- dodavatel namítá, že spotřebitel nemá právo na ukončení smlouvy, neboť smlouva s dodavatelem byla uzavřena v obchodních prostorách dodavatele;⁹
- nebo dodavatel ukončení smlouvy akceptuje, ale zprostředkovatel energetických aukcí po spotřebiteli požaduje uhrazení smluvní pokuty.

Uplatnění práva na odstoupení od smlouvy a práva na vypovězení smlouvy je dle ustálené rozhodovací praxe výkonem práva, který nelze sankcionovat. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2002, sp. zn. 25 Cdo 182/2001 říká, že „*ujednání (dohoda, smlouva), jehož skutečným smyslem je sjednání smluvní pokuty pro případ výkonu práva (odstoupení od smlouvy), a nikoliv pro případ porušení smluvní povinnosti, je v rozporu s účelem institutu smluvní pokuty, jak jej stanoví zákon, a tedy pro rozpor s účelem zákona je neplatné*“. V předmětném sporu šlo o případ, kdy si spotřebitel zakoupil kuchyňské nádobí a „*pro případ storna kupní smlouvy*“ si sjednal s prodávajícím smluvní pokutu.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu se zabývalo tím, zda pojem storno odpovídá ekvivalentu pojmu odstoupení od smlouvy a zda je spotřebitel oprávněn

⁹ K tomuto problému blíže VEVERKOVÁ, Svatava. Odstoupení od smlouvy uzavřené se zprostředkovatelem energií. In: DOBEŠ, Matěj, Lukáš HADAMČÍK, Markéta SELUCKÁ, Nelly SPRINGINSFELDOVÁ, Štěpán RICHTER a Michal JANOVEC (eds.). *COFOLA 2019. Část I. Jednostranná právní jednání*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2019, s. 120–135. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/dokumenty/49675>

od smlouvy odstoupit. Soud se ve svém odůvodnění odvolal na starší rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 1998, sp. zn. 3 Cdo 1398/96, které říká: „*Odstoupení od smlouvy, ať již ze zákona nebo na základě ujednání účastníků (§ 48 odst. 1 ObčZ), nemůže být porušením smluvní povinnosti. Proto strana, která učiněným jednostranným úkonem platně od smlouvy odstoupila, neporušila žádnou smluvní povinnost, nýbrž pouze vykonala právo, které jí podle smlouvy náleželo.*“ Na základě toho Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí sp. zn. 25 Cdo 182/2001 dospěl k závěru, že sjednaná smluvní pokuta je neplatná pro rozpor se zákonem. Obdobně Nejvyšší soud postupoval ve svém rozhodnutí ze dne 18. 10. 2011, sp. zn. 32 Cdo 4469/2010 také ve vztahu k uplatnění práva na vypovězení smlouvy.¹⁰

Vzhledem k podobnosti výše uvedených případů posuzovaných Nejvyšším soudem se zprostředkováváním energetických aukcí a k povinnosti jednotného rozhodování (§ 13 občanského zákoníku) mám za to, že ujednání zakládající smluvní pokutu za maření dodávek energií ve smlouvách se zprostředkovateli energetických aukcí je nutné považovat za absolutně neplatné, neboť takové ujednání porušuje podstatu institutu smluvní pokuty jako sankce za porušení povinnosti. Spotřebitel nemůže být sankcionován za výkon práva na odstoupení od smlouvy či její výpověď, ať už jde o právo založené zákonem či smlouvou. Smluvní pokuta je utvzovacím institutem toliko pro porušení smluvní povinnosti, nikoliv pro výkon práva.

2.2 Sjednání smluvní pokuty v jiném postavení než věřitel a dlužník hlavního závazkového vztahu

Dalším problematickým aspektem ujednání o smluvní pokutě je to, že ve smluvním vztahu vystupují tři strany, přičemž zprostředkovatel energetické aukce (strana A) sjednává smluvní pokutu se spotřebitelem (stranou B) pro případ, že spotřebitel odstoupí od smlouvy nebo vypoví smlouvu s dodavatelem (strana C). V následujících částech příspěvku se zaměřím na to, zda je možné pro tento případ smluvní pokutu sjednat.

Nejvyšší soud řešil obdobný případ v rozhodnutí ze dne 26. 7. 2020, sp. zn. 33 Cdo 498/2009. Zájemce uzavřel smlouvu se zprostředkovatelem, který

¹⁰ Viz právní věta rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 18. 10. 2011, sp. zn. 32 Cdo 4469/2010: „*Smluvní pokuta je sankcí za porušení povinnosti, přičemž výpověď mandátní smlouvy nemůže být posuzována jako zmaření účelu smlouvy a porušení povinnosti, neboť se jednalo o výkon práva. (...) Výkon práva odstoupit od smlouvy nebo vypovědět smlouvu nemůže založit nárok na zaplacení smluvní pokuty.*“

měl vyvíjet činnost směřující k zajištění možnosti zájemce uzavřít kupní smlouvu na nemovitost zájemce. Smluvní strany se dohodly, že v případě, že zájemce nevyužije bez vážného důvodu příležitost uzavřít příslušnou smlouvu s třetí osobou, kterou vyhledal zprostředkovatel, a za podmínek stanovených zájemcem ve smlouvě, bude náležet zprostředkovateli provize. Zájemce kupní smlouvu na nemovitost se třetí osobou nepodepsal.

Předmětem sporu byla otázka, zda lze provizi považovat za smluvní pokutu a zda byla taková smluvní pokuta platně sjednána. Dle Nejvyššího soudu není možné sjednat smluvní pokutu pro případ porušení jiného než hlavního závazku mezi zájemce a zprostředkovatelem: „*Smluvní pokutu si mohou sjednat pouze smluvní strany pro případ porušení povinnosti vyplývající z jimi uzavřené smlouvy. Jinými slovy, smluvní pokutu mohou sjednat pouze osoby v postavení věřitel – dlužník hlavního (smluvní pokutou zajišťovaného) závazku. Není pochyb o tom, že žalobce smluvní stranou smlouvy o budoucí smlouvě nebyl, a již proto ani nemohl sjednat smluvní pokutu pro případ nesplnění závazku touto smlouvou založeného. Věřitelem tohoto závazku byl budoucí kupující a pouze on mohl s žalovanou jako budoucí prodávající uzavřít dohodu o smluvní pokutě.*“

Mám za to, že závěry rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 498/2009 lze vztáhnout také na případy zprostředkování energetických aukcí. Podle mého názoru nelze sjednat smluvní pokutu mezi zprostředkovatelem energetické aukce (stranou A) a spotřebitelem (stranou B) pro případ porušení jiného než hlavního závazku (tj. závazku mezi stranou A a B), které spočívá v neuzavření nebo ukončení smlouvy s dodavatelem (stranou C).

2.3 Sjednání neurčité smluvní pokuty

Další otázkou, jejíž zodpovězení si klade za cíl předmětný příspěvek, je to, zda lze vázat smluvní pokutu na porušení paušálně vymezených povinností. Nejvyšší soud se k možnosti navázání smluvní pokuty na paušálně vymezené povinnosti stavil po dlouhou dobu nejednotně napříč senáty.

Sjednání smluvní pokuty pro porušení paušálně vymezených povinností vyloučil Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí ze dne 19. 3. 2012, sp. zn. 23 Cdo 4281/2011: „*Absence určení konkrétní povinnosti má za následek neplatnost ujednání o smluvní pokutě. Sjednání výše smluvní pokuty pro porušení jakékoliv smluvní povinnosti je absolutně neplatné.*“ Na druhou stranu Nejvyšší soud uvedl,

že je požadavek určitosti sjednání smluvní pokuty naplněn také tehdy, „*je-li smluvní pokuta sjednána pro případ porušení povinností, tvořících ucelený a identifikovatelný soubor, aniž by bylo případné porušení jednotlivých povinností ve smlouvě konkretizováno*“ (rozhodnutí ze dne 22. 6. 2012, sp. zn. 32 Cdo 493/2011, obdobně rozhodnutí sp. zn. 29 Cdo 1374/2012).

V rozhodnutí ze dne 28. 2. 2017, sp. zn. 23 ICdo 22/2015 Nejvyšší soud možnost sjednání smluvní pokuty pro případ paušálně vymezených povinností podpořil: „*Smluvní pokuta zajišťující porušení jakékoliv povinnosti vyplývající ze smlouvy, nezanechává-li žádné nejasnosti o tom, splnění kterých povinností bude zajišťovat, není neurčitá.*“

Lze sledovat, že Nejvyšší soud jde spíše směrem zmírňování a na tomto názoru se ustálil. V rozsudku ze dne 25. 1. 2017, sp. zn. 23 Cdo 3196/2016 zdůraznil, že se soudní praxe v „*otážce platnosti a určitosti smluvní pokuty ve vztahu k přesné specifikaci zajišťované povinnosti ustálila, a nelze proto přisvědčit dovolatelce, že je dovolacím soudem tato otázka rozhodována rozdílně (...) jelikož (...) požadavek určitosti vymezení povinností zajištěných smluvní pokutou je naplněn nejen v případech, jsou-li zajišťované povinnosti výslovně jednotlivě individualizovány, nýbrž i v situaci, je-li smluvní pokuta sjednána pro případ porušení povinností, tvořících ucelený a identifikovatelný soubor, aniž by bylo případné porušení jednotlivých povinností ve smlouvě konkretizováno*“ (obdobně rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2019, sp. zn. 33 Cdo 4943/2017).

Ujednání o smluvní pokutě na základě výše uvedené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu nelze považovat za neplatné pouze z toho důvodu, že neobsahuje vymezení konkrétních povinností, které jsou smluvní pokutou utvrzovány. Pokud tvoří povinnosti spotřebitele ucelený a identifikovaný soubor, nemusí být případné porušení jednotlivých povinností ve smlouvě konkretizováno.

3 ZÁVĚR

Příspěvek se věnoval platnosti ujednání o smluvní pokutě sjednané formou podomního prodeje ve smlouvě se spotřebitelem a zprostředkovatelem energetických aukcí, a to s ohledem na povahu utvrzované povinnosti, vliv na vedlejší závazkový vztah a určitost ujednání.

Z příspěvku vyplynulo, že ujednání zakládající smluvní pokutu za maření dodávek energií ve smlouvách se zprostředkovateli energetických aukcí, je nutné považovat za absolutně neplatné. Spotřebitel nemůže být sankcionován za výkon práva na odstoupení od smlouvy či její výpověď, ať už jde o právo založené zákonem či smlouvou (25 Cdo 182/2001, 3 Cdo 1398/96, 32 Cdo 4469/2010). Smluvní pokuta je utvrzovacím institutem toliko pro porušení smluvní povinnosti, nikoliv pro výkon práva.

Mám za to, že závěry rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 498/2009 lze vztáhnout na případy zprostředkování energetických aukcí. Podle mého názoru nelze sjednat smluvní pokutu mezi zprostředkovatelem energetické aukce (stranou A) a spotřebitelem (stranou B) pro případ porušení jiného než hlavního závazku (tj. závazku mezi stranou A a B), které spočívá v uzavření nebo ukončení smlouvy s dodavatelem (stranou C).

Co se týče neurčitosti smluvní pokuty z důvodu vázání smluvní pokuty na porušení paušálně vymezených povinností, rozhodovaly senáty Nejvyššího soudu nejednotně. S ohledem na rozhodovací praxi posledních let lze však učinit následující závěr. Ujednání o smluvní pokutě nelze považovat za neplatné pouze z toho důvodu, že neobsahuje vymezení konkrétních povinností, které jsou smluvní pokutou utvrzovány (23 Cdo 3196/2016, 33 Cdo 4943/2017). Pokud tvoří povinnosti spotřebitele ucelený a identifikovaný soubor, nemusí být případné porušení jednotlivých povinností ve smlouvě konkretizováno.

Na základě výše uvedeného lze učinit závěr, že ujednání o smluvní pokutě ve smlouvách uzavřených se spotřebitelem a zprostředkovateli energetických aukcí je neplatné, a to zejména s ohledem na sankcionování výkonu práva. Spotřebitel tudíž nemá povinnost smluvní pokutu v takovém případě hradit.

Literature

HORÁK, P. Smluvní pokuta v nové úpravě soukromého práva. *Právní rozhledy*, 2015, č. 19, s. 649–657.

SELUCKÁ, M., S. VEVERKOVÁ a kol. *Obchodní podmínky ve vztazích B2C*. Praha: Leges, 2018, 184 s.

VEVERKOVÁ, Svatava. Ochrana spotřebitele při podomním prodeji. *Rekodifikace a praxe*, 2016, roč. 4, č. 7–8, s. 2–10.

VEVERKOVÁ, Svatava. Odstoupení od smlouvy uzavřené se zprostředkovatelem energií. In: DOBEŠ, Matěj, Lukáš HADAMČÍK, Markéta SELUCKÁ, Nelly SPRINGINSFELDOVÁ, Štěpán RICHTER a Michal JANOVEC (eds.). *COFOLA 2019. Část I. Jednostranná právní jednání*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2019, s. 120–135. ISBN 978-80-210-9388-1. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/dokumenty/49675>

Právní předpisy

Zákon č. 89/2012 Sb.

Zákon č. 458/2000 Sb.

Zákon č. 455/1991 Sb.

Zákon č. 128/2000 Sb.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/29/ES.

Rozhodnutí soudů

I. ÚS 3512/11.

32 Cdo 86/2015.

19C 215/2014.

C-618/10.

25 Cdo 182/2001.

3 Cdon 1398/96.

32 Cdo 4469/2010.

33 Cdo 498/2009.

23 Cdo 4281/2011.

32 Cdo 493/2011.

29 Cdo 1374/2012.

23 ICdo 22/2015.

23 Cdo 3196/2016.

33 Cdo 4943/2017.

Contact – e-mail

svatava.veverkova@law.muni.cz

Vědecká redakce MU

prof. PhDr. Jiří Hanuš, Ph.D. (předseda);
doc. RNDr. Petra Bořilová Linhartová, Ph.D., MBA; Mgr. Tereza Fojtová;
doc. JUDr. Marek Fryšták, Ph.D.; Mgr. Michaela Hanousková;
doc. RNDr. Petr Holub, Ph.D.; doc. Mgr. Jana Horáková, Ph.D.;
prof. MUDr. Lydie Izakovičová Hollá, Ph.D.; prof. PhDr. Mgr. Tomáš Janík, Ph.D.;
prof. PhDr. Tomáš Kubíček, Ph.D.; PhDr. Alena Mizerová;
prof. RNDr. Jaromír Leichmann, Dr. rer. nat.; doc. Ing. Petr Pirožek, Ph.D.;
doc. RNDr. Lubomír Popelínský, Ph.D.; Ing. Zuzana Sajdlová, Ph.D.;
Mgr. Kateřina Sedláčková, Ph.D.; prof. RNDr. Ondřej Slabý, Ph.D.;
prof. PhDr. Jiří Trávníček, M.A.; doc. PhDr. Martin Vaculík, Ph.D.

Ediční rada PrF MU

doc. JUDr. Marek Fryšták, Ph.D. (předseda);
prof. JUDr. Josef Bejček, CSc.; prof. JUDr. Jan Hurdík, DrSc.;
prof. JUDr. Věra Kalvodová, Dr.; prof. JUDr. Vladimír Kratochvíl, CSc.;
doc. JUDr. Petr Mrkývka, Ph.D.; doc. JUDr. Radim Polčák, Ph.D.;
doc. JUDr. Ivana Průchová, CSc.; doc. JUDr. Ing. Josef Šilhán, Ph.D.

DNY PRÁVA 2019 – DAYS OF LAW 2019

ČÁST VIII. – ZAJIŠTĚNÍ DLUHU

**Eds.: prof. JUDr. Markéta Selucká, Ph.D., JUDr. Michal Janoušek, Ph.D.,
doc. JUDr. Jiří Valdhans, Ph.D.**

Vydala Masarykova univerzita
Žerotínovo nám. 617/9, 601 77 Brno
v roce 2020

Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity
Edice Scientia, sv. č. 708

1., elektronické vydání, 2020

ISBN 978-80-210-9804-6 (online ; pdf)
www.law.muni.cz

MUNI
PRESS

MUNI
LAW

ISBN 978-80-210-9804-6

9 788021 098046